

Minna Piispa
Mia Tuominen
Helena Ewalds

MARAK

kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa

RAPORTTI

RAPORTTEJA 10/2012

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds

MARAK - kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja THL

Taitto: Juvenes Print

ISBN 978-952-245-601-4 (verkko)
ISSN 1798-0089

URN:ISBN:978-952-245-601-4
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-601-4>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 2012

Sisällys

Saatesanat	5
1 Taustaa MARAK-kokeilulle	7
1.1 Miksi keskitytään korkean riskin uhreihin?	7
1.2 Riskinarvioinnin menetelmät	8
1.3 Moniammatillinen työskentely uhrin auttamiseksi ja sen edellytykset	10
2 MARAK- kokeilun toteutus Suomessa	12
2.1 Kokeilun tavoitteet	12
2.2 Kokeilun valmistelu ja eteneminen	12
3 Menetelmät ja aineisto	15
3.1 Prosessin arviointi	15
3.2 Uhrin turvallisuuden parantamisen arviointi	16
3.3 Riskinarviointilomakkeen soveltuvuus	17
4 MARAK -prosessi	18
4.1 Väkivallan uhrien tunnistaminen	18
4.2 Työryhmien kokoonpano	18
4.3 Työryhmien työskentely	20
4.4 Uhrin tukitoiminta	21
4.5 Uhrien kokemukset MARAK:sta	22
5 Kokemukset MARAK -työskentelystä	25
5.1 Käsitellyt tapaukset ja niiden ohjautuminen kokouksiin	25
5.2 Työskentelyyn käytetty aika	26
5.3 MARAK:n hyödyt ja ongelmakohdat	27
5.4 Sovittujen toimenpiteiden vaikutukset uhrin turvallisuuteen	29
5.5 Toiminnan kehittämiskohteet	32
6 Uhrin turvallisuuden parantamisen arviointi	34
6.1 Korkean riskin uhrien piirteitä	34
6.2 Väkivallan kokemukset MARAK -käsittelyn jälkeen	36
7 Johtopäätökset	38
7.1 Riskinarvioinnin tekeminen	38
7.2 Riskinarvioinnin lomakkeen soveltuvuus Suomeen	39
7.3 Moniammatillinen työskentely	40
7.4 Lainsäädännölliset edellytykset moniammatilliselle työskentelylle	41
7.5 Tukihenkilötoiminta ja sen kehittäminen	43
7.6 Uhrin turvallisuuden parantaminen	43
7.7 Väkivallan tekijän huomioiminen	44
8 Suositukset jatkotoimenpiteistä ja MARAK:n valtakunnallistamisen edellytykset	45
Lähteet	
Liite 1: Ohjausryhmän jäsenet	48
Liite 2: MARAK (Moniammatillinen riskinarviointikokous) –opas	49
Liite 3: Työntekijöiden kysely	79

Saatesanat

Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous -menetelmää, MARAK, on kokeiltu Suomessa pilottihankkeella, joka alkoi lokakuussa 2010 ja päättyi syksyllä 2011.

Riskinarvioinnilla lähisuhdeväkivaltatapauksissa tarkoitetaan sitä, että erilaisten riskinarviointimenetelmien avulla pyritään tunnistamaan ajoissa ne uhrit, jotka todennäköisimmin joutuvat tulevaisuudessa uudelleen väkivallan uhreiksi. MARAK -prosessi koostuu kahdesta vaiheesta, joista ensimmäisessä työntekijän tulee tunnistaa parisuhdeväkivallan uhri ja täyttää yhdessä hänen kanssaan riskinarvioinnin lomake. Prosessin toisessa vaiheessa käynnistetään moniammatillinen työskentely uhrin suostumuksella, jolloin sovitaan uhrin turvallisuutta parantavista toimenpiteistä, nimetään niiden toteuttamisesta vastaavat tahot ja seurataan toimenpiteiden toteutumista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on vastannut kokeilusta Suomessa. Sitä ovat rahoittaneet oikeusministeriö, sisäasiainministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö. Kokeilun toteuttamista on tukenut rahoittajien edustajista koostunut ohjausryhmä. Haluamme kiittää rahoittajia ja ohjausryhmän jäseniä, hallitussihteeri Heidi Manns-Haatasta sosiaali- ja terveysministeriöstä, poliisitarkastaja Heidi Kankaista sisäasiainministeriön poliisiosastolta, rikosentorjuntaneuvos Jukka-Pekka Takalaa oikeusministeriöstä ja poliisitarkastaja Vesa Tikkalaa Poliisihallituksesta arvokkaasta tuesta hankkeen onnistumiseksi sekä tärkeistä kommentteista raporttiin.

Erityiskiitos hankkeen onnistumisesta kuuluu kokeilupaikkakuntien puheenjohtajille ja sihteereille ja muille työtä paikallisesti tukeneille; ylikomisario Vesa Löppönen, komisario Jarmo Heinonen ja ylikons-
taapeli Heidi Niemi Helsingin poliisilaitoksen Itäisestä poliisipiiristä, kouluttaja-suunnittelija Sisko-Maija Pirilä ja sosiaalityöntekijä Erkki Perkiö Oulun kaupungista, vanhempi konstaapeli Milla Kynkäänniemi Oulun poliisilaitokselta, apulaispoliisipäällikkö Tero Seppänen, rikoskomisario Pälvi Suokas ja sihteeri Kirsti Hynninen Päijät-Hämeen poliisilaitoksesta. Kiitämme myös kaikkia moniammatilliseen työskentelyyn osallistuneita viranomaisia ja järjestöjen edustajia sekä niitä rohkeita väkivallan uhreja, jotka antoivat panoksensa hankkeelle ja osallistuivat haastatteluihin.

Toivomme, että tämä julkaisu antaa tietoa ja virikkeitä väkivaltatyötä tekeville viranomaisille ja palveluntuottajille ja rohkaisee muita paikkakuntia riskinarvioinnin menetelmien käyttöön ottoon ja moniammatilliseen työskentelyyn väkivallan uhrien auttamiseksi.

Anneli Pouta
Osastojohtaja
Lapset, nuoret ja perheet osasto
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

1 Taustaa MARAK-kokeilulle

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds

Moniammatillisen riskinarvioinnin kokous -menetelmää (MARAK) on kokeiltu Suomessa vuoden kestäväällä hankkeella (1.10.2010–30.9.2011). Riskinarvioinnilla lähisuhdeväkivaltatapauksissa tarkoitetaan sitä, että erilaisten riskinarviointimenetelmien avulla pyritään tunnistamaan ajoissa ne uhrin, jotka todennäköisimmin joutuvat tulevaisuudessa uudelleen väkivallan uhreiksi. Riskinarvioinnilla on useita tavoitteita. Yksi tavoite on, että riskinarviointimenetelmillä kerättyjen tietojen avulla voidaan paremmin tarjota uhrille niitä palveluja, joita hän juuri siinä tilanteessa tarvitsee. Toiseksi, riskinarvioinnin tavoitteena on selkeästi estää uusien väkivallan tekojen tapahtuminen, jolloin saavutettu hyöty näkyy säästettyinä resursseina esimerkiksi poliisissa. Kolmanneksi, moniammatillisten riskinarviointimenetelmien kautta pyritään lisäämään lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevien työntekijöiden tietoa niistä tekijöistä, joita voidaan pitää vaarallisina esimerkiksi sen vuoksi, että tekijällä on hallussaan aseita (Robinson 2004, 8-9).

Aloite kokeiluun tuli sosiaali- ja terveysministeriön asettamalta poikkihallinnolliselta lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn virkamiestyöryhmältä. Työryhmässä keskusteltiin muualla maailmassa käytössä olevista riskinarvioinnin menetelmistä ja pohdittiin, miten näitä kokemuksia voitaisiin hyödyntää Suomessa. Ajatus sisällytettiin Kansallisen väkivallan vähentämisen ohjelman loppuraportissa (2009) esitettyihin suosituksiin naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisestä.

Riskinarvioinnin menetelmien käyttöön ottoa Suomessa on esitetty sittemmin useissa valtionhallinnon ohjelmissa. Sisäisen turvallisuuden ohjelman 2008-2011 väliraportissa todettiin, että yksi väkivallan vähentämisen toimenpiteistä on kehittää riskinarviointimenetelmiä ja edistää niiden käyttöönottoa erityisesti lähisuhdeväkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi (Sisäisen turvallisuuden ohjelman väliraportti 2009, 4-5). Toimenpiteen toteutusvastuu annettiin sosiaali- ja terveysministeriölle yhdessä sisäasiainministeriön, rikoksantorjuntaneuvoston ja valtakunnansyyttäjänviraston kanssa. Valtioneuvoston 8.5.2008 asettamassa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa asetettiin useita toimenpiteitä väkivallan vähentämiseksi. Yksi väkivallan vähentämisen keskeisistä kehittämiskohteista oli uusiutuvan uhriutumisen ehkäisyn tehostaminen. (Turvallinen elämä jokaiselle 2008, 32.)

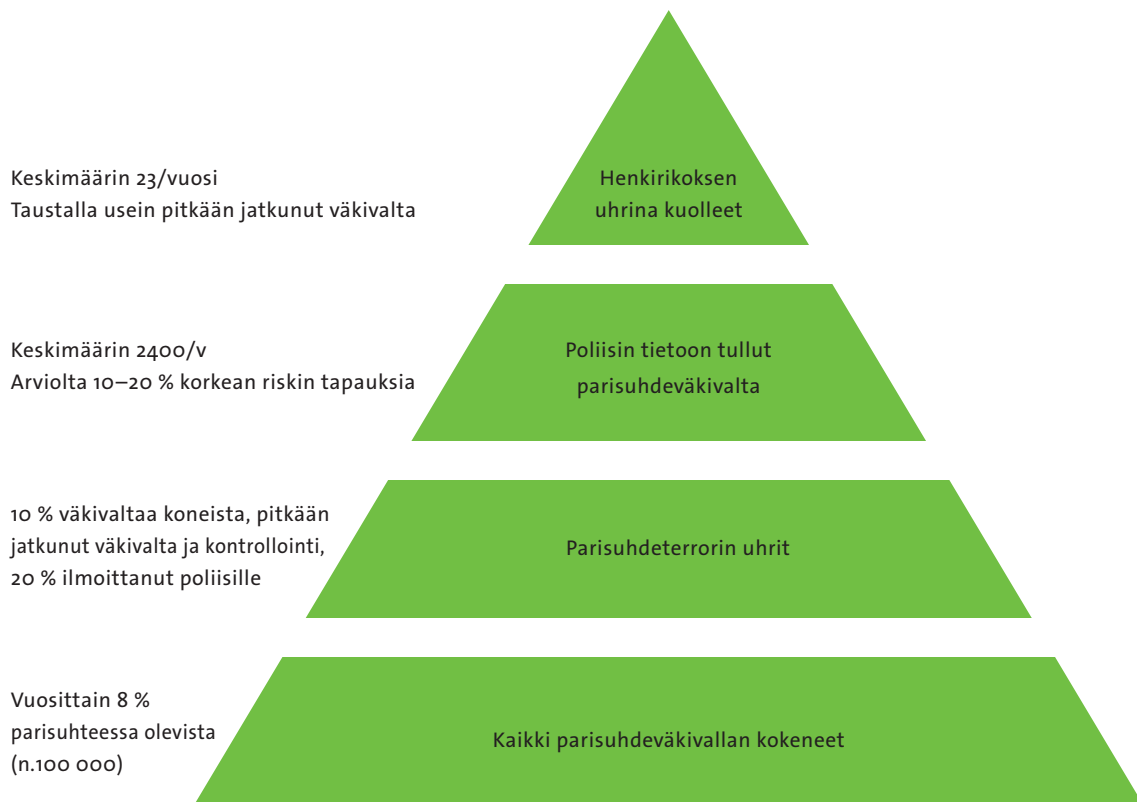
Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa vuosille 2010–2015 esitettiin, että kehitetään parisuhdeväkivallan ammatillisen riskinarviointimenetelmän (MARAK) soveltamista uhrin suojelemiseksi vakavan väkivallan uhkatilanteissa (STM 2010). Hallitusohjelmaan (2011) vuosille 2011–2015 on kirjattu tavoite poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyömahdollisuuksien parantamisesta lähisuhde- ja perheväkivaltaan liittyvien kotikäyntien yhteydessä väkivallan MARAK -riskinarvioinnin pilottia hyödyntäen. Kirjauksen pohjalta kokeilua tulisi jatkaa hankkeena, jossa hyödynnetään kokeilun tuloksia ja kehitetään mallia edelleen.

Tässä raportissa kerrotaan, mitä MARAK on, miten sitä toteutetaan käytännössä ja arvioidaan MARAK -kokeilun toteutumista Suomessa. Arvioinnin pohjalta esitetään suosituksia ja parannusehdotuksia menetelmän levittämiseksi ja juurruttamiseksi.

1.1 Miksi keskitytään korkean riskin uhreihin?

Suomessa kuoli vuosina 2003–2010 keskimäärin 23 naista joko nykyisen tai entisen puolison tai seurustelukumppanin surmaamina. Vakavissa, kuolemaan johtaneissa parisuhdeväkivaltatapauksissa uhri on tyypillisesti nainen (80 % vuosina 2003–2008) (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.)

Tyypillistä naisiin kohdistuville henkirikoksille parisuhteessa on, että kyse ei useinkaan ole ensimmäisestä saman tekijän taholta tulevasta väkivallan teosta. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan henkirikoksen tekijän tiedetään pahoinpidelleen uhria aiemmin puolessa naisiin kohdistuneista

Kuvio 2. Parisuhdeväkivallan kokonaiskuva ja korkean väkivallan uusiutumisen riskin uhrin (naiset).

parisuhdetapoista. Naisiin kohdistuneissa henkirikoksissa uhri on valtaosassa tapauksista ollut yksin aikaisemmin rikoksen uhrina, miehiin kohdistuneissa parisuhdetapoissa tekijä ja uhri ovat yleensä syyllistyneet väkivaltaan suunnilleen samassa suhteessa ennen henkirikosta. (Salmi ym. 2009.) Moni naisein kohdistuneista kuolemista olisi siten voinut olla ehkäistävissä, jos väkivaltakierteeseen olisi puututtu ajoissa, sillä henkirikosta on usein edeltänyt pitkään jatkunut väkivalta parisuhteessa.

Riskinarvioinnin menetelmien avulla pyritään löytämään parisuhdeväkivaltaa kokeneiden joukosta ne, joilla todennäköisyys vakavan väkivallan uusiutumiseen on suuri. Menetelmää käyttämällä puututaan väkivaltaan ennen kuin se muuttuu hengenvaaralliseksi tai aiheuttaa vakavia vammoja.

Arviolta 10 prosenttia kaikista naisten parisuhteessa kokemasta väkivallasta on toistuvaa, vuosia kestänyttä väkivaltaa, jonka taustalla on erilaisia alistamisen ja eristämisen muotoja. Väkivallan seurauksena heidän avun tarpeensa on suuri, esim. terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluiden tarve erilaisten henkisten ja taloudellisten ongelmien paikkaajana. (Piispa 2008) Tapausten toistuvuus ja siitä aiheutuvat vakavat seuraukset erottavat naisten ja miesten kokemuksia parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta (Heiskanen & Ruuskanen 2010). Uusiutuvan väkivallan ehkäiseminen kannalta on tärkeää tunnistaa, että tällaiseen parisuhdeväkivaltaan liittyy alistamista, uhkailua ja toisen pitämistä pelossa erityisesti silloin kun väkivalta on jatkuvaa. Jatkuvassa pelossa eläminen ja alistetussa asemassa oleminen vaikuttavat uhrin psyykeen, eikä hän useinkaan pysty irrottautumaan väkivallan tekijästä tai hakemaan apua ilman ulkopuolisten tukea ja uhrin tarvitsemat avun muodot ovat moninaisia hänen elämäntilanteestaan riippuen. Uhri voi tarvita tukea vanhemmuuteen, apua sopimiseen lasten huollosta tai tapaamisista tai arjen hallintaan, esimerkiksi päihteiden käytön hallintaan tai mielenterveyden ongelmiin. Viidesosa toistuvaa, parisuhdeterrorin luonteista väkivaltaa kokeneista naisista on turvautunut poliisin apuun (Piispa 2008), mikä herättää kysymyksen viranomaisten puuttumisen keinojen tehottomuudesta auttaa heitä.

Toistuva parisuhdeväkivalta tulee muuta parisuhdeväkivaltaa paremmin poliisin tietoon. Poliisiin tietoon tulee vuosittain keskimäärin 3000 tapausta, joissa on kyse parisuhdeväkivallasta. Näistä valta-

osassa, 90 prosentissa, uhrina on nainen. (Heiskanen 2006.) Väkivallan seurausten korjaaminen tulee yhteiskunnalle kalliiksi (ks. lisää Piispa ja Heiskanen 2002) ja siihen tarvitaan moniammatillista osaamista ja yhteistyötä.

Kuviossa 2 on kuvattu eri tietolähteissä esiin tulleita parisuhdeväkivallan määriä ja minkälaista osuutta ilmiöstä nämä lähteet kuvaavat. Kuvio osoittaa, mistä ryhmästä on kyse, kun puhutaan korkean väkivallan riskissä olevista uhreista. Kuviossa on mukana naisuhrien luvut, sillä kaikkia siinä käytettyjä tietoja ei ole miesten osalta saatavissa (esim. toistuvan väkivallan uhrin).

1.2 Riskinarvioinnin menetelmät

Erilaisia riskinarviointimenetelmiä on käytössä maailmalla useampia, mutta kahdesta niistä on eniten tieteellisesti tutkittua tietoa: SARA (Spousal Abuse Risk Assessment)- ja MARAC (Multi Agency Risk Assessment Congerences) -menetelmistä. Pilottihankkeen alkuvaiheessa pohdittiin, kumpaa menetelmää Suomessa lähdetään pilotoimaan. Hankkeen ohjausryhmä päätti kansainvälisten kokemusten ja tutkimustulosten perusteella MARAC -menetelmän pilotoimisesta, joka myöhemmin suomennettiin MARAK (moniammatillinen riskinarvioinnin kokous). Menetelmän valintaan päädyttiin, koska uhrilähtöinen menetelmä tuntui sopivan paremmin suomalaisiin käytäntöihin ja sen koettiin tarjoavan paremman mallin riskiin puuttumiseen. Menetelmän vaikuttavuudesta oli myös runsaasti tutkittua tietoa ja näyttöä. MARAK soveltuu laajemmin moniammatilliseen työskentelyyn, kun SARA on enemmän vain poliisin käyttämä työväline. MARAK:ssa käytettävä riskinarviointilomake tuntui helppo-käyttöisemmältä verrattuna SARA:an, jonka lomake sisältää enemmän kysymyksiä ja on näin ehkä työläämpi käyttää.

Lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan uusiutumisen ehkäisemiseksi on kehitetty monia riskinarviointimenetelmiä. Pohjois-Amerikassa on käytössä useita eri menetelmiä, joista useimmissa kuitenkin käytetään riskitekijöitä, joiden kelpoisuutta ei ole ollenkaan tai juurikaan tutkittu. Vain muutamissa arviointimenetelmissä arviointi perustuu riskitekijöihin, joiden paikkaansapitävyys on osoitettu tieteellisten tutkimusten avulla. (Dutton & Kropp 2000, 174.) Näistä menetelmistä yksi käytetyimmistä on Kanadassa luotu SARA -menetelmä, jossa uusiutuvan väkivallan riskiä arvioidaan epäillyn kanssa täytettävän riskinarviointilomakkeen pohjalta. Lomakkeessa kysytään tietoja muun muassa aikaisemmista pahoinpitelyistä tai niiden yrityksistä, työttömyys-, päihde- ja parisuhdeongelmista, itsetuhoaikeista ja aggressiivisesta käyttäytymisestä. (Kropp & Hart 2000, 102-103.) Menetelmä perustuu tekijäkeskeiseen arviointiin.

Strukturoidut riskinarviointimenetelmät, erityisesti SARA ja MARAC, joita poliisi käyttää perheväkivaltatapausten arvioinnissa, on kehitetty Englannissa, Australiassa ja Kanadassa. Näissä menetelmissä riskinarviointi perustuu sellaisiin tekijöihin, joiden on voitu todeta auttaneen riskinarvioinnissa nimenomaan tieteellisten tutkimusten perusteella. (Perez Trujillo & Ross 2008, 457.) Perez Trujillo & Ross ovat omassa tutkimuksessaan selvittäneet, miten poliisi käyttää hyväkseen yhtä riskinarviointityökalua ja kuinka työkalun käyttö vaikuttaa poliisin jatkotoimenpiteisiin. Tutkimus toteutettiin Australiassa Victorian osavaltiossa, jonka asukasluku on noin viisi miljoonaa ihmistä ja jossa oli vuosina 2004-2005 noin 29 000 poliisille tehtyä perheväkivaltahälytystä. Riskinarviointityökaluna, jonka vaikuttavuutta arvioitiin, käytettiin perheväkivallan riskinarviointi- ja hallintalomaketta, jonka poliisi täyttää tapahtumapaikalla. Tutkimuksen otoksessa oli 501 poliisin täyttämää lomaketta 87 eri poliisiasemalta. (Perez Trujillo & Ross 2008, 460-463.)

Tutkijat jakoivat poliisin riskinhallintamenetelmät seuraaviin ryhmiin (suomennokset vapaasti käännettynä vastaamaan suomalaisia käsitteitä, huom. tässä): 1) neuvonta (ei toimenpiteitä), 2) rikosilmoituksen tekeminen / etsintäkuulutus ja 3) syytteen saattaminen. Näistä eniten käytettyjä riskinhallintatoimenpiteitä olivat ensimmäisen ryhmän toimet, joita tehtiin 44 %:ssa tapauksista. Konkreettisista toimenpiteistä eniten käytettiin toisen ryhmän toimenpiteitä, kuten rikosilmoituksen tekemistä tai etsintäkuulutusta. Tutkijat havaitsivat, että poliisit käyttivät lopullisessa päätöksenteossa vain muutamaa eri muuttujaa väkivallan vakavuuden arvioimiseksi ja että nämä muuttujat olivat sellaisia, joita ei lomakkeella kysytty. Näin ollen tutkijat totesivat, että toimivan riskinarviointityökalun tulee olla mah-

dollisimman yksinkertainen (=helppo täyttää) ja että siinä kysytään niistä asioista, joihin poliisit joka tapauksessa perustavat arvionsa, esimerkiksi aikaisempien väkivallantekojen määrä. Kuitenkin tutkijat pitivät hyvänä strukturoidun riskinarviointityökalun käyttämistä, koska tällöin päätökset riskinarviointista ovat järjestelmällisempiä. (Perez Trujillo 2008, 465–470.)

Vuonna 2002 Walesissa otettiin kokeiluna käyttöön riskinarviointilomake, jonka avulla oli tarkoitus tunnistaa vakavan parisuhdeväkivallan kohteiksi joutuneita tai vakavan väkivallan uhan alla olevia uhreja. Lomakkeen avulla on tarkoitus tunnistaa väkivallan riski ja puuttua siihen niin, että riski joutua uudelleen väkivallan uhriksi pienenee. Menetelmä eroaa SARA:sta siten, että riskiarvio tehdään uhrin antamien tietojen perusteella, ei tekijän antamien tietojen perusteella. Toisena erona on, että SARA:ssa vain poliisi tekee riskinarvioinnin, kun taas MARAC:ssa riskinarviointilomakkeen voi täyttää kuka tahansa toimija, joka kohtaa parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneen henkilön. Verrattuna taas Victorian osavaltion poliisin käyttämään lomakkeeseen, MARAC:ssa käytettävä lomake on huomattavan paljon yksinkertaisempi (24 kysymystä, kun Victorian lomakkeessa kysymyksiä oli yli 40) (Perez Trujillo & Ross 2008, 459.) Lisäksi MARAC:n lomakkeessa kysytään aikaisemmasta väkivallasta ja sen luonteesta.

Lomakkeen avulla tunnistettujen uhrien tapaukset ohjataan moniammatilliseen riskinarviointikokoukseen. Ensimmäiset kokoukset pidettiin Cardiffissa vuonna 2003 ja kokouksiin osallistui edustajia uhrin auttamisen kannalta olennaisista tahoista, esimerkiksi poliisista, sosiaalitoimistosta, lastensuojelusta ja mielenterveyspalveluista. Kokouksissa keskustellaan uhrin tilanteesta ja laaditaan turvallisuus-suunnitelma hänen tilanteensa parantamiseksi. Osanottajat eri tahoilta välittävät kokouksessa tietoa toisilleen uhrin tilanteesta ja näin tiedonvälitys eri viranomaisten välillä paranee. Työryhmä seuraa turvallisuussuunnitelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteutumista ja tarvittaessa tapaus käsitellään uudelleen työryhmässä, mikäli jokin toimenpiteistä ei ole toteutunut.

MARAC:a käytetään laajasti Englannissa ja sen käytön vaikutuksia väkivallan vähenemiseen on arvioitu monissa tutkimuksissa. Englannissa hanke näyttää onnistuneen vähentämään poliisin tietoon tulevia toistuvia parisuhdeväkivaltatapauksia noin kahdella kolmasosalla. Cardiffissa tehtyjen arvioiden mukaan noin 60 prosenttia MARAC:ssa mukana olleista uhreista kertoi, ettei ollut kokenut väkivaltaa puolen vuoden sisällä sen jälkeen, kun uhria koskeva tapaus oli käsitelty MARAC -kokouksessa ja uhrille oli laadittu turvasuunnitelma. Poliisi on tilastoinut jo pitkään saman vuoden sisällä kotona tapahtuneen väkivallan uhriksi toistuvasti joutuneita. Tällä tavoin mitattuna kotiväkivaltatapauksissa oli toistuvan väkivallan uhreja ennen hanketta runsas 30 prosenttia. Hankkeen myötä osuus on pudonnut viiteen prosenttiin. (Robinson 2004; Robinson & Tregidga 2005.)

1.3 Moniammatillinen työskentely uhrin auttamiseksi ja sen edellytykset

Parisuhdeväkivallan uhrin auttaminen edellyttää useimmiten monen toimijan väliintuloa. On tärkeää tarkastella uhrin tilannetta kokonaisvaltaisesti ja pyrkiä auttamaan häntä samanaikaisesti kaikissa ongelmissa. Muutoin on olemassa suuri riski, että uhri ei tule autetuksi, kun toimijat auttavat asiakasta yhdessä ongelmassa kerrallaan. Tutkimukset (ks. esim. Hansson ym. 2010) ovat osoittaneet, että koordinoinnin puute lisää kustannuksia ja riskiä jäädä ilman apua. Auttamista vaikeuttavia puutteita on erityisesti vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa, mutta myös asiakasta auttavien tahojen keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Moniammatillisen yhteistyön moottoreina toimivat usein yksittäiset työntekijät, eikä sille ole luotu selkeitä rakenteita, jolloin yhteistyö häviää yksittäisen työntekijän tai hankkeen mukana. (Josefsson 2007.)

MARAC –riskinarviointi menetelmän tuoma lisäarvo verrattuna muihin riskinarviointimenetelmiin on moniammatillinen työskentely. Sen vuoksi arvioinnissa on tärkeää tarkastella moniammatillisen yhteistyön toimivuutta.

Moniammatillisella yhteistyöllä pyritään yhteiseen päämäärään jakamalla tietoja, taitoja, tehtäviä, kokemuksia tai toimivaltaa. Yhteistyön toteutuminen edellyttää laaja-alaisia valmiuksia niin työyhteisöltä kuin yksittäiseltä työntekijältä. Organisaatioiden toimintatavat ja käytännöt eivät saa olla esteenä organisaation rajoja ylittävälle yhteistyölle. (Ewalds 2012; Nietola 2011, 20–23)

Toimiva yhteistyö edellyttää rakennetta, ohjausta, yhteisiä tavoitteita ja käytäntöjä sekä yhteisymmärrystä (Ewalds 2012; Martin 2007). Johdolla on oltava selkeä visio siitä, mihin tuloksiin pyritään.

Johdon tulee sitouttaa ja antaa valtuudet yhteistyölle, tukea yhteistyöprosessia sekä antaa tarvittavat resurssit toiminnan toteuttamiselle. (Danermark 2005, 18–23.) MARAK -toimintamallissa yhteistyölle on selkeä rakenne; työryhmille on nimetty puheenjohtajat ja ryhmän jäsenet, on sovittu kuinka usein ryhmä kokoontuu ja kuka kutsuu ryhmän koolle sekä miten asioita kokouksissa käsitellään. Työryhmän yhteiseksi tavoitteeksi on määritelty parisuhdeväkivallan uhrin turvallisuuden parantaminen ja väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen.

Selkeä rakenne ei riitä takaamaan sujuvaa yhteistyötä. Yhteistyön esteinä voivat olla oman työn kuormittavuus, huono vuorovaikutus ja epäluulo organisaatioiden välillä sekä kilpailevat näkemykset (Martin 2007, 5). Kukin ammattilainen tarkastelee ongelmaa oman tiedon ja ammatillisen perustehtävän näkökulmasta ja kehittää oman työnsä kannalta tarkoituksenmukaisimman näkökulman ongelmaan. Ammattikunnilla voi olla omia käsitteitä ja termejä, joilla väkivallasta puhutaan. Opettelemalla toisten käyttämiä termejä ja toimintatapoja voidaan lisätä luottamusta eri toimijoiden välillä. Oma näkökulma kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Ewalds 2012; Nietola 2011, 41.) Ammattikunnan tulokintapa, joko peruskoulutuksessa tai työssä omaksuttu, vaikuttaa siihen, miten yksittäinen työntekijä suhtautuu parisuhdeväkivaltaan. (ks. Danermark 2009, 25–28.) Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi on keskusteltava yhteisistä tavoitteista, jotta yhteistyölle voidaan asettaa tavoitteita.

Yhteistyö tyrehtyy ja vuoropuhelu loppuu, jos yksi ammattikunta ottaa vallan määritellä ja sanella toimintatavat, minkä mukaan muiden on toimittava. Yhteistyössä syntyvää valtataistelua kuvataan usein yksittäisten henkilöiden kokemuksina, vaikka taustalla on usein eri ammattikuntien väliset statuserot. Valtataisteluun voi vaikuttaa myös se lainsäädäntö, jonka perusteella ammattikunta toimii. Poliisilla on esimerkiksi esitutkintaa suorittaessaan melko laajat tiedonsaantioikeudet muilta viranomaisilta. Myös sellainen toimija, joka edustaa niin sanottua vahvaa tietoa, esimerkiksi lääkäri, voi pyrkiä hallitsemaan moniammatillista työskentelyä. Muitakin valtaan vaikuttavia tekijöitä ovat taloudelliset resurssit, ammatillinen asema, sukupuoli tai sosiaaliset taidot (Josefsson 2007, 22). Yhteistyö toimii parhaiten silloin, kun eri organisaatioiden osallistujat kokevat olevansa tasavertaisessa asemassa moniammatillisessa työskentelyssä.

Luottamus toisiin toimijoihin on tärkeä edellytys moniammatillisen yhteistyön onnistumiseksi. Osaaminen ja vastuullisuus lisäävät luottamusta. Yhteistyössä tarvitaan kollegiaalista tasavertaisuutta huolimatta ammatillisesta asemasta. Yhteistyössä edustettujen organisaatioiden tulee olla joustavia suhteessa yhteisesti asetettuihin tavoitteisiin. Menestyksellinen yhteistyö edellyttää yksittäisten työntekijöiden mahdollisuutta hyödyntää omaa kytkentäänsä organisaatioonsa mutta samanaikaisesti heidän kykyään ylittää nämä kytkennät ja toimia yhteisöllisesti. (Josefsson 2007.)

Lähisuhdeväkivalta voi herättää ammatillisissa vahvoja tunteita. Tunnereaktioiden syynä voivat olla sekä omat asenteet väkivaltaa kohtaan että omat väkivaltakokemukset. Vaikeissa tilanteissa ammattilaiset voivat kehittää selviytymisstrategioita, jotka vaikuttavat epärationaalisella tavalla ammattilaisen arviointikykyyn, asenteisiin ja toimintaan. Väkivaltatyötä tekevän tulee tiedostaa omat henkilökohtaiset esteet ja ennakkoluulot. Yhteistyö on perusteltua siksi, että useamman ihmisen havainnot ja tieto voivat korjata mahdolliset virhearviot uhrin kokonaistilanteesta, ja se mahdollistaa myös tunnekuorman jakamisen ja antaa tukea työntekijälle jaksamisessa vaikeiden asioiden kanssa.

2 MARAK- kokeilun toteutus Suomessa

Mia Tuominen ja Minna Piispa

2.1 Kokeilun tavoitteet

MARAK:n tavoitteena on tunnistaa parisuhdeväkivallan uhrin, jotka ovat korkeassa riskissä joutua uudelleen väkivallan uhreiksi, ehkäistä vakavan väkivallan uusiutumista ja parantaa uhrin turvallisuutta moniammatillisen (mm. poliisi, sosiaali- ja terveydenhuolto, järjestöt) yhteistyön avulla. MARAK-kokeilun tavoitteena on ollut myös toimintamallin valtakunnallistaminen ja parisuhdeväkivallan erityispiirteiden kartoittaminen.

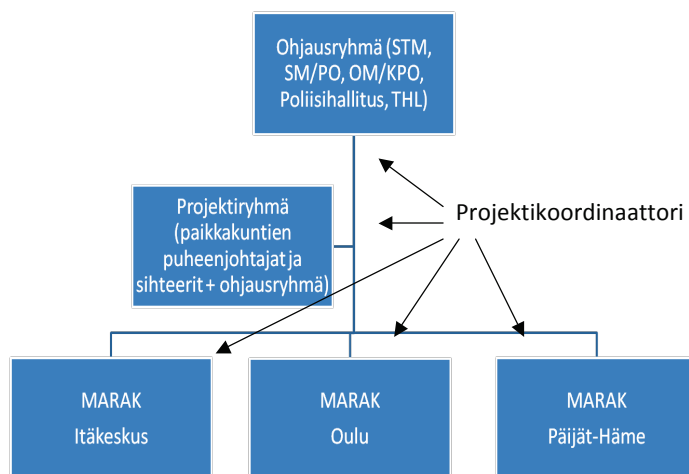
2.2 Kokeilun valmistelu ja eteneminen

Kokeilun eteneminen on kuvattu yksityiskohtaisemmin aikajanalla liitteessä 1. Kokeilun valmistelut aloitettiin elokuussa 2009, vuosi ennen varsinaista kokeilua. Elokuussa 2009 perustettiin ministeriöiden poikkihallinnollisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn virkamiestyöryhmän alaisuuteen ohjausryhmä, joka aloitti valmistelut muun muassa kokeiluun halukkaiden paikkakuntien etsimiseksi. Ohjausryhmään kuuluivat edustajat sosiaali- ja terveys-, oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston rikoksentorjuntayksiköstä, sisäasiainministeriön poliisiosastolta ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta. Poliisihallituksen muodostamisen jälkeen ryhmään tuli heidän edustajansa (liite 1).

Sisäasiainministeriön poliisiosasto pyysi kokeilupaikkakunniksi Oulun, Lahden ja Helsingistä Itäkeskuksen poliisipiiriin. Paikkakuntien valintaan vaikutti se, että Oulussa ja Päijät-Hämeessä oli jo moniammatilliset työryhmät lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn. Itäkeskus taas valittiin kokeiluun mukaan siksi, että siellä oli poliisin tilastojen valossa paljon perheväkivaltatapauksia ja poliisilla oli ollut käytössä systemaattisen puuttumisen malli toistuviin perheväkivaltatapauksiin.

Ohjausryhmä järjesti 4.11.2009 aloitusseminaarin Väkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Seminaarissa esiteltiin kahta käytössä olevaa riskinarvioinnin menetelmää: Janet Pickles Englannista esitteli MARAC:a ja Maria Kanka Ruotsissa käytössä olevaa SARA -menetelmää. Kokeilupaikkakuntien edustajat eri ammattikunnista (poliisi, syyttäjät, terveydenhuolto, sosiaalityö, turvakodit) pyydettiin seminaariin ja seminaarin jälkeen käytiin heidän edustajiensa kanssa lähtökeskustelu hankkeesta, missä päädyttiin kokeilemaan MARAC:a. Nimi muotoutui myöhemmin suomalaisittain MARAK:ksi.

Ohjausryhmän lisäksi kokeiluun koottiin projektiryhmä, joka koostuu paikkakuntien työryhmien puheenjohtajista ja sihteereistä sekä ohjausryhmän jäsenistä.

Kuvio 2. Ohjausrakenne

Paikkakunnat käynnistivät valmistelunsa kokeiluun loppuvuodesta 2009. Kullakin paikkakunnalla perustettiin omat MARAK-työryhmät. Oulussa työryhmä perustettiin jo olemassa olevan työryhmän rakenteisiin, Päijät-Häme täydensi olemassa olevaa työryhmää ja Itäkeskuksessa ryhmä koottiin kokeilua varten. Kukin paikkakunta laati paikalliset suunnitelmat hankkeen toteuttamisesta.

Valmistelussa todettiin, että moniammatilliseen työskentelyyn liittyy useita salassapito- ja tietosuojakysymyksiä, jotka tulee ratkaista ennen kokeilun aloittamista. Yksi selvitettävistä kysymyksistä oli, miten avoimia viranomaiset / kolmannen sektorin toimijat voivat olla suhteessa muihin. Ohjausryhmän pohdittavaksi jätettiin, missä arvioinnissa käytettävä lomake, joka sisältää uhrin tietoja, säilytetään. Eri-tyisesti poliisi koki ongelmalliseksi sen, että tapaukset tulevat useimmiten ilmi esitutinnan yhteydessä, mutta arviointilomake ei kuulu esitutkintapöytäkirjaan. Katsottiin, että asiakirjoista muodostuu henkilörekisteri, jolloin piti ratkaista rekisterinpitoon liittyvät kysymykset. Muun muassa näihin kysymyksiin pyydettiin ohjausryhmältä vastausta:

- käsittelyn salassapito ja luottamuksellisuus (esimerkiksi tapauksen esittely kokouksessa ja kokouksen asialistan toimittaminen etukäteen),
- käsittelyssä syntyvien asiakirjojen salassapito/asianosaisjulkisuus/arkistointi (kuten riskinarviointilomakkeet, kokouksista tehdyt pöytäkirjat),
- käsittelyn suhde muihin meneillään oleviin prosesseihin (ennen kaikkea oikeusprosesseihin),
- henkilörekisterin muodostumiseen liittyvät kysymykset.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos konsultoi Tietosuojavaltuutetun toimistoa tietosuoja- ja salassapito-kysymyksistä. Tietosuojavaltuutetun konsultoinnin (Tietosuojavaltuutetun toimisto 30.9.2010) pohjalta laadittiin kaksi erillistä suostumuslomaketta, joista toisessa pyydettiin asiakkaan suostumus luovuttaa hänen tietojensa moniammatillisen työryhmän käsittelyyn.

Lomakkeella listattiin jokainen työryhmään osallistuva taho erikseen ja asiakkaalta pyydettiin suostumus kunkin tahon keräämien tietojen luovuttamiseen työryhmän käsittelyyn. Toisella lomakkeella pyydettiin erikseen suostumus riskinarviointilomakkeen tietojen yhdistämiseen poliisin tietojärjestelmän rikosilmoitustietoihin tutkimusta varten sekä yhteystietojen antamiseen tutkijoille mahdollista haastattelua varten. Kullekin paikkakunnalle laadittiin omat suostumuslomakkeet.

Ohjausryhmä päätti, että kaikki paikkakunnilla täytetyt riskinarvioinnin lomakkeet koottiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen, joka tekee rekisteri-ilmoituksen lomakkeiden säilyttämisestä. Osalla paikkakunnista päätettiin laatia kokouksista muistiot, joihin kirjataan vain sovitut toimenpiteet ja niistä vastuussa olevat tahot. Muistioihin ei kirjattu henkilöihin liittyviä arkaluonteisia tietoja. Työryhmien sihteerit säilyttivät muistiot.

Ohjausryhmä haki kokeilulle rahoitusta kevään 2010 aikana. Sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö ja oikeusministeriö päättivät rahoittaa hanketta ja siihen palkattiin tuntipalkkainen projektikoordinaattori 1.9.2010 lukien. Kokeilu käynnistyi 7.9.2010 kaikkien paikkakuntien työryhmille järjestetyllä koulutustilaisuudella. Koulutuksessa esiteltiin MARAK:a ja siihen liittyviä työvälineitä, moniammatillisen työskentelyn edellytyksiä sekä parisuhdeväkivaltaa ilmiönä ja miten se vaikuttaa kokijaan. Syksyn 2010 aikana järjestettiin kullakin paikkakunnalla erilliset koulutukset moniammatillisesta työskentelystä.

Projektikoordinaattori valmisti kokeiluun kuuluvat materiaalit, esimerkiksi riskinarviointilomakkeen ja siihen liittyvän ohjeistuksen sekä suostumuslomakkeen tiedon luovuttamisesta ja osallistumisesta tutkimukseen (liite 2).

Englannissa MARAC -toiminnassa on mukana erikseen koulutetut tukihenkilöt (niin sanotut IDVA:t). IDVA (Independent Domestic Violence Advisor) on henkilö, jonka tehtävä on toimia MARAC-käsittelyssä uhrin edustajana tuoden uhrin näkemykset ja mielipiteet esille. IDVA:n tehtävä on myös toimia uhrin ja eri toimijoiden välisenä yhteyshenkilönä niin, että uhrille laadittu turvasuunnitelma voidaan toteuttaa mahdollisimman tehokkaasti. Ennen MARAC:a IDVA keskustelee uhrin kanssa ja selvittää hänen kanssaan mahdollisia riskejä ja uhkia, joita uhrilla saattaa olla (esimerkiksi keräämällä tietoja sellaisilta toimijoilta, jotka eivät ole edustettuina MARAC:ssa). IDVA tarjoaa uhrille myös eri-

laisia tukipalveluja (esimerkiksi apua rikosprosessiin). IDVA:n tehtävänä kokouksen jälkeen on kertoa uhrille kokouksessa sovituista asioista ja näin osaltaan edistää turvallisuussuunnitelman toteutumista. (IDVA Toolkit 2010.)

Tukihenkilöiden rooli on todettu keskeiseksi (Howart ym. 2009). Suomessa tällaista tukihenkilijärjestelmää ei ole, mutta ohjausryhmässä todettiin, että uhrin tueksi tarvitaan erilliset, viranomaistoiminnasta irrallaan olevat tukihenkilöt, jotka voisivat tukea ja kulkea uhrin rinnalla riittävän kauan. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos neuvotteli lokakuussa 2010 kolmen keskeisen uhrin kanssa työskentelevän järjestön (Ensi- ja turvakotien liitto, Monika Naiset liitto ry ja Rikosuhripäivystys) tukihenkilöpalvelun tarjoamisesta.

Arviointitutkimuksen toteuttamista varten tutkimussuunnitelma arvioitiin Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettisessä toimikunnassa, joka antoi puoltavan lausunnon arviointitutkimuksen toteuttamiselle 30.9.2010. (Tutkimuseettisen työryhmän (Tuet) lausunto 30.9.2010). Uhrin turvallisuuden parantumista koskeva arviointi edellytti, että poliisin tietojärjestelmästä katsotaan, onko MARAK:ssa käsitellyille uhreille tullut uusia rikosilmoituksia parisuhdeväkivallasta. Tietojen tarkistamiseen ja yhdistämiseen poliisiin tietojärjestelmiin pyydettiin lupa Poliisihallituksesta lokakuussa 2010 ja lupa saatiin 3.2.2011 (Poliisihallituksen päätös 2020/2010/4151, 3.2.2011).

Paikkakuntien työryhmät aloittivat työskentelynsä lokakuussa 2010, mutta ensimmäiset asiakastapaushaastattelut pidettiin marraskuussa.

Marraskuun lopussa projektiryhmän kokouksessa todettiin, että hankkeesta on tarpeen tiedottaa enemmän, jotta se saisi lisää näkyvyyttä kansalaisten keskuudessa. Kokouksessa päätettiin, että paikallisiin medioihin laaditaan MARAK-toiminnasta tiedote, joka julkaistiin samanaikaisesti kaikilla paikkakunnilla (15.12.2010).

Kokeilun kuluessa on järjestetty erillisiä koulutustilaisuuksia kokeilupaikkakuntien pyynnöstä; 4.4.2011 oli MARAK- väkivallan riskin tunnistamisen koulutus Oulussa ja 20.9.2011 Itäkeskuksen psykiatrian poliklinikalla koulutus väkivallan tunnistamisesta ja MARAK:sta.

Marraskuussa 2011 järjestettiin seminaari, jossa esiteltiin kokeilun alustavia tuloksia ja kokemuksia toiminnasta. Seminaariin oli pyydetty luennoimaan Anthony Wills Standing Together -järjestöstä. Wills kertoi menetelmän toteuttamisesta Englannista. Seminaarin jälkeen, seuraavana päivänä, järjestettiin projektiryhmän kokous, johon oli kutsuttu pilotissa mukana olleiden paikkakuntien ryhmien edustajia ja uusien, jatkohankkeesta kiinnostuneiden paikkakuntien edustajia. Kokouksessa keskusteltiin pilotin kokemuksista ja Wills reflektoi Suomen kokemuksia MARAK:sta vastaaviin Englannissa.

Projektiryhmä on kokoontunut kokeilun aikana kahdeksan kertaa ja ohjausryhmä muutaman kerran useammin.

3 Menetelmät ja aineisto

Mia Tuominen ja Minna Piispa

MARAK-hankkeen arviointi toteutettiin Cardiffin mallin mukaisesti (Robinson 2006). Arviointi tehtiin prosessin toimivuuden osalta sekä siitä, miten hanke on onnistunut parantamaan uhrin turvallisuutta. Lisäksi arvioidaan riskiarvioinnissa käytettyjen työvälineiden, erityisesti riskinarvioinnin lomakkeen soveltuvuutta Suomeen.

3.1 Prosessin arviointi

Prosessiarvioinnissa arvioidaan menetelmän aiheuttamaan työmäärää suhteessa menetelmästä aiheutuneisiin hyötyihin, erityisesti siihen, kuinka hyvin sillä on voitu parantaa toistuvan parisuhdeväkivallan uhrina olevan turvallisuutta.

Työmäärää arviointiin seuraavien mittareiden avulla: kuinka monta tapausta kukin toimija kussakin työryhmässä on lähettänyt MARAK:een, sovitut toimenpiteet ja niiden vastuutahot, työryhmän kokoonpano ja toimintaan käytetty aika.

Aineistona olivat: kokousten havainnointi, toimenpidelomakkeet, riskinarviointilomake ja Webropol-kysely työntekijöille. Projektikoordinaattori on kerännyt tietoa kokouksissa käsitellyistä tapauksista ja niiden ohjautumisesta moniammatillisten työryhmien kokouksiin hankkeen aikana erillisellä lomakkeella. Sovituista toimenpiteistä oli tarkoitus kerätä erilliset toimenpidelomakkeet, joiden avulla kartoitettaisiin toimenpiteiden toteutumista. Lomaketta käytettiin ainoastaan Päijät-Hämeessä ja Itäkeskuksessa. Kokousten havainnoinnista kerättyjä tietoja käytetään kuvattaessa työryhmien työskentelyä sekä havainnollistamaan kyselyn tuloksia.

Prosessiin osallistuneiden kokemuksista kerättiin tietoa kyselyllä. Kyselyssä tiedusteltiin riskinarviointilomakkeen käyttöä, tapausten ohjaamista MARAK:iin, työryhmän jäsenen käsityksiä toiminnan vaikutuksista uhrin turvallisuuteen ja turvallisuuden parantamisessa käytettyjä toimenpiteitä, MARAK:n vaikutuksia omaan työskentelytapaan, toimintaan käytettyä aikaa, toiminnassa esiintyneitä ongelmia, kokemuksia työvälineistä sekä kehittämistarpeita. Työntekijäkysely toteutettiin webropol-kyselynä (liite 3). Kyselyyn vastaamisesta tiedotettiin sähköpostitse puheenjohtajien välityksellä. Kysely toteutettiin vuoden kestäneen kokeilun lopulla, 26.9.2011 – 7.10.2011. Työryhmien puheenjohtajat välittivät tiedon kyselystä työryhmien jäsenille sähköpostitse. Viesti lähetettiin uudelleen syyskuun lopussa. Kyselyn vastaukset esitetään raportissa suorina prosenttijakaumina.

Kyselyyn vastasi 41 MARAK -työryhmissä työskennellyttä henkilöä. Työryhmiin osallistui kaiken kaikkiaan 69 henkilöä varajäsenet mukaan lukien. Kyselyn vastausprosentti oli näin ollen 59 prosenttia, eniten vastauksia tuli Päijät-Hämeestä (71 %).

Kyselyyn vastanneista MARAK-työryhmissä työskentelevistä lähes puolet teki päivittäin asiakastyötä. Lähes yhtä moni edusti virastonsa/tahonsa keskijohtoa. Toiminnassa mukana olleet olivat työskennelleet pitkään toimialallaan, sillä puolet heistä oli ollut nykyisessä työpaikassaan vähintään 10 vuotta. Vastanneilla, MARAK -työskentelyyn osallistuneilla oli pitkä kokemus lähisuhde- ja perheväkivallan uhrien ja tekijöiden kanssa työskentelystä. Puolet oli työskennellyt väkivaltatyössä vähintään 10 vuotta. Vain 15 prosentilla vastanneista oli vähän kokemusta (3-4 vuotta) väkivaltatyöstä.

Taulukko 1. MARAK-työryhmien jäsenten kyselyyn vastanneiden taustatiedot, % (n=41).

Kyselyyn vastanneiden taustatiedot	%
MARAK-työryhmä	59
Itäkeskus	64
Päijät-Häme	71
Oulu	43
Tehtävä virastossa	
Asiakastyötä tekevä	41
Keskitalon johto	37
Viraston esimies	15
Jokin muu	7
Yhteensä	100
Virastossa työskentelyaika	
2 vuotta tai sitä vähemmän	7
3-4 vuotta	12
5-9 vuotta	27
10 vuotta tai enemmän	51
Ei tietoa	2
Yhteensä	100
Kokemus lähisuhdeväkivallan parissa työskentelystä	
Vähintään 4 vuotta	15
5-9 vuotta	29
10 vuotta tai enemmän	49
En osaa sanoa	7
Yhteensä	100

3.2 Uhrin turvallisuuden parantamisen arviointi

Uhrin turvallisuuden parantumista arvioitiin seuraavasti:

- Poliisille tehdyt ilmoitukset MARAK:ssa käsitellyistä tapauksista,
- Itse koettu turvallisuuden parantuminen ja asiakkaan / uhrin kokemukset hankkeesta.

Aineistona olivat riskinarvioinnin lomakkeet, poliisin tilastot ja uhreille suunnattu puhelinhaastattelu. Uhrin turvallisuuden parantumista arvioitiin seuraamalla rikosilmoitusten kehitystä vuosi ennen ja puoli vuotta MARAK -käsittelystä. Jatkossa on tarkoituksena seurata poliisille ilmoitettuja rikoksia pidemmältä ajanjaksolta, vähintään vuoden ajan. Viranomaisten puuttuminen saattaa lopettaa väkivallan väliaikaisesti, mutta tekijä saattaa aktivoitua uudelleen esimerkiksi oikeusprosessin aikana tai lähestymiskiellon päätyttyä, joten turvallisuuden parantumista pitää arvioida pidemmällä ajanjaksolla. MARAK -kokouksissa käsiteltyjen tapausten rikosilmoitustiedot poimitaan poliisin tietojärjestelmästä RIKITRIP- tietokannasta. Jokaisen henkilön osalta käytiin läpi häntä koskevat rikosilmoitukset. Rikosilmoituksista tarkasteluun otettiin ne, joissa henkilöön oli kohdistanut väkivaltaa se tekijä, joka oli ollut väkivaltainen myös MARAK -käsittelyyn johtaneessa väkivallanteossa.

Alkuperäisenä ajatuksena oli seurata myös poliisin tietoon tulleiden kotihälytysten määrän kehitystä. Tästä kuitenkin luovuttiin Poliisiammattikorkeakoulun erikoissuunnittelija Juha Heleniuksen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta (Helenius 22.11.2011). Kotihälytyksistä saadaan vain summaarista tie-

toa, eikä kotihälytyksistä ole saatavilla yksilötason tietoa. Tietoa on saatavilla vain niistä poliisilaitoksista, joissa tehdään manuaalisesti seuranta kotihälytyskeikoista osoitetietojen perusteella. Kaikilla kolmella kokeilupaikkakunnalla ei ollut tällaista seuranta. MARAK:ssa mukana olleista uhreista monet olivat muuttaneet seuranta-ajanjakson sisällä, mikä myös vaikeutti osoitetietoihin perustuvien kotihälytystietojen hyödyntämistä seurannassa.

Kotihälytysten kirjaaminen poliisin tietojärjestelmään sisältää monia varauksia. Hätäkeskusvirkailija kirjaa puhelun perusteella tiedon järjestelmään, eikä hänellä välttämättä ole tarkkaa tietoa todellisesta tilanteesta kodissa, minne poliisipartio ohjataan. Kotihälytystehtävä saattaa kirjautua tietojärjestelmään millä tahansa poliisin käyttämästä kotihälytystehtäväkoodista. Koodin valintaan vaikuttaa hätäkeskuspäivystäjän saamat tiedot tullee hätäpuhelusta. Näin ollen kotihälytyksistä on vaikea eritellä todelliset parisuhdeväkivaltaa sisältäneet tapaukset muista häiriötilanteista.

Ihanteellisessa arviointitilanteessa MARAK:n onnistumista voitaisiin arvioida siten, että tarkasteltaisiin, onko poliisille tullut lisää rikosilmoituksia parisuhdeväkivallasta niistä tapauksista, joissa riskinarviointia ja moniammatillista työskentelyä on tehty verrattuna niihin, jotka riskinarvioinnin perustella olisivat täyttäneet edellytykset työskentelyyn ohjaamisesta, mutta eivät siihen päätyneet/suostuneet. Käytännössä tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, sillä riskinarviointia tehtiin harvoin sellaisille uhreille, joita ei ohjattu MARAK:iin. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijät usein arvioivat mielessään täyttykö raja ohjaamiseen ja kysivät suostumuksen ohjaamiseen ennen riskinarvioinnin tekemistä.

Hankkeen aikana haluttiin kerätä myös asiakkaiden kokemuksia MARAK:sta. Tätä tietoa täydentämään uhreille tehtiin puhelimitse haastattelu siitä, miten he itse arvioivat turvallisuutensa kehittyneen MARAK:n myötä. Kyselyssä kysyttiin uhrien kokemuksia MARAK-toiminnasta, kokemuksia MARAK-käsittelyyn johtaneesta väkivallasta sekä näkemystä elämänlaadusta ja lasten hyvinvoinnista. Lisäksi heillä oli mahdollisuus haastattelun lopussa avoimella kysymyksellä kysyttynä kertoa kokemuksia viranomaisten toiminnasta väkivallan vastaisesta työstä. Heillä oli myös mahdollisuus omin sanoin antaa palautetta joko eri toimijoiden työstä tai MARAK-toiminnasta. Haastattelut tehtiin noin puoli vuotta MARAK-käsittelyn jälkeen, jotta voitiin seurata uhrin elämäntilanteen kehittymistä pidemmällä ajalla. Haastattelut tehtiin kesäkuussa 2011–maaliskuussa 2012.

Tavoitimme haastatteluun 38 prosenttia (n=17) MARAK:iin ohjatusta 45 tapauksesta¹. Yleisimpänä syyinä haastatteluiden niukkuuteen oli, että vastaajaa ei tavoitettu (n=24) lukuisista yrityksistä huolimatta. Tämä kertoo osaltaan väkivaltailmiöstä; uhrien yhteystiedot muuttuvat, koska he muuttavat pois väkivallan tekijän luota ja he vaihtavat puhelinnumeroa estääkseen väkivallan tekijää ottamasta heihin yhteyttä. Monilla yhteystiedot olivat muuttuneet MARAK-ohjauksen jälkeen tai heillä oli ollut pre paid-liittymä, eikä uusia yhteystietoja ollut. Samasta ongelmasta kertoivat Rikosuhripäivystyksen tukihenkilöt. Myös heidän oli ollut vaikea tavoittaa asiakkaita tai asiakkaat olivat ”kadonneet”, eikä yhteyttä enää saatu. Kolme tavoitetuista ei suostunut haastatteluun ja yksi oli kuollut.

3.3 Riskinarviointilomakkeen soveltuvuus

Menetelmän soveltuvuuden arviointi tehdään täytettyjen riskinarviointilomakkeiden pohjalta. Lomakkeiden avulla arvioidaan, onko Englannissa asetettu riskitekijöiden yhteenlaskettu taso soveltuva Suomessa. Lomakkeista saadun tiedon avulla arvioidaan myös, mitkä lomakkeen kysymyksistä ovat Suomessa tarpeellisia riskin arvioimiseksi. Lomake on suunniteltu Englannissa siten, että suunnittelussa on käytetty henkirikoksista saatuja tietoja ja niiden avulla on määritetty ennustetekijät korkean riskin arvioimiseksi (Robinson 2006). Hankkeessa on tavoitteena arvioida, ovatko samat tekijät tärkeitä myös Suomessa.

Kaikki kokeilun aikana täytetyt riskinarvioinnin lomakkeet tallennettiin Digium-tietokantaan ja tulokset käsiteltiin excel-ohjelmalla.

¹ Todettakoon, että Cardiffissa haastateltiin ensimmäisessä MARAC-projektissa teemahaastatteluilla 27 naista 146 naisesta (Robinson 2004).

4 MARAK -prosessi

Mia Tuominen ja Minna Piispa

Luvussa kuvataan erityisiä huomioita MARAK-prosessista, ja niistä nousseita kehittämiskohteita tarkastellaan johtopäätöksiä koskevassa luvussa.

MARAK – prosessin koostuu kahdesta vaiheesta (kuvio 3), joista ensimmäisessä työntekijän tulee tunnistaa parisuhdeväkivallan uhri ja täyttää yhdessä hänen kanssaan riskinarvioinnin lomake. Prosessin toisessa vaiheessa käynnistetään moniammatillinen työskentely uhrin suostumuksella, jolloin sovitaan uhrin turvallisuutta parantavista toimenpiteistä, nimetään niiden toteuttamisesta vastaavat tahot ja seurataan toimenpiteiden toteutumista. (Kuvio 3.) Yksityiskohtaisemmat kuvaukset prosessin eri vaiheista löytyvät liitteestä 2, Step by step -oppaasta.

4.1 Väkivallan uhrien tunnistaminen

MARAK:n tavoitteena on tunnistaa uusiutuvan väkivallan uhreja ja parantaa heidän turvallisuuttaan. Riskinarviointilomakkeen avulla on tarkoitus kartoittaa väkivallan uhreista ne, jotka ovat korkeassa riskissä kohdata väkivaltaa uudelleen. Tämä edellyttää, että ylipäätään tunnistetaan väkivaltaa kohdanneet uhrit. MARAK -työskentely osoitti, että eri toimijoiden perustyöskentelyssä väkivaltaa kohdanneiden uhrien tunnistaminen on puutteellista.

4.2 Työryhmien kokoonpano

Työryhmien kokoonpanot vaihtelivat paikkakunnittain. Laajin työryhmä oli Oulussa (15 toimijaa), pienin kokoonpano (10 toimijaa) taas Itäkeskuksessa. Kaikissa työryhmissä olivat edustettuina poliisi, turvakoti, terveyspalvelut ja sosiaalitoimisto ja Rikosuhripäivystys. Sosiaali- ja terveystoimen edustajat vaihtelivat paikkakunnittain palvelurakenteen mukaan, mutta yleensä sosiaalitoimesta oli mukana sosiaalipäivystys, aikuissosiaalityö sekä lastensuojelu ja terveystoimesta perusterveydenhuolto (terveyskeskus) ja päihde- ja/tai mielenterveyspalvelut. Oulussa edustettuina olivat esimerkiksi rikosseuraamuslaitos ja opetustoimi, joita ei ollut Päijät-Hämeen tai Itäkeskuksen ryhmissä.

Kuvio 3. MARAK- prosessi

Taulukko 2. Työryhmien kokoonpanot.

Viranomainen/auttava taho	Päijät-Häme	Itäkeskus	Oulu
Poliisi	x	x	x
Perusterveydenhuolto	x	x	x
Turvakoti	x	x	x
Sosiaalipäivystys	x	x	
Lastensuojelu		x	x
Aikuissosiaalityö		x	
Vanhustyö			x
Asumispalvelut			x
Mielenterveyspalvelut			x
Päihdepalvelut	x	x	x
Perheneuvola		x	x
Opetusvirasto			x
Nuorisotoimi			x
Päivähoito			x
Maahanmuuttopalvelut	x		
Evangelisluterilainen seurakunta	x		x
Rikosseuraamuslaitos	x		x
Rikosuhripäivystys	x	x	x
Monika-Naiset liitto ry		x	
Jussi-työ	x		
Sovittelutoimisto	x		

Työryhmä koolla tai kokoonpanolla ei kuitenkaan havaintojen perusteella ollut vaikutusta siihen, kuinka työryhmä työskenteli. Oulussa ja Päijät-Hämeessä, joissa molemmissa oli jo ennen hanketta ollut moniammatilliset työryhmät, työryhmien työskentely ja jäsenten keskinäinen tuntemus käynnistyi nopeammin. Toisaalta Itäkeskuksessa, jossa ei ennen hanketta ollut ollut vastaavanlaista työryhmää, työskentelymalli omaksuttiin hyvin ja kaikki toimijat osallistuivat aktiivisesti työskentelyyn. Itäkeskus onnistui myös hyvin valitsemaan työryhmäänsä toimijat, jotka olivat uhrin turvallisuuden parantamisen kannalta keskeisimpiä. Työryhmien kokoonpanojen perusteella voitiin todeta, että jokaisessa työryhmässä tulee olla terveydenhuollon edustaja. Kokeiluvaiheessa terveydenhuollon edustajaa ei ollut Itäkeskuksen ryhmässä, ja sen koettiin olevan selkeä puute toiminnassa.

Työryhmän toimintaan vaikutti työryhmän jäsenten pysyvyys. Kun jäsenet pysyivät lähes samoina kaikilla paikkakunnilla, työryhmien työskentely kehittyi hankkeen edetessä tiiviimmäksi ja vapautuneemmaksi. Hankkeen edetessä tiedonvaihto ja keskinäinen kanssakäyminen lisääntyivät toimijoiden välillä myös muulloin kuin kokouksiin liittyen. Havainto tukee käsitystä siitä, että työskentely on omiaan edesauttamaan moniammatillisen yhteistyön kehittymistä eri hallinnonalojen välillä silloin, kun jäsenet ovat pysyvästi edustettuina ja heillä on mahdollisuus ajan kuluessa luoda vuorovaikutussuhteita muihin toimijoihin.

4.3 Työryhmien työskentely

MARAK-työryhmien kokouksia seurattiin koko vuoden ajan. Projektikoordinaattori keräsi tietoa kokouksista keräämällä kustakin kokouksesta käsiteltyjen tapausten määrät (uudet ja uudelleen käsitellyt tapaukset) ja kunkin toimijan vastuulle annettujen tapausten määrät erilliseen seurantataulukkoon sekä osallistumalla kokouksiin ja tekemällä ryhmien työskentelystä havaintoja. Kokouksissa kirjattiin ylös taustatietoa tapauksista ja sovituista toimenpiteistä sekä työryhmän työskentelytavasta. Tapaukset ohjautuivat kokouksiin eri toimijoiden täyttämien riskinarviointilomakkeiden kautta. Kunkin työryh-

män sihteeri tai puheenjohtaja lähetti käsiteltävien tapausten tunnisteet kullekin osallistujalle vähintään kahdeksan päivää ennen kokousta. Näin jokaisella toimijalla oli mahdollistaa kerätä asiakasta koskevat tiedot omasta virastostaan.

Havaintojen perusteella voidaan todeta, että toiminnan sujuvuuden mahdollistamiseksi työryhmällä on hyvä olla puheenjohtaja ja sihteeri. Näin työtaakka jakautuu selkeämmin ja puheenjohtaja voi rauhassa keskittyä kokouksissa ohjaamaan tapausten käsittelyä. Sihteeri toisaalta tarvitaan, jotta joku koordinoitusti huolehtii kokouksiin tulevien tapausten keräämisestä ja tiedonvälityksestä. Samoin sihteerillä on vastuu toimenpiteiden seurannasta ja toteutumisen kirjaamisesta.

Puheenjohtajan rooli henkilönä vaikutti ratkaisevasti työskentelyyn. MARAK-toiminnan tehokas toteuttaminen edellyttää, että puheenjohtaja on riittävän sitoutunut omaan rooliinsa ja toisaalta ymmärtää MARAK-toiminnan sisällön ja merkityksen. Puheenjohtajan oma sitoutuminen osoittaa esimerkkiä muille toimijoille, jolloin koko ryhmän toiminta on tehokkaampaa. Pilottivaiheessa kahden työryhmän puheenjohtajat olivat poliisin edustajia, yhden työryhmän puheenjohtaja oli sosiaaliviraston edustaja. Puheenjohtajan oma ammatillinen tausta ei havaintojen mukaan vaikuttanut työryhmien työskentelyyn, vaan enemmän merkitystä oli, kuinka sitoutunut puheenjohtaja oli.

Kokoukset kestivät yleensä tunnista noin kahteen ja puoleen tuntiin. Kokouksissa tapausten käsittely eteni niin, että tapauksen työryhmään tuoneen toimijan edustaja esitteli tapauksen, jonka jälkeen muut kertoivat omat tietonsa asiakkaasta. Keskustelun jälkeen sovittiin niistä toimenpiteistä, joilla uhria pyritään auttamaan.

Työryhmät olivat hyvin orientoituneita työskentelyyn ja pääsääntöisesti valmistautuivat kokouksiin hyvin. Toisinaan kävi niin, että jonkin toimijan varsinainen jäsen oli estynyt osallistumasta kokoukseen, jolloin hänen tilalleen ei tullut ketään tai kokoukseen osallistui varahenkilö, joka ei ollut niin perehtynyt työskentelyyn. Tällöin sen toimijan panos tietojen vaihtamisessa ja keskusteluun osallistumisessa ei ollut niin aktiivista kuin tavallisesti. Työryhmien työskentely muodostui hankkeen edetessä sujuvammaksi, kun kukin ryhmän jäsen löysi oman paikkansa ja tehtävänsä ryhmän työskentelyssä. Kokoustyöskentely edellyttää toimijoilta aktiivista etukäteen tehtävää työtä sen selvittämiseksi, onko juuri hänen edustamalleen taholla tietoja uhrista ja jos on, mitä tietoja heillä on.

Työryhmien välillä oli eroja siinä, miten he hoitivat kokouksiin liittyvien tietojen vaihdon ja kokouksissa sovittujen toimenpiteiden dokumentoinnin. Päijät-Hämeessä ja Oulussa työryhmien sihteerit lähettivät joka kerta noin viikkoa ennen kokousta kaikille työryhmän jäsenille tiedot kokouksessa käsiteltävistä tapauksista. Päijät-Hämeessä sihteeri laati kokouksista muistiot, joista kävi ilmi, mitä kunkin tapauksen osalta on sovittu toimenpiteiksi, ja lähetti muistion kokousten jälkeen työryhmän jäsenille. Oulussa sihteeri kirjasi toimenpiteiden toteuttamista koskevat tiedot itselleen muistiin, mutta ei lähettänyt niitä kokousten jälkeen muille jäsenille. Itäkeskuksessa pidettiin kokouksista kirjallista pöytäkirjaa. Kokouksissa päätetyt tiedot merkittiin myös seurantalomakkeisiin. Kunkin ryhmän valitsemaa menettelyä voidaan pitää toimivana siitä näkökulmasta, että pääsääntöisesti ryhmien jäsenet tiesivät, mitä toimenpiteitä kullekin tapaukselle on sovittu tehtäväksi. Kuitenkin työntekijöille tehdyn kyselyn mukaan osa toimijoista on kokenut, etteivät ole riittävän selkeästi olleet perillä siitä, mitä joillekin tapauksille on käsittelyn jälkeen tapahtunut (ks. luku 5.4). Tähän voi olla kaksi syytä. Toinen on se, että heille ei ole myöhemmissä kokouksissa kerrottu tapausten toimenpiteiden toteutumisesta (joko kirjallisesti tai suullisesti) tai että nämä vastaajat ovat olleet poissa kokouksista, joissa toimenpiteiden toteutumista on mahdollisesti käsitelty.

4.4 Uhrin tukitoiminta

Uhrin tukitoiminta järjestettiin siten, että hankkeen alussa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos neuvotteli kolmen uhrin tukipalveluja tarjoavan organisaation (Rikosuhripäivystys, Ensi- ja turvakotien liitto sekä Monika-naiset ry) kanssa MARAK:ssa järjestettävästä tukitoiminnasta. Päädyttiin siihen, että nämä organisaatiot pyrkivät kullakin paikkakunnalla varaamaan resursseja, jotta MARAK:ssa mukana olevat uhrin saivat oman tukihenkilön. Sovittiin, että uhrille pyritään järjestämään englantilaisen mallin mukaisesti tukihenkilö jo ennen MARAK -kokousta riskinarviointilomakkeen täytön yhteydessä.

Tukihenkilö on uhrin tukena koko MARAK-prosessin loppuun asti eli siihen asti, että kaikki turvallisuussuunnitelman toimenpiteet on onnistuneesti toteutettu. Tukihenkilö myös toimisi kokouksessa uhrin ja toimijoiden välisenä yhteyshenkilönä siten, että tukihenkilö välittää kokoukseen tietoa uhrin ajatuksista ja toiveista. Projektiryhmän kokouksessa kuitenkin päätettiin, että tukihenkilö sovitaan vasta kokouksessa. Kokouksessa tukihenkilötoiminnasta vastaavat järjestöt sopivat yhdessä, mistä järjestöstä tukihenkilöä tarjotaan.

Tukihenkilön määrääminen näytti muodostuneen lähinnä yhdeksi toimenpiteeksi uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Usein niissä tapauksissa, joissa ei sovittu mitään toimenpiteitä turvallisuuden parantamiseksi, ainoa sovittu toimenpide oli tukihenkilön määrääminen. Kuitenkaan tukihenkilön rooli ei tällöin muodostunut sellaiseksi kuin se oli alun perin tarkoitus, mikä kävi ilmi uhrien haastatteluista. Heistä moni koki, ettei heille ollut ollut tukihenkilöstä sellaista apua kuin ehkä olisi voinut toivoa.

Rikosuhripäivystys tarjosi valtaosan uhreille järjestettävistä tukihenkilöistä. Pilotin aikana RIKU:lla oli 33 tukisuhdetta. Tukihenkilöt tarjosivat uhreille keskustelutukea ja lisäksi he osallistuivat uhrin kanssa erilaisiin viranomaistapaamisiin. Tukihenkilöiden MARAK -asiakkaiden kanssa käytetty aika puheluihin, tapaamisiin, oikeudenkäynteihin ja muihin viranomaistapaamisiin oli yhteensä 494 tuntia. Henkilökohtaisia tukihenkilön ja asiakkaan tapaamisia oli yhteensä 67 eli keskimäärin 2 tapaamista asiakasta kohden. Puhelinkontakteja oli 398 kpl:ta. Tukisuhteiden kesto ja tapaamisten tiheys vaihtelivat asiakkuuden mukaan. Monika Naiset ry:ssä oli kokeilun aikana neljä tukisuhdetta, mutta niihin käytetystä ajasta ei pidetty kirjaa.

4.5 Uhrien kokemukset MARAK:sta

Uhrit kokivat yleisesti, että MARAK:sta oli ollut hyötyä heidän elämäntilanteessaan ja sen avulla oli voitu parantaa heidän turvallisuuttaan. Haastatteluissa tuli esiin myös kriittistä näkökulmaa ja tärkeitä kehittämisen kohteita.

Puolet haastatteluista uhreista koki, ettei ollut saanut riittävästi apua ja tukea. Uhrien palautteiden mukaan prosessi käynnistyi jossain tapauksissa liian myöhään ja he olivat jo ehtineet järjestellä itse asioita. Prosessia pidettiin kokonaisuutena liian hitaana ja tiedonkulkua ennen MARAK -kokousta hitaana. Vastaajat olisivat kaivanneet enemmän opastusta siitä, miten koko prosessi menee ja mitä kaikkea prosessin eri vaiheissa tapahtuu. Osa uhreista olisi kaivannut esimerkiksi enemmän apua turvakodista lähtöön ja elämän eri asioiden järjestämiseen sen jälkeen.

Uhreille tehdyissä haastatteluissa kävi ilmi, että kaikki uhrit eivät olleet kokouksen jälkeen saaneet tietoa siitä, miten hänen asiaansa on kokouksessa käsitelty tai mitä toimenpiteitä on sovittu hänen turvallisuuden parantamiseksi. Osa ymmärsi, että ne toimenpiteet, joita oli tehty asian tultua MARAK -käsittelyyn, olivat osa hänelle tehtyä turvallisuussuunnitelmaa. Osa uhreista kuitenkin koki, että MARAK -käsittely oli tarkoittanut ainoastaan riskinarviointilomakkeen täyttämistä, eivätkä he olleet ymmärtäneet, että turvallisuustilanteen parantamiseen kuului myös toinen osa, turvallisuussuunnitelman tekeminen.

”Silloin, kun minun kanssa täytettiin riskinarviointilomake poliisilaitoksella, sain toiminnasta todella hyvän kuvan ja malli vaikutti minusta hyvältä. Poliisi kertoi minulle hyvin ja selkeästi, mistä toiminnassa on kyse. Sen jälkeen en ole kuitenkaan kuullut keneltäkään viranomaiselta tai muilta toimijoilta yhtään mitään siitä, miten asiassa on minun osaltani edetty. Mallin toiminta on siis jäänyt minulle melko epäselväksi.”

”Minulle ei ole kerrottu tästä MARAK:sta sen naispoliisin tekemän haastattelun jälkeen mitään, enkä ole oikein ymmärtänyt, mistä siinä on kyse. Ilmeisesti turvakodin toiminta on ollut osa sitä, mutta tieto ei ole kulkeutunut minulle enkä ole ymmärtänyt, että se on tätä MARAK:a.”

”MARAK:sta voin sanoa, ettei minulle ole kovin selkeää kokonaiskuvaa siitä. Minuun ei ole myöskään ole oltu yhteydessä riskinarviointilomakkeen täyttämisen jälkeen, vaikka ymmärsin haastatteluhetkellä, että näin toimitaan.”

Tietoa pitää myös antaa useaan otteeseen, sillä on mahdollista, että vaikka asiasta on kerrottu, asiakkaat eivät ole pystyneet ottamaan tietoa vastaan sekavan elämäntilanteensa vuoksi tai ovat unohtaneet sen.

”Turvakoti, poliisi ja muut viranomaiset toimivat hyvin, erittäin asiallisesti ja ammattimaisesti. Itselle on ollut todella vaikea myöntää, että on joutunut väkivallan uhriksi, mutta kun sen sai itselleen myönnettyä, minut on otettu hienosti vastaan eri viranomaisissa. Olen hahmottanut hyvin MARAK -toiminnan ja minusta siinä on onnistuttu.”

Haastateltavat antoivat palautetta, että uhrilta odotetaan paljon aktiivisuutta avun hakemisessa. Uhrit kertoivat esimerkiksi, että heidän olisi pitänyt pystyä hoitamaan uusi asunto jo siinä vaiheessa kun hän oli esim. turvakodissa. Erityisesti terveydenhuollon palveluiden, kuten psykiatristen hoitojen saamisessa, uhrin piti olla itse aktiivinen. Uhrit toivoivatkin viranomaisilta aktiivisempaa otetta: ”Kun itse elää väkivaltatilanteessa, ei jaksa eikä välttämättä halua etsiä itselleen apua. Silloin viranomaiset voisivat toimia aktiivisemmin ja tarjota apua”. Suvi Ronkaisen (2008) mukaan uhrin kannalta on erityisen haavoittavaa se, että suomalainen lainsäädäntö edellyttää väkivallan kohteeksi joutuneelta aktiivista toimintaa ja palvelujärjestelmän tuntemista, jos tämä haluaa saada väkivallan tekijän vastuuseen.

Vaikka uhrien palautteessa pidettiin työryhmän panostusta riittävänä, todettiin, että tiedonkulku eri viranomaisten välillä ei toimi. Esimerkiksi rikostapauksissa toivottiin, että poliisi olisi voinut informoida syyttäjää tai tuomioistuineläimästä, mikä olisi vaikuttanut tekijän saamaan tuomioon. Lisäksi kaivattiin tietojen välittymistä lasten huoltajuuksasioissa ja tekijän käyttämistä mielenterveyspalveluista. Uhrit toivoivat lisäksi, että viranomaiset ja työntekijät vaihtaisivat tietoja enemmän keskenään niin, ettei asiakkaan olisi aina tarvinnut kertoa tilannetta alusta pitäen uudelleen.

Useampi haastateltu kertoi, että he eivät ole saaneet riittävästi tietoa rikosprosessista ja kaipasivat konkreettista tietoa oikeusprosessin vaikutuksia ja eri vaiheista ja sekä niiden merkityksestä elämän eri tilanteisiin.

Jotkut toivoivat myös enemmän henkistä tukea ja vertaistukea prosessin aikana, sillä keskustelu sellaisen henkilön kanssa, joka on itsekin käynyt samat asiat läpi, helpottaisi.

Haastatteluissa puututtiin myös henkilökunnan vaihtuvuuteen ja toivottiin, että muun muassa ensi- ja turvakodin työntekijät (ja muutkin työntekijät) eivät aina vaihtuisi. Uhrit kokevat raskaaksi ja väsyttäväksi sen, että aina joutuu kertomaan oman tilanteensa uudelle ihmiselle.

Tukihenkilötoiminnassa on uhreilta saadun palautteen mukaan vielä kehitettävää. Puolet haastatelluista kertoi, että heillä oli ollut tukihenkilö. Muutama vastaaja kertoi haastattelussa, ettei heille ollut koskaan tarjottu tukihenkilöä, eikä heihin oltu oltu yhteydessä tukihenkilötoimintaa tarjoavista järjestöistä.

Aina kokemukset tukihenkilöistä eivät myöskään olleet positiivisia:

”Rikosuhripäivystyksestä minulle osoitettiin vapaaehtoistyöntekijä tukihenkilöksi. Tästä tukihenkilöstä ei jäänyt minulle kovin vaikuttavaa kuvaa, koska hän vaikutti olevan minua nuorempi ja kun hän soitti minulle, hän puhui pääasiassa itsestään.”

”Sain myös turvakodin kautta tukihenkilön, mutta koin, ettei se ollut minun juttuni. Olisin kaivannut tukihenkilöksi enemmän sellaisen, josta olisi ollut vertaistukea ja joka olisi antanut enemmän konkreettisia neuvoja, miten edetä asioissa.”

Pääsääntöisesti MARAK –hanke koettiin hyväksi:

”Hanke on hyvä. Poliisin toiminta oli positiivinen yllätys, sain sieltä paljon tukea. Mielestäni MARAK on tiivistänyt viranomaisten yhteistyötä. Minun ja lasten hyvinvoinnista on useampi viranomainen ollut aidosti kiinnostunut. Viranomaisten tuki voisi olla vielä monimuotoisempaa.”

”Koen, että kun kanssani täytettiin riskinarviointilomake, se oli ensimmäinen kerta, kun minulle todella tarjottiin apua. Olen aikaisemmin hakenut väkivaltaan apua neuvolasta ja turvakodilta,

mutta silloin siihen ei tartuttu riittävän painokkaasti, eikä itse osannut vaatia apua. Nyt oli hyvä, että tilanteeseen tartuttiin ja minulle tarjottiin apua. Itse on kovin vaikea nähdä omaa tilannetta. Vaikka ymmärtää, että ei ole normaalia elää sellaisessa tilanteessa, niin jonkun pitäisi herätellä näkemään asioiden todellisuus. Riskinarviointilomake auttoi ainakin minua ymmärtämään, että se elämäntilanne, missä elin, ei ollut vain minun omaa kuvitelmaa, vaan se oli todellisuutta, kun pisteitä kertyi niin paljon. ”

5 Kokemukset MARAK -työskentelystä

Minna Piispa ja Mia Tuominen

Tässä luvussa käsitellään MARAK -työryhmien jäsenten kokemuksia työskentelystä. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka paljon aikaa työskentely vie, mitkä tahot toimivat aktiivisesti työskentelyssä ja keitä kokouksissa sovitut toimenpiteet työllistivät eniten, miten hyvin työskentely välineet on otettu käyttöön ja ketkä niitä käyttävät aktiivisemmin.

Arvioinnissa tarkastellaan, mitä hyötyjä työskentelystä oli työryhmien jäsenten mielestä ja mitä ongelmia siinä havaittiin sekä miten työntekijät arvioivat työskentelyn parantavan uhrin turvallisuutta. Lisäksi luvussa käsitellään niitä edellytyksiä ja kehittämisen tarpeita, mitä työryhmien jäsenet toivat esiin kyselyssä, jotta mallia voitaisiin levittää laajemmin.

5.1 Käsitellyt tapaukset ja niiden ohjautuminen kokouksiin

Kokeilun aikana (1.10.2010–30.9.2011) MARAK -käsittelyyn ohjautui kaikkiaan 45 tapausta. Perheväkivaltaajuttuja oli kolmella kokeilussa mukana olleella paikkakunnalla yhteensä 455. CAADAn asiantuntijan mukaan noin 10 prosenttia kaikista poliisille ilmoitetuista perheväkivaltaajutuista on korkean riskin tapauksia (suullinen tieto Diana Barran 20.3.2011). Poliisille ilmoittamisen kynnys on Englannissa matalampi kuin Suomessa. Englannissa ilmoitetaan poliisille rikoksia 1/138 kansalaista kun Suomessa vastaava suhdeluku on 1/649 kansalaista (Wills 24.11.2011). Suomessa tilastointia mutkistaa se, että meillä perheväkivalta voi olla muutakin perheenjäsenten toisiinsa kohdistamaa väkivaltaa kuin parisuhdeväkivaltaa. Esimeriksi vuonna 2008 poliisin tietoon tulleesta saman ruokakunnan sisäisestä väkivallasta 75 prosenttia oli parisuhteessa tapahtunutta väkivaltaa (Tilastokeskus). Näin laskien kokeilupaikkakunnilla olisi ollut parisuhdeväkivaltaa sisältäviä tapauksia vuoden aikana noin 340. Aikaisempien tutkimusten mukaan noin 20 prosenttia vakavaa, toistuvaa parisuhdeväkivaltaa kokeneista ilmoitti väkivallasta poliisille (Piispa 2008). Näiden arvioiden pohjalta MARAK - käsittelyyn olisi pitänyt ohjautua vuoden aikana 68 tapausta. Taulukossa 3 on päädytty tavoitteeseen, joka on 20 prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivaltaajutuista.

Suurin osa työryhmässä käsitellyistä tapauksista ohjautui kokouksiin poliisilta, vajaa puolet kaikista tapauksista. Seuraavaksi eniten tapauksia ohjautui turvakodista. Sosiaalityön eri yksiköt, esim. aikuissosiaalityö ja päihdepalvelut ohjasivat noin 10 tapausta ja muutama tuli Rikosuhripäivystyksestä. Uusien tapausten ohjaaminen ei kerro kaikkea työryhmien toiminnasta. Taulukko kuvaa käsittelyyn tulneiden uusien tapausten määriä ja niitä ohjanneita tahoja. Tämän lisäksi kokouksissa keskusteltiin aikaisemmin käsitellyistä uhreista ja siitä, miten sovitut toimenpiteet ovat toteutuneet heidän osaltaan, joten kussakin kokouksessa käsiteltävien tapausten lukumäärä on suurempi, kuin taulukossa esitetyt lukumäärät.

Taulukko 3. MARAK:iin ohjatut tapaukset, niiden ohjaavat tahot ja poliisille ilmoitetut perheväkivaltaajutut 1.10.2010–30.9.2011

Poliisille ilmoitetut perheväkivaltaajutut		Tavoite	MARAK-tapaukset					
			Kaikki	Uudet	Poliisi	Sosiaalityö	Turvakoti	Riku
Oulu (240 938)*	143	21	32	15	5	3	6	1
Päijät-Häme (201 270)*	149	22	26	8	3	3	0	2
Itäkeskus (140 000)*	163	25	35	22	12	2	8	0
Yhteensä	455	68	93	45	20	8	14	3

* väestö 31.12.2009

MARAK -työryhmien jäsenille osoitettu kysely toi esiin, että parisuhdeväkivallan kartoittaminen riskinarvioinnin lomakkeen avulla ei ole vielä kehittynyt rutiiniksi. Vain harvat käyttivät lomaketta ja tulokset osoittavat, että samat toimijat sekä käyttivät lomaketta että ohjasivat tapaukset kokoukseen. Riskinarviointilomakkeita täyttivät oikeastaan vain ne tahot, jotka ohjasivat tapauksia MARAK:iin.

Vain kolmasosa työryhmiin osallistuneista oli täyttänyt riskinarvioinninlomaketta yhdessä asiakkaan kanssa ja saman verran oli ohjannut tapauksia MARAK -käsittelyyn. Tämä kertoo, ettei meillä Suomessa ole vielä kovinkaan vakiintunutta tapaa käyttää rutiinikysymyslomakkeita ja aiheesta tarvitaan koulutusta. Riskinarvioinnin lomakkeen käyttö ei ole juurtunut kaikilla tahoilla vielä rutiiniksi, mikä tuotiinkin esille yhtenä hidastavana tekijänä toiminnan täysvaltaiselle toteuttamiselle: ”Työntekijöiden pitäisi ajan kanssa ottaa MARAK yhteisenä työkäytäntönä ikään kuin ”rutiineihin” ... Ja kokouksiin tulisi kaikkien ehdottomasti valmistautua!”. Koulutuksen puute aiheesta on luonnollisesti yksi ongelma, miksi rutiinikyselyä ei osasta käytä.

Riskinarviointilomakkeen täytöstä saatiin positiivista palautetta ja se todettiin hyväksi väkivallan kartoittamisen välineeksi: ”Riskien arviointilomake syventää paljon asiakkaan haastattelua” ja ”Riskinarviointilomakkeesta on ollut hyötyä asiakkaan kanssa keskusteltaessa perhetilanteesta, vaikka itse lomaketta ei täyttäisikään”.

Taulukko 4. Riskinarviointilomakkeen täyttö ja ohjaaminen MARAK:iin, % (n=41).

Riskinarviointilomakkeen käyttö	%
Lomakkeen täyttö	
Kyllä	32
En	68
Yhteensä	100
Tapauksen ohjaaminen MARAK:iin	
Kyllä	32
En	66
Ei tietoa	2
Yhteensä	100

5.2 Työskentelyyn käytetty aika

Uusien työmenetelmien käyttöön ottoon sisältyy usein pelkoa siitä, kuinka työllistäviä ja aikavieviä ne ovat. Tästä syystä pidimme tärkeänä kysyä, kuinka paljon aikaa työryhmien jäsenet käyttivät MARAK -työskentelyyn.

Joka viides oli osallistunut lähes kaikkiin kokeilun aikana pidettyihin kokouksiin. Kokouksia oli Itä-keskuksessa 16, Päijät-Hämeessä 9 ja Oulussa 10 kertaa kokeilun aikana. Toiminta ei vienyt työryhmien jäseniltä kohtuuttomasti aikaa, sillä yli puolella aikaa oli mennyt korkeintaan neljä tuntia kuukaudessa. Eniten aikaa käytettiin kokoukseen osallistumiseen.

Vastanneen rooli työryhmän työskentelyssä vaikuttaa siihen, miten paljon aikaa häneltä työskentelyyn menee ja kuinka paljon käyttää riskinarvioinnin lomaketta. Puheenjohtajilta ja sihteereiltä työskentelyyn kuluu enemmän aikaa kuin muilta osallistujilta, mikä selittää sen, että mukana oli myös vähintään 10 tuntia työskentelyyn aikaa käyttäneitä.

Vähimmillään MARAK -toiminta edellyttää, että:

- tunnistetaan korkean riskin tapaus riskinarviointilomakkeen avulla,
- kokouksessa käsiteltävät tapaukset kierrätetään osanottajilla ennen kokousta,
- jokainen taho katsoo asiakastiedoistaan, onko heillä tietoa käsiteltävästä tapauksesta,
- sihteeri kirjaa pöytäkirjaan sovitut toimenpiteet,
- osanottajat kirjaavat itselleen, mitä toimenpiteitä heidän tulee tehdä.

Cardiffissa MARAC -työskentelyyn käytetty aika oli keskimäärin 2-3 päivää kuukaudessa. Osallistujat olivat huolissaan, että koska tämä aika oli pois heidän varsinaisesta työajastaan, heidän esimiehensä saattaisivat jonain päivänä kieltää kokouksiin osallistumisen. Huolimatta huomattavasta työaikapanoksesta hankkeelle, osallistujat pitivät MARAC:ia erittäin onnistuneena, ja uskoivat panoksen maksavan itsensä jonain päivänä takaisin (Robinson 2006, 771–773). Myös Suomessa tuotiin esille, että vaikka MARAK -työskentely vie aikaa, sen hyödyt nähtiin suuremmiksi kuin käytetty aika:

”Marak-työskentely on aikaavievää, mutta mielestäni kuitenkin viranomaisten yhteistyö jäntevöityy ja päällekkäiset työt vähenevät. Kustannustehokas tapa toimia.”

Yksittäinen vastaaja totesi, että MARAK -työskentelyyn osallistutaan oman toimen ohella, jolloin aikaa paneutua asiaan ei aina ole riittävästi ja siksi toiminnan juurruttaminen on hitaampaa: ”Näihin kokeiluihin osallistuville pitäisi varata työaikaa toimintaa varten. Nykyisin toimintaan osallistutaan oman työn sivulla, jolloin käytäntöjen muotoutuminen on hitaampaa.”

Onkin tärkeä muistaa, että uuden toimintatavan oppiminen vie aikaa kaikilta osapuolilta.

Taulukko 5. MARAK – työskentelyyn osallistuminen, siihen käytetty aika ja ajankäytön muodot, % (n=41)

Ajan käyttö	%
Kokouksiin osallistuminen	
1-4 kertaa	20
5-9 kertaa	53
Vähintään 10 kertaa	25
Ei tietoa	3
Yhteensä	100
Kuukaudessa työskentelyyn käytetty aika	
1-4 tuntia	59
5-9 tuntia	37
Vähintään 10 tuntia	5
Yhteensä	100
Ajan käyttö	
Kokoukseen osallistuminen	73
Asiakkaan tietojen tarkistaminen ennen kokousta	17
Sovittujen toimenpiteiden toteuttaminen	7
Yhteydenpito muihin viranomaisiin	2
Yhteensä	100

5.3 MARAK:n hyödyt ja ongelmakohdat

Yhtenä tärkeimpänä Cardiffissa tehdyn MARAC -arvioinnin tuotoksena oli tiedon vaihdon tärkeys (Robinson & Tregidga 2007; Robinson 2006). Kokouksissa tapahtuvan tiedonvaihto täydentää riskinarvioinnissa ja asiakasrekistereissä olevia tiedon puutteita ja auttaa kokonaiskuvan hahmottamiseen asiakkaan tilanteesta. Työryhmän työskentelyssä kuva asiakkaan tilanteesta paranee, kun jokainen toimija antaa kokonaiskuvaan oman arvokkaan osuutensa, ja näin asiakkaan turvallisuutta voidaan oikeasti parantaa. Monilla toimijoilla saattaa olla asiakkaasta sellaista tietoa, mikä yksistään ei herätä huolta asiakkaan turvallisuudesta tai heillä voi olla tietoa asiakkaan elinoloista, joka vaikuttaa oleellisesti siihen, miten asiakasta voidaan auttaa. Kun sitten tietoja täydennetään muiden toimijoiden tiedoilla, havaitaan paremmin mahdolliset turvallisuusuhat. Esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaaliviraston edustajilla on tarjota erilaista tietoa asiakkaan tilanteesta kuin poliisilla. (Robinson & Tregidga 2007; Robinson 2006, 774.) Lisäksi moniammatillinen vuorovaikutus kokouksissa mahdollistaa eri virastoissa olevien

avainkontakteihin tutustumisen. Kokousten myötä osallistujat oppivat tuntemaan toisten toimijoiden avainkontaktit, keihin kannattaa ottaa yhteyttä. Luottamuksen paraneminen toisiin viranomaisiin yhteisten kokousten myötä on selkeä yhteistyötä edistävä tekijä. (Robinson 2006, 775.)

Kyselyssä haluttiin selvittää, miten MARAK oli muuttanut työryhmiin osallistuneiden työtapoja ja ovatko kokemukset Suomessa samansuuntaisia kuin Cardiffissa. Kyselyssä kysyttiin, onko MARAK muuttanut työskentelytapaa seuraavien asioiden osalta: tiedonvaihto eri toimijoiden välillä on parantunut, uhrin turvallisuus on parantunut, kokonaiskuva uhrin tilanteesta on parantunut, yhteistyö eri toimijoiden välillä on parantunut, yhteydenpito on helpompaa, tietämys toisten toimijoiden tehtävistä on parantunut ja löydän helpommin avainhenkilöt eri virastoista.

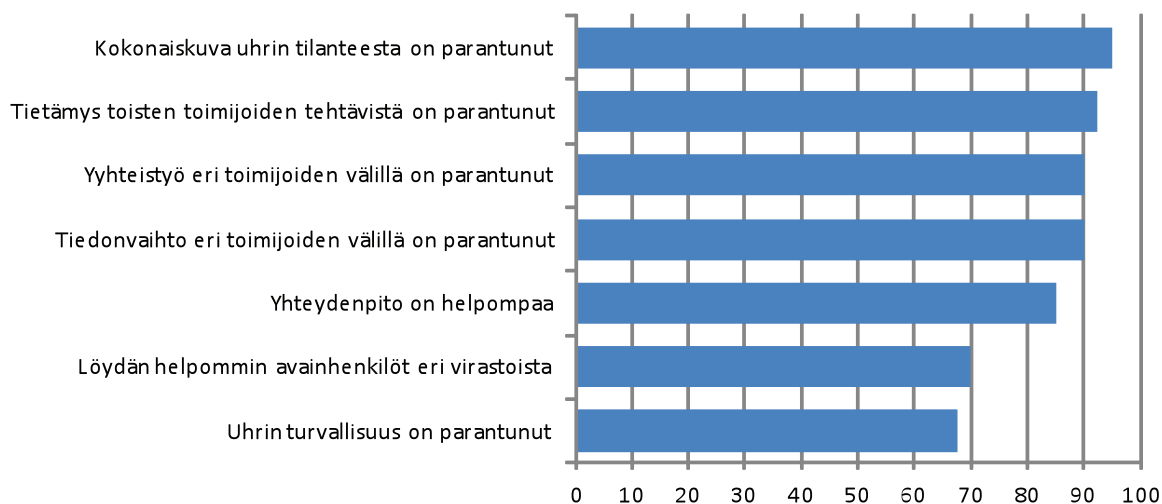
MARAK – työskentely oli tuonut mukaan monia positiivisia muutoksia työskentelytapoihin. Eräs keskeisimmistä muutoksista oli, että kokonaiskuva uhrin tilanteesta oli parantunut (95 %). MARAK-toiminnalla on monia positiivisia vaikutuksia moniammatillisessa työskentelyssä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Tietämys toisten toimijoiden tehtävistä oli parantunut (93 %), tiedonvaihto eri toimijoiden välillä oli parantunut (90 %) ja yhteistyö eri toimijoiden välillä oli parantunut (90 %).

Kommenteissa todettiin muun muassa, että parempaa tietämystä eri viranomaisten toimintatavoista ja -mahdollisuuksista voi hyödyntää myös MARAK:iin kuulumattomien asiakkaiden kohdalla ja näin ollen yhteistyö on joustavampaa. MARAK on antanut myös uusia ideoita oman työn kehittämiseen. MARAK:a on hyödynnetty kehittämistyön ja pohdintojen työvälineenä esimerkiksi valmistautumisessa valvontarangaistukseen ja hyötyä riskinarviointilomakkeesta voidaan käyttää myös muissa viranomaisissa, kuten Rikosseuraamuslaitoksessa.

Väkivallan uusiutumisen riskinarvioinnin mukanaan tuomaa ajattelutavan muutosta kuvaa seuraava:

”Kaikissa läheisväkivaltarikoksissa tulee mietittyä tarkemmin vielä mikä olisi sellainen case, josta olisi hyötyä asiakkaalle ja ketä voitaisiin parhaiten auttaa.”

Kuvio 4. Muutokset työtavoissa MARAK:n myötä, % (n=40).

Myös toiminnassa esiintyneitä ongelmia kartoitettiin kyselyssä valmiiden väittämien avulla, jotka on esitetty kuviossa 6. MARAK – toiminnan onnistumisen kannalta yleisimpänä ongelmana pidettiin sitä, että uhrin eivät suostuneet työskentelyyn. Tämä näkyy käytännössä esim. siten ettei kaikkia riskinarvioinnin lomakkeella kriteerit täyttäneitä tapauksia voitu ohjata MARAK –työskentelyyn, koska uhri ei antanut siihen suostumustaan, vaikka suostui lomakkeen täyttämään yhdessä työntekijän kanssa. Seuraavaksi eniten ongelmia aiheutti se, etteivät uhrin sitoutuneet sovittuihin toimenpiteisiin (60 %).

Muut kysytyistä ongelmista olivat selvästi harvinaisempia. Jonkin verran ongelmaksi koettiin se, ettei omassa organisaatiossa tiedetty riittävästi MARAK:sta. Tiedonvaihdossa oli jonkin verran ongelmia, sillä tiedot MARAK -käsittelyyn ja luvan katsoa henkilön tietoa asiakasrekistereistä sai vain asiakkaan suostumuksella. Kaikki toimijat eivät myöskään olleet valmiita luovuttamaan omia tietojaan työskentelyyn. Tämä voi estää tehokkaan työskentelyn.

Avovastauksissa nostettiin puutteena esiin, että lupa tietojen luovuttamiseen koskee vain uhria, ja lapsia koskevia tietoja ei voi luovuttaa ilman molemman huoltajan suostumusta. Myöskään tekijän tietojen käsittelyyn ei ilman suostumusta ole mahdollisuutta, mikä nähtiin kokonaisvaltaisen perheen kanssa tehtävän työskentelyn esteenä. Kuten eräs kyselyyn vastannut totesi:

”MARAK:ssa osa osallistujista tiesi, keitä väkivallan tekijät olivat (esimerkiksi poliisi työnsä kautta), itse taas en tiennyt, vaikka tekijä saattoi olla yksikkömme asiakkaana. Tämä toi vähän kummallisen olon omasta roolista ryhmässä”.

Sen sijaan se, että tietojen luovuttamiseen vaadittiin asiakkaan suostumus, ei kaikkien mielestä ole este, vaan uhrin oikeus:

”Tietosuojakysymys selvitettiin kyllä hyvin etukäteen, mikä toi selkeyttä työskentelyyn. Uhrin eivät varmaan aina suostuneet tai sitoutuneet työskentelyyn tai antaneet luovuttaa tietojaan kaikille toimijoille, mutta ajattelin vastatessa, että niin ihmiset toimivat, kun motivaatio muutokseen vaihtelee. Tietojen luovuttamatta jättämiseen taas on uhrilla oikeus, joten en ajatellut sitä ongelmana.”

Kuvio 5. MARAK -toiminnassa esiintyneet ongelmat, % (n=40).

5.4 Sovittujen toimenpiteiden vaikutukset uhrin turvallisuuteen

Kyselyyn vastanneista lähes 70 prosenttia oli sitä mieltä, että kokouksissa sovituilla toimenpiteillä oli pystytty parantamaan uhrin turvallisuutta. Vain yksi vastaaja ilmoitti, että hänen tiedossaan oli sellainen toimenpide, joka oli vaarantanut uhrin turvallisuutta. Monilla vastaajista oli epävarmuutta siitä, olivatko toimet parantaneet (25 %) tai vaarantaneet (10 %) uhrin turvallisuutta, mikä saattaa tarkoittaa sitä, että sovittujen toimenpiteiden toteutumista ja uhrin tilannetta ei ollut seurattu myöhemmissä kokouksissa ja työryhmän jäsenille jäi epävarma kuva toiminnan vaikuttavuudesta. On myös mahdollista, että vastaaja ei itse osallistunut siihen kokoukseen, missä asiakkaan tilannetta käsiteltiin uudelleen ja näin ollen hänelle jäi epäselvä kuva toimenpiteiden toteutumisesta.

MARAK -työryhmien kokouksissa sovittiin useita, erityyppisiä toimenpiteitä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Tyypillisimpiä olivat turvalliseen asumisen liittyvät toimenpiteet, kuten turvakotiin ohjaaminen. Muita usein käytettyjä toimenpiteitä olivat keskustelu- ja vertaistuen järjestäminen sekä

tukihenkilön määrääminen. Varsin usein uhrille oli myös haettu lähestymiskieltoa ja ohjattu tekemään rikosilmoitus. Esimerkiksi:

”Rikosuhripäivystyksen tukihenkilön avulla lähestymiskiellon uudelleen hakeminen, kun oikeudenkäynti lähestyi ja edellinen lähestymiskielto päättyi”.

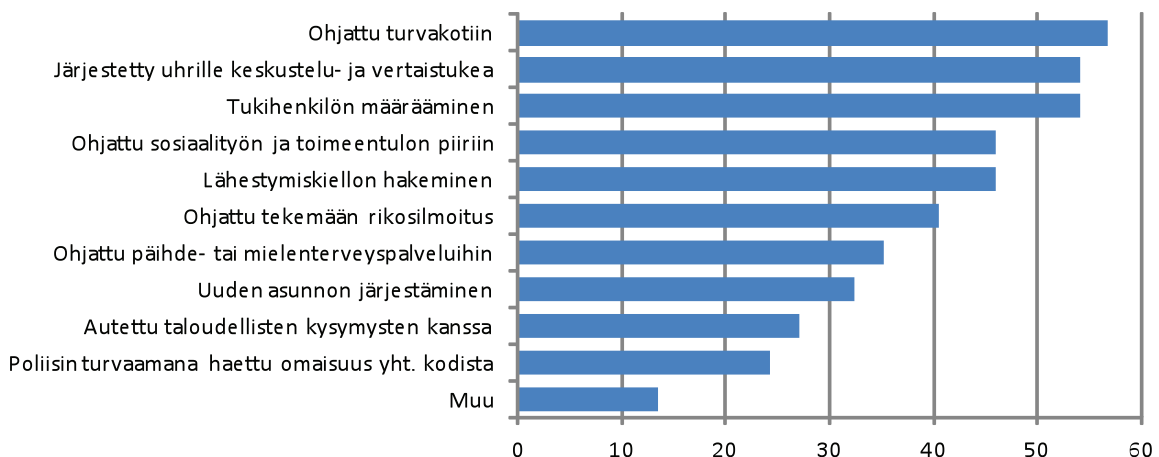
Vajaa puolet vastanneista kertoi, että oma viraston vastuulla olevana toimenpiteenä oli sosiaalityön ja toimeentulon piiriin ohjaaminen, mutta uhria oli ohjattu myös muiden palveluiden piiriin, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluihin.

Sovitut toimenpiteet eivät useinkaan rajoittuneet vain yhteen, vaan uhria ja perhettä autettiin monilla erilaisilla toimenpiteillä, kuten

”Uhrin ohjaaminen turvakotiin ja RIKUn palveluihin. Jussi-työtä tekijälle. Asumispalveluiden järjestäminen uhrille.”

Toimenpiteiden listaus osoittaa, että vaikka aloite asiakkaan ohjaamiselle moniammatilliseen työskentelyyn tuli useimmiten poliisilta, uhrin turvallisuuden parantamiseen tähtäävien toimenpiteiden toteuttaminen on yleensä sosiaalisektorin ja uhripalveluiden vastuulla. Täten työtaakka toimenpiteiden toteuttamisesta kasautuu aikuissosiaalityöntekijöille, lastensuojeluun sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden työntekijöille. Toisaalta voidaan pohtia, onko toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutunut työtaakka kuitenkin enemmän kuin mitä työntekijöillä olisi ollut, jos tapauksia ei olisi käsitelty MARAK:ssa.

Kuvio 6. Esimerkkejä kokouksessa sovituista oman viraston tekemistä toimenpiteistä uhrin turvallisuuden parantamiseksi, % (n=37).

Kokouksissa ei aina löytynyt keinoja auttaa uhria tai toimenpiteiden pelättiin jopa vaarantavan uhrin turvallisuutta. Kaikkiaan 10 prosenttia vastasi, ettei osaa sanoa kyettiinkö uhrin turvallisuutta parantamaan. Lasten tapaaminen mainittiin konkreettiseksi tilanteeksi, missä uhrin turvallisuus oli vaarantunut.

Kysyttäessä oliko työryhmän jäsenillä tiedossa tapausta, jossa MARAK -työskentelyllä ei ole pystytty parantamaan uhrin turvallisuutta, 43 prosenttia kertoi tietävänsä tällaisen tapauksen. Syitä, miksi uhria ei pystytty auttamaan, olivat:

- Asiakas itse estää avun vastaanottamisen
- MARAK -riskinarviointilomake on täytetty asiakkaan kanssa, mutta kokouksessa ei ole aina sovittu erityisistä toimenpiteistä. Asiakkaalla on ollut jo käytettävissään MARAK- työryhmän tarjoamat palvelut. Näin ollen tilanne ei ole juuri muuttunut.
- Asiakkaan oma halu puuttui.

- Asiakas ei ole itse ollut halukas kuitenkaan sitoutumaan apuun vaan on palannut väkivaltaiseen parisuhteeseen eikä ole suostunut vielä tässä vaiheessa ottamaan apua vastaan.
- Uhrin oma haluttomuus ottaa apua vastaan / hakeutua avun piiriin.

Kaksi erityistä kysymystä on syytä nostaa esiin. Ensinnä, yhteishuoltajuus nähtiin uhrin turvallisuutta vaarantavan tekijänä. Yhteishuolto voi toimia huonosti tapauksissa, missä on taustalla aikaisempaa väkivaltaa parisuhteessa (esim. Hautanen 2010). Neuvotteluprosessi lasten tapaamisista voi lisätä väkivaltariskiä, ja väkivalta ja sen uhka estävät neuvottelujen toteutumisen tasapuolisina. Lasten tapaamiset voivat olla väylä painostamisen, häirinnän ja väkivallan jatkumiselle. Tapaamisissa voi olla isoja turvallisuusriskejä sekä lapsille että ei-väkivaltaiselle vanhemmalle. Viranomaisten ei ole koettu tarttuvan näihin ongelmiin riittävällä vakavuudella.

Toiseksi nostettiin esiin myös se, että sekä uhri että tekijä olivat entuudestaan moniongelmaisia ja heillä esiintyi alkoholin ja päihteiden väärinkäyttöä, mikä esti sitoutumisen sovittuihin toimenpiteisiin ja avun vastaanottamisen.

Robinson & Tregidga (2007, 1144) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet samanlaisten asioiden olleen uhrin auttamisen esteenä Englannissa. Uhrien haastattelut osoittivat, että he olivat kokeneet MARAC työskentelyn onnistuneeksi, mutta tärkeää on ajankohta, milloin viranomaiset tarjoavat apua. Useissa uhrien haastatteluissa korostettiin, että apua pitää tarjota mahdollisimman pian, jotta sillä on merkitystä uhrin turvallisuustilanteen parantumiseen. Onnistuakseen vähentämään väkivallan uusiutumista moniammatillisella työskentelyllä, tarvitaan uhrin oma tahto tai päätös muutokseen ja oikeaan aikaan annettu tuki tai viranomaisten apu. Muutoin MARAC -työskentelyllä ei voi auttaa uhria.

Seuraavassa on konkreettinen esimerkki siitä, mitä MARAC -työskentelyssä tehtiin uhrin turvallisuuden parantamiseksi.

Poliisipartio meni perheväkivaltatehtävälle tammikuussa 2011 perheen asuntoon. Miehen epäillään syyllistyneen perheen täysi-ikäisen tyttären pahoinpitelyyn. Tapahtumapaikalla aviovaimo kertoi pelkäävänsä miestään ja hänet toimitettiin turvakotiin, jossa hän kertoi aviomiehen koko pitkän avioliiton ajan tekemästä henkisestä ja fyysisestä väkivallasta. Väkivalta oli ollut pahoinpitelyä, tappamisella ja mm. veitsellä uhkaamista, erilaista alistamista ja kontrollointia. Asiakas koki olevansa täysin alistettu tilanteesta ja hän koki voimakasta pelkoa ja miettii mitä tapahtuu, jos lähtee suhteesta. Nainen halusi lähteä suhteesta, mutta ei voimia eikä keinoja miten. Hän ei ollut tehnyt asiasta aikaisemmin rikosilmoituksia, eikä poliisipartio ole käynyt asunnossa aikaisemmin. Turvakodissa täytettiin asiakkaan kanssa riskinarvioinnin lomake ja hän antoi suostumuksen tapauksen viemiseen MARAC- työryhmän käsittelyyn.

Tapaus käsiteltiin MARAC- työryhmässä maaliskuussa 2011 ja kokouksessa sovittiin seuraavat toimenpiteet:

- Turvakodista tarjotaan keskustelu apua ja käytännön apua sekä tukea elämänmuutokseen
- Turvakodista ohjataan avioeron hakemisessa yms.
- Rikosuhripäivystykseen välitetty asiakkaan luvalla tiedot tukihenkilön saamiseksi
- Turvakodista tarjotaan terapiaa
- Turvakodista tuetaan ja opastetaan oman asunnon hakemisessa
- Kysytään halusta tehdä asiassa rikosilmoituksia ja tarjotaan poliisin konsultointiapua
- Tilanne marraskuussa 2011
- On saanut oman asunnon kesäkuussa ja avioero on astunut voimaan syyskuussa
- Ei ole ollut yhteydessä mieheen turvakotiin muuttamisen jälkeen
- On saanut terapiaa ja käy edelleen terapiassa ja kokee ajoittain voimakasta pelkoa edelleen
- On saanut luotua uudet suhteet sukulaisiin ja ystäviin ja tapaa heitä säännöllisesti
- On oppinut itse kulkemaan itsenäisesti, koska ennen ei saanut mennä yksin minnekään
- On saanut elämänhalunsa takaisin ja kokee enimmäistä kertaa saavansa itse vaikuttaa omaan elämään

Asiakas koki, ettei olisi koskaan päässyt tilanteesta eroon ilman eri viranomaisten apua ja tukea:

”Minua on uskottu, kuultu, nähty ja autettu näkemään se tilanne missä elin. En tiedä miten olen voinut elää sellaista elämää?”

5.5 Toiminnan kehittämiskohteet

Työryhmien jäsenille suunnatussa kyselyssä tiedusteltiin valmiiden väittämien avulla, miten MARAK-toimintaa voitaisiin kehittää.

Jatkossa MARAK – toimintaa pitäisi kehittää vastanneiden mukaan lisäämällä koulutusta. Tämä tuli esille myös useaan otteeseen kokeilun aikana. Riskinarviointilomakkeiden käyttö ei ole rutiinia edes kaikille työryhmän jäsenille saati sitten laajemmalle paikallisten toimijoiden joukolle, sillä kuten aikaisemmin todettiin, vain kolmasosa kyselyyn vastanneista toimijoista oli itse täyttänyt lomaketta. Tämä herätti ihmetystä myös vastanneissa:

”Tällä hetkellä riskinarviointilomakkeita ei tule juurikaan muilta toimijoilta kun poliisilta ja turvakodista. Mietin miksi?”

Kaikilla työryhmiin osallistuneilla ei kokouksista tehtyjen havaintojen mukaan myöskään ollut riittävästi tietoa pitkään jatkuneen parisuhdeväkivallan vaikutuksista uhrin toimintaan. Koulutuksella näihin asioihin voitaisiin puuttua.

Myös ohjeistuksessa todettiin jonkin verran parantamisen varaa, vaikka puolet vastanneista pitikin niitä nykyisellään riittävinä. Valtakunnalliseen ohjauksen määrään suurin osa piti nykyisellään riittävänä ja vain viidesosa kannatti sen lisäämistä. Toiminnan ohjaus on tärkeää pitää paikallisella tasolla, jotta sen mielekkäys säilyy:

”Toimintaa ei kannata yrittää ohjata tarkasti kovin korkealta. Työn pitää olla paikallisten toimijoiden käsissä, jolloin työ tuntuu omalta ja siihen on mielekkäämpi panostaa”.

Valtakunnallista ohjausta tarvitaan toiminnalle asetettujen valtakunnallisten tavoitteiden toteuttamisen seuranta varten. Ilman valtakunnallista ohjausta on vaara, että toiminta muokkautuu täysin paikallisten käytänteiden mukaiseksi, jolloin menetelmän toteuttaminen ei ole niin yhdenmukaista.

Suurin osa vastanneista oli tyytyväisiä nykyisiin käytäntöihin työryhmän kokoonpanosta, kokouksille varatusta ajasta ja kokousten tiheydestä.

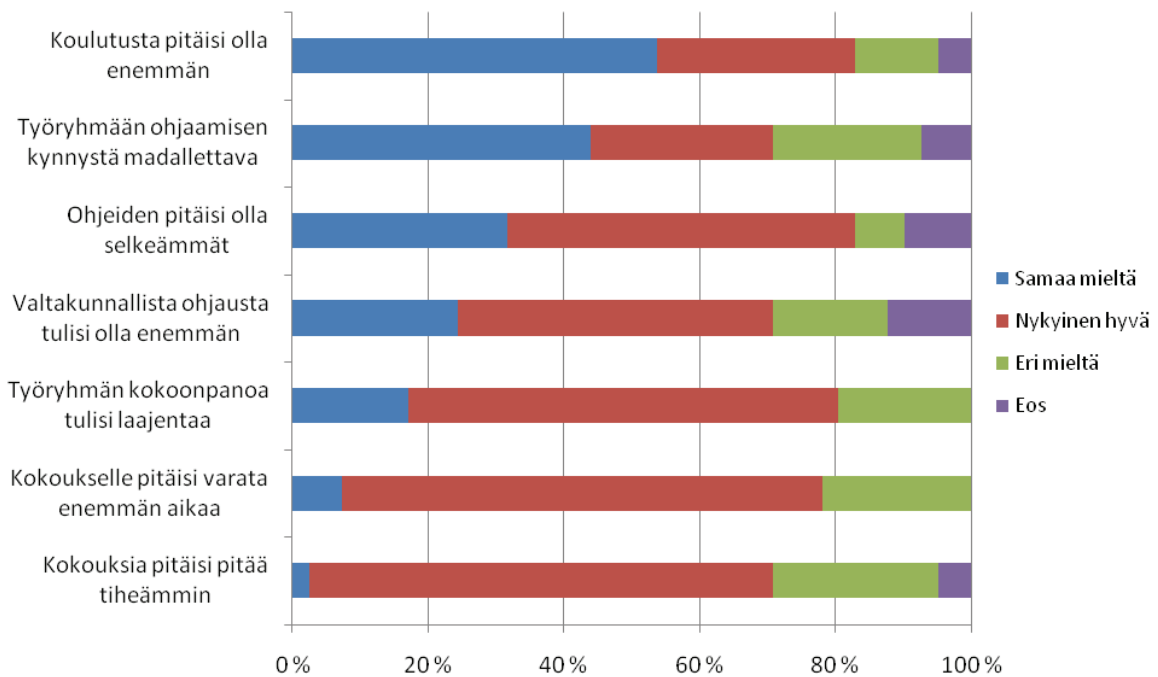
Hyvä ehdotus toiminnan kehittämisestä tuli vastanneilta, jonka mukaan toiminnan kehittäminen voitaisiin liittää laajempaan, paikalliseen kehittämistoimintaan:

”Kehittämistyö voisi olla yksi MARAK -toiminnan sisältö, nyt työskentely oli toimenpidekeskeistä. Mikäli työskentely sisältäisi myös alueellista kehittämistyötä, kokouksille olisi hyvä varata enemmän aikaa. Voisi myös miettiä sitä, voisiko ja missä tilanteissa tekijältäkin kysyä suostumusta työskentelyyn.”

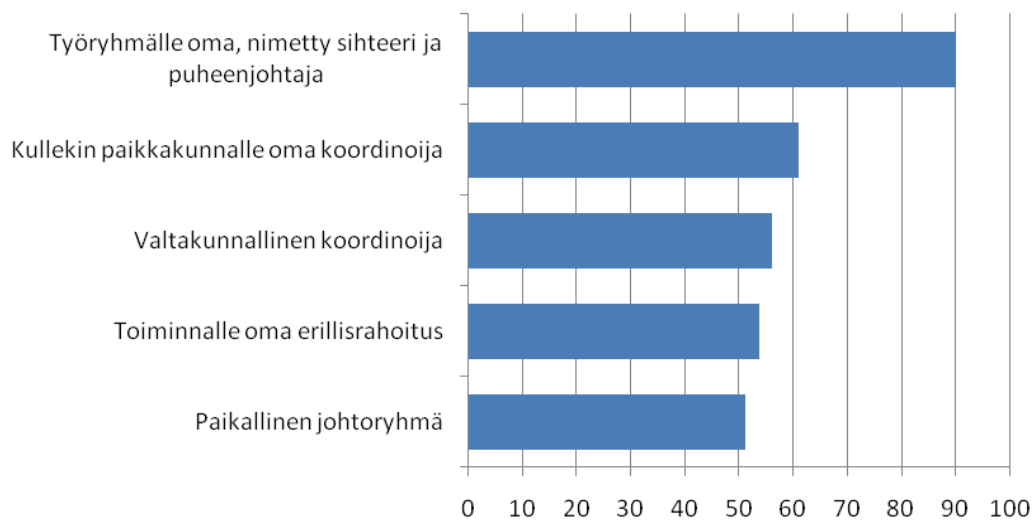
Valtakunnallisesti tuotettuja materiaaleja, kuten riskinarvioinnin lomake, ohjeet ja suostumuslomakkeet, pidettiin yleisesti riittävän selkeinä ja helppokäyttöisinä (82–87 %). Toimenpiteiden seurantaan kehitettyä lomaketta sen sijaan voitaisiin vielä kehittää.

Vastaajilta tiedusteltiin, tarvittaisiinko MARAK – toiminnan ylläpitämiseen heidän mielestään seuraavia kuviossa 7 mainittuja resursseja. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että työryhmillä pitää olla oma nimetty sihteeri ja puheenjohtaja.

Myös koordinoijan resurssia pidettiin tärkeänä, sekä paikallisesti (61 %), että valtakunnallisesti (56 %). Runsaat puolet vastaajilta piti tärkeänä, että toiminnalla olisi omaa erillishoidotusta. Paikallista, toimintaa ohjaavaa ohjausryhmää piti tärkeänä puolet vastanneista.

Kuvio 6. MARAK – toiminnan kehittämiskohteet, % (n=41).

Kuvio 7. MARAK -toiminnan ylläpitämiseen tarvittavat resurssit, % (n=41)

6 Uhrin turvallisuuden parantamisen arviointi

Minna Piispa ja Mia Tuominen

6.1 Korkean riskin uhrien piirteitä

MARAK:iin ohjautuneilla oli keskimäärin 15 erilaista riskitekijää. Kaikki MARAK-työryhmän käsitte-
lyyn ohjatut uhrit pelkäsivät uusia vammoja tai väkivaltaa. Muita, lähes kaikkien uhrien mainitsemia
väkivallan uusiutumisen riskitekijöitä olivat puolison kontrolloiva käyttäytyminen² ja riskinarviointiin
johtaneesta viimeisestä väkivaltatapauksesta aiheutuneet vammat sekä uhrin erittäin suuri tekijään
kohtaan tuntema pelko.

Väkivallan muuttuminen vakavammaksi, ns. eskaloituminen, on useissa tutkimuksissa todettu jou-
duttavan sitä, että väkivallasta aiheutuu uhrille vakavia vammoja tai uhrin murhaa (Richards & Baker
2003). Väkivallan uusiutumisen ja vammojen syntymisen pelon, viimeisestä tapauksesta aiheutuneiden
vammojen sekä uhrin tekijää kohtaan kokeman pelon korostuminen korkea riskin uhrin piirteissä
voivat kertoa myös riskinarvioinnin tehneet viranomaisen tai auttajan painotuksista, siitä, minkä hän
arvioi ennakoivat väkivallan uusiutumisen riskiä. Amanda Robinson ja Emma Howart (2012) ovat
tutkineet Englannissa, miten uhrin tukihenkilöt (IDVA) arvioivat suuren riskin tapauksia ja mitä asioita
he käyttivät hyväkseen omassa arvioinnissaan riskinarvioinnin pisterajojen lisäksi. Tukihenkilöiden
arvioinnissa painotettiin samoja edellä mainittuja väkivaltatilanteeseen liittyviä tekijöitä. Väkivallan teko-
jen muuttuminen aikaisempaa vakavammaksi, aseiden käyttö viimeisessä tapauksessa ja merkittävien
vammojen aiheutuminen siitä, vaikuttivat selkeästi siihen, että tukihenkilöt arvioivat uhrin tilanteen
vakavaksi ja väkivallan uusiutumisen riskin korkeaksi, vaikka pisteillä laskettu riskiraja ei olisi muuten
ylittynyt. Uhrin tukihenkilöt käyttivät heidän tutkimuksensa mukaan subjektiivisessa arvioinnissa
samoja tekijöitä, kuin mitkä ovat yleisten tutkimusten mukaan todettu tärkeiksi korkeaa riskiä indi-
koiviksi tekijöiksi. Aikaisemmissa tutkimuksissa onkin korostettu myös uhrin omaa pelon tunnetta
selkeästi uutta väkivallan tekoa tai siitä syntyviä vammoja ennakoivina tekijöitä (esim. Campbell 2004).

Äskettäin tapahtunut ero tai eroiritykset, tekijän aikaisempi rikoshistoria, uhriin kohdistetut tap-
pouhkaukset sekä se, että tekijä oli uhrin lisäksi satuttanut muita henkilöitä tai ollut väkivaltainen muita
kohtaan, olivat myös yleisiä riskitekijöitä (kahdeksalla vastaajalla kymmenestä) sekä väkivallan tekijän
mielenterveyteen tai päihteiden väärinkäyttöön liittyvät ongelmat. Uhrin kanssa tehdyn riskinarvioinnin
perusteella 42 prosentilla väkivallan tekijöistä oli aikaisempia merkintöjä parisuhdeväkivaltarikok-
sista. Tulokset osoittavat, että väkivallan tekijän piirteet ja käyttäytyminen ovat voimakkaita tekijöitä
ennakoimaan uudelleen uhriutumista ja uhrille väkivallasta aiheutuvia vakavia seurauksia (ks. esim.
Robinson 2003).

Riskinarvioinnin perusteella tehtyjen arviointien vertailu englantilaisiin tuloksiin on vaikeaa, sillä
suomalainen aineisto on niukka, eikä siitä voida tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Cardiffin
arviointitutkimuksessa tarkastelussa oli 146 uhrin riskinarviointilomakkeet kuuden kuukauden ajalta.
Ensimmäisellä, vuonna 2003 käytössä olleella lomakkeella oli 15 kysymystä. Robinsonin (2004) tut-
kimuksen mukaan riski joutua uusiutuvan korkean väkivallan uhriksi näyttää olevan merkittävä, jos
lomakkeen perusteella käy ilmi, että kumppanilla tai ex-kumppanilla on rikoshistoriaa (84 %), kyseessä
on erotilanne (77 %), epäillyllä on alkoholin tai lääkkeiden väärinkäyttöä ja / tai mielenterveysongelmia
(71 %) tai epäilty on mustasukkainen tai kontrolloiva (62 %). Aineistosta tehtyjen korrelaatiotarkastelun
perusteella voidaan Robinsonin (2004) mukaan sanoa, että monet tekijät esiintyvät yhdessä. Jos tekijä on

² Kontrolloivaa käyttäytymistä kysyttiin riskinarvioinnin lomakkeella kysymyksellä ”Yrittääkö (...) kontrolloida kaikkea mi-
tä teet ja/tai onko hän erittäin mustasukkainen? (Ihmissuhteista, ketä tapaavat; ”kytätäänkö” sinua kotona ja määrääkö hän esi-
merkiksi mitä vaatteita sinun tulee pukea).”

mustasukkainen ja kontrolloiva, oli todennäköistä, että 14 riskitekijästä 11 esiintyi samassa yhteydessä. Puolison kontrollointi ja mustasukkaisuus siis olivat yhteydessä vakavaan väkivaltaan, vammoihin, siihen, että väkivalta on muuttumassa vakavammaksi jne. Toinen Robinsonin tuloksista havaittavissa oleva suuntaus on, että kun tekijällä on ongelmia päihteiden ja mielenterveyden kanssa, hän todennäköisemmin myös vahingoitti fyysisesti uhria, käytti aseita ja väkivalta muuttui vakavammaksi sekä vammoiltaan että toistuvuudeltaan. Raskaus ei ollut yhteydessä mihinkään muuhun riskitekijään.

Howarth ym. (2009) ovat myöhemmin julkaisseet laajemman tutkimuksen, missä tarkasteltiin pidemmältä ajan kokemuksia riskinarvioinnista sekä uhrin tukihenkilöiden toiminnasta. Tutkimuksessa kartoitettiin myös viiden vuoden ajalta, millaisia asiakkaita MARAC:ssa oli ollut ja mitkä olivat heidän yleisimmät riskitekijänsä. Riskitekijöissä korostuivat samat väkivaltilanteeseen liittyvät tekijät kuin meidän suomalaisessa aineistossa (väkivallan uusiutumisen ja siitä aiheutuvien vammojen pelko, väkivallan muuttuminen vakavammaksi, uhrin tekijään kohdistama pelko sekä tekijän kontrolloiva käyttäytyminen uhria kohtaa) sekä väkivallan tekijän piirteet, kuten aggressiivisuus ja epäsosiaalisuus (alkoholin ja päihteiden käyttö, rikosrekisteri, uhkaileva käyttäytyminen). Suomessa kaikki riskitekijät olivat selvästi yleisempiä kuin Englannissa. Eroa on vaikea selittää, mutta suurimpana tekijänä on luultavasti suomalaisen hankkeen pieni aineisto ja se, että tapaukset ohjautuivat yleisimmin poliisilta, jolloin rikostaustaa ja aikaisempia vakavia tekoja on todennäköisemmin. Suomessa riskinarviointia tehtiin usein vasta kun jo muutenkin tiedettiin tai arveltiin, että kyseessä on korkean riskin tapaus, joten aineisto on valikoitunut. Englannissa sen sijaan riskinarviointia tehdään systemaattisemmin ja laajemmalle joukolle. Uhrin havahtuminen omiin kokemuksiin ja pelko omasta turvallisuudesta ovat yhteydessä siihen, että uhri uskaltaa viimein ilmoittaa tapauksen poliisille, mikä voi selittää sitä, että uuden väkivallan pelko ja fyysiset vammat nousevat Suomessa erittäin yleisiksi.

Taulukko 6. MARAC:ssa käsiteltyjen tapausten yleisimmät riskitekijät, % (n=45).

	%
Pelkää uusia vammoja tai väkivaltaa	100
Kontrollointi	93
Fyysisiä vammoja	91
Erittäin peloissaan	89
Eronnut tai yrittänyt muuttaa erilleen	87
Tekijällä rikoshistoria	87
Uhannut tappaa	82
Tekijä satuttanut muita	80
Tekijällä päihde tai mielenterveysongelmia	78
Vainoa	71
Eristyksissä perheestä tai ystävistä	69
Masentunut tai itsetuhoisia ajatuksia	69
Väkivalta pahentumassa	69
Yrittänyt kuristaa tai tukahduttaa tai hukuttaa	67
Pahoinpitelyä useammin	58
Tekijä uhannut tai yrittänyt itsemurhaa	58
Käyttänyt asetta tms.	56
Taloudelliset seikat	53
Seksuaalinen väkivalta	42
Kiistaa yhteydenpidosta lapsiin	31
Väkivalta kohdistunut lemmikkieläimeen	29
Raskaana tai saanut lapsen lähiaikoina	27
Tekijällä kieltojen tai sopimusten rikkomuksia	22
Joku muu uhkaillut sinua tai pelkäätkö toista henkilöä	16

6.2 Väkivallan kokemukset MARAK -käsittelyn jälkeen

Kolmella paikkakunnalla tehdyn kokeilun perusteella MARAK:n voidaan todeta vähentäneen parisuhdeväkivallasta tulleita rikosilmoituksia. Aineisto osoittaa, että runsaalla 80 prosentilla parisuhdeväkivaltaa aikaisemmin elämässään kokeneista ei ollut tullut poliisille ilmoituksia uudelleen väkivallasta puolen vuoden sisällä sen jälkeen, kuin heille oli tehty suunnitelma turvallisuuden parantamisesta MARAK – työryhmässä. Suomen kokeilun tuloksia uhrin turvallisuuden parantumisesta voidaan pitää onnistuneina, kun mittarina käytetään poliisille tehtyjen rikosilmoitusten määrää. Cardiffissa arvioitiin samalla tavoin, onko mallin avulla pystytty vähentämään yhteydenottoja poliisiin, ja siellä 79 prosentilla ei ollut tullut rikosilmoituksia väkivallasta moniammatillisen riskinarvioinnin jälkeen. Arviointi tehtiin puoli vuotta tapauksen käsittelyn jälkeen ja arvioinnissa olivat mukana kaikki neljän kuukauden aikana käsitellyt tapaukset (n=102) (Robinson 2004).

Kuten taulukosta 6 näkyy, monilla MARAK:iin ohjautuista oli ollut yhteydenottoja poliisiin viimeisen vuoden sisällä ennen riskinarvioinnin tekemistä, useilla lukuisia aikaisempia rikosilmoituksia saman tekijän aikaisemmin heihin kohdistamasta väkivallasta. Keskimäärin aikaisempia väkivallasta tehtyjä rikosilmoituksia oli kolme, mutta pahimmassa tapauksissa niitä oli kahdeksan. Lisäksi keskimääräinen luku ei kerro totuutta, sillä monissa ilmoituksissa käsiteltiin useaa, pidemmän ajanjakson aikana tehtyä rikosepäilyä, jotka on kirjattu samaan rikosilmoitukseen. MARAK onnistui selkeästi vähentämään näiden henkilöiden toistuvia rikosilmoituksia poliisille. Lähes kaikki uudet väkivaltatapaukset MARAK –käsittelyn jälkeen kohdistuivat juuri näihin uhreihin, jotka olivat olleet aikaisemminkin toistuvasti yhteydessä poliisiin. Näistä 35 henkilöstä 80 prosenttia ei ollut ollut tekemissä poliisin kanssa uudelleen puolen vuoden tarkastelujaksolla.

Aikaisemmat saman tekijän asiakkaaseen kohdistamat parisuhdeväkivaltaa käsitelleet rikosilmoitukset vaihtelivat myös suuresti sen mukaan, mikä taho tapauksen ohjasi MARAK:iin. Tapauksissa, jotka ohjautuivat MARAK:iin muilta kuin poliisilta, oli selkeästi harvemmin aikaisemmin tehtyjä väkivallasta aiheutuneita rikosilmoituksia poliisille. Kun kyse on vakavan, toistuvan väkivallan uhreista, herää kysymys, miksi näin on? Eivätkö muut viranomaiset ohjaa väkivallan uhreja tekemään rikosilmoituksia? Yksi selkeä toimenpide MARAK -työskentelyssä olikin se, että uhri teki rikosilmoituksen väkivallasta. MARAK:n yhtenä saavutuksena voidaankin pitää sitä, että se tuo esiin ilmeisen vakavia tapauksia, joista ei ole tullut aikaisemmin tietoa poliisille.

Tämän pienen aineiston perusteella lähestymiskiellon määräämisellä MARAK -työskentelyn yhteydessä on myös ollut merkitystä väkivallan loppumiseen. Lähestymiskieltoja määrättiin runsaassa neljäsosassa tapauksissa (n=12), useimmiten heti MARAK -kokouksen jälkeen, mutta muutamassa tapauksessa vasta sen jälkeen kun tekijä oli kohdistanut väkivaltaa uudelleen uhriin tapauksen jo oltua kerran MARAK:ssa (puolen vuoden sisällä kokouksesta). Kahdessa tapauksessa tekijä oli rikkonut määrättyä lähestymiskieltoa. Vain yhdellä henkilöllä oli ollut voimassa oleva lähestymiskielto väkivallan tekijää kohtaan ennen MARAK -käsittelyä.

Taulukko 6. Rikosilmoitukset parisuhteessa tapahtuneesta väkivallasta vuosi ennen ja puoli vuotta jälkeen MARAK -käsittelyn.

	N	%
Kaikki käsitellyt tapaukset	45	100
Rikosilmoitus ennen MARAK	35	78
Rikosilmoitus MARAK:n jälkeen	8	18
Lähestymiskielto määrätty MARAK:n yhteydessä tai jälkeen	12	27

Kaikki väkivaltatapaukset eivät tule poliisin tietoon. Väkivalta on saattanut jatkua MARAK -käsittelyn jälkeen, mutta uhri ei ilmoita siitä poliisille, koska häpeää väkivallan jatkumista, kokee syyllisyyttä omasta tilanteestaan ja siitä, että MARAK:n tarjoamasta avusta huolimatta väkivalta edelleen jatkuu tai koska pelkää viranomaisten puuttumista elämäänsä. Siksi olisi tärkeää haastatteluiden avulla saada

uhreilta omakohtaista tietoa siitä, miten MARAK on muuttanut heidän elämäänsä ja pystyttiinkö sen avulla parantamaan heidän turvallisuuttaan. Yritimme tavoittaa MARAK:ssa mukana olleita puolen vuoden jälkeen MARAK -käsittelystä. Valitettavasti tavoitimme vain pienen osan uhreista (38 %, n=17). Tämän pienen aineiston mukaan viisi oli joutunut edelleen saman puolison fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Näihin yhdistyi myös erilaisia mustasukkaisuuden ja kontrollin muotoja. Näistä viidestä kolme oli samoja henkilöitä, jotka olivat ilmoittaneet tapauksen poliisille.

Tapaukset, missä väkivalta edelleen jatkui, olivat sellaisia, missä nainen oli edelleen avio- tai avoliitossa samaisen miehen kanssa, tai hänellä oli yhteisiä lapsia väkivaltaisen miehen kanssa. Monet haastatelluista kokivat, että heidän oli pakko pitää yhteyttä lasten vuoksi tekijään, vaikka he eivät sitä halunneet.

Joukossa oli myös useampia sellaisia, jotka kokivat edelleen olevansa vaarassa joutua puolisonsa tai entisen puolisonsa tai miesystävänsä väkivallan uhriksi. Esimerkiksi mies saattoi olla tällä hetkellä vankilassa tai ulkomailla, mistä syystä välitöntä vaaraa ei ollut, mutta pelko miehen ilmestymisestä uudelleen naisen elämään oli takaraivossa. Jossain tapauksissa taas uhrilla oli rikosprosessi kesken väkivallan tekijää kohtaa ja kohtaaminen oikeudessa pelotti. Nämä uhrit pelkäsivät, että oikeusprosessi herättää tekijässä koston halua, jolloin tekijä kohdistaisi väkivaltaa heihin.

Kaikki 17 haastateltavaa kertoi, että vaikka fyysistä väkivaltaa ei enää ollut, erilaiset vainoamisen muodot jatkuivat, yleisimpinä häirintä puhelimitse, tekstiviestillä, sähköpostitse tai kirjeitse, uhriin tai lapsiin kohdistetut tappouhkaukset sekä tekijän itsemurha uhkaukset.

7 Johtopäätökset

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds

Pilottivaiheessa tehtyjen havaintojen perusteella MARAK:n menestyksellinen toteuttaminen edellyttää strukturoitujen toimintamallien, koulutuksen ja työmenetelmien sopimista niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin jo heti toiminnan alkuvaiheessa.

Kokoamme tässä luvussa arvioinnin pohjalta syntyneitä johtopäätöksiä. Vuoden kestäneen kokeilun arvioinnissa kiinnitettiin erityisesti huomiota prosessin toimivuuteen, työvälineiden (kuten riskinarviointilomake) käytettävyyteen Suomessa sekä siihen, miten menetelmällä kyettiin parantamaan uhrin turvallisuutta. Johtopäätöksissä olemme poimineet muutamia kriittisiä kohtia prosessista, joita pitää jatkossa kehittää.

7.1 Riskinarvioinnin tekeminen

Riskinarviointi lähtee parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen henkilön tunnistamisesta. Kun parisuhdeväkivallan uhri on tunnistettu, tehdään riskinarviointi. Kokeilun aikana sekä työntekijöiltä kyselyssä saadun palautteen perusteella osoittautui, ettei kaikilla toimijoilla ole riittävästi osaamista parisuhdeväkivallasta ilmiönä ja väkivallan tunnistamisesta. Jos parisuhteessa tapahtuvaa väkivaltaa ei tunnisteta tai siihen ei osata puuttua, puuttuvat edellytykset arvioida väkivallan uusiutumisen riskiä.

Tulokset osoittavat, että riskinarviointilomakkeen käyttö oli vähäistä ja keskittyi muutamiin keskeisiin toimijoihin. Riskinarviointilomakkeen käyttö ei pilottiaikana muodostunut rutiiniksi, vaan toimintatavat vaihtelivat toimijoiden kesken. Vain 32 prosenttia MARAK -työryhmien jäsenistä käytti lomaketta ja ohjasi tapauksia kokoukseen. Yli puolet toimijoista ei täten ottanut riskinarviointia työvälineekseen. Poliisi ja turvakodintyöntekijät tekivät eniten riskinarviointeja ja ohjasivat tapauksia MARAK:een. Sekä poliisin että turvakodin työssä lähisuhdeväkivaltailmiö on keskeinen osa työtä ja väkivalta tunnustetaan. Erityisesti terveydenhuollosta ohjautui niukasti tapauksia käsittelyyn. Eikö näissä kohdattu toistuvan parisuhdeväkivallan uhreja vai eikö väkivaltaa tunnustettu? Vaikuttaa siltä, että sosiaali- ja terveydenhuollossa ei nähdä väkivaltailmiötä osana työn perustehtävää vaan se jää tunnistamatta ja etäälle, jonkun muun asiantuntijan tehtäväksi. Kuitenkin tiedetään tutkimusten perusteella, että väkivallan uhrin käyttävät enemmän terveydenhuollon palveluja ja että terveydenhuolto voi olla ainut viranomaiskontakti mihin uhri hakeutuu (Notko ym. 2001). Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla on keskeinen rooli MARAK-toiminnassa sekä uhrin tunnistamisessa että uhrin auttamisessa. Suurin osa kokouksessa päätetyistä uhria tukevista toimenpiteistä oli sellaisia, joiden toteuttaminen oli sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulla.

Yksittäisellä toimijalla on rajatut mahdollisuudet puuttua väkivaltaongelmaan mikäli työyhteisössä ei panosteta ilmiön puuttumiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tarvitaan systemaattisia puuttumisen työvälineitä, konkreettisia toimintatapoja ja toimintaedellytyksiä. (Nietola 2011, 114). Hyvänä käytäntönä on Keski-Suomen sairaanhoitopiirissä otettu käyttöön väkivallan tunnistamisen systemaattinen seulontakysely (Notko ym. 2011). Ennen MARAK-toiminnan aloittamista on tärkeää selvittää, mitä systemaattisia lähisuhdeväkivallan puuttumisen työvälineitä ja toimintatapoja MARAK-toimintaan osallistuvilla organisaatioilla on käytössä vai puuttuvatko ne täysin. Mikäli työyhteisössä ei ole systemaattista tapaa ottaa lähisuhdeväkivaltaa puheeksi, ei väkivaltaa myöskään tunnusteta. On ymmärrettävää, että työntekijöiden ei näissä tilanteissa ole helppoa tietää, milloin käyttää parisuhdeväkivallan riskinarviointilomaketta, joka on suunnattu erityisesti uusiutuvan ja korkean väkivaltariskin tapauksiin. Väkivaltakokemusten systemaattiseen kartoittamiseen ja riskinarviointilomakkeen käyttämiseen voidaan vaikuttaa koulutuksella erityisesti silloin, kun toimijoilla ei ole entuudestaan käytössä työvälineitä tai toimintatapoja.

Riskinarviointilomakkeen käytön ongelmaksi muodostui eräänlainen esikarsinta. Tämä tarkoitti sitä, että usein lomaketta täytettiin vain niiden henkilöiden kanssa, joiden jo valmiiksi esitetietojen perusteella voitiin olettaa olevan korkean väkivallan uusiutumisen riskissä. Riskinarviointilomake on kuitenkin

tarkoitettu väkivallan vakavuuden arviointivälineeksi, jolloin se pitäisi täyttää kaikkien parisuhteessa väkivaltaa kohdanneiden uhrien kanssa. Hankkeen alussa pyrittiin kannustamaan siihen, että lomaketta täytetään kaikkien parisuhdeväkivaltaa kohdanneiden kanssa, ja sillä saatiinkin lisättyä lomakkeen käytön aktiivisuutta. Siitä huolimatta lomaketta olisi voitu käyttää vielä useammin ja hyödyntää väkivallan kartoittamisen välineenä.

Riskinarvioinnissa kysytään asioita, joita pitäisi kysyä aina, kun kohdataan väkivallan uhriksi joutunut henkilö. Joidenkin uhrien haastatteluista kävi ilmi, että vaikka väkivalta oli jatkunut pitkään, ei uhrilla itsellään ollut ollut voimia tai halua hakea apua. Kun sitten vihdoinkin riskinarviointilomaketta täytettäessä viranomainen tai muu toimija ymmärsi kysyä olennaisia kysymyksiä, oli helpompi myöntää väkivallan ja oman elämäntilanteen vakavuus.

Uhreille tehdystä haastattelusta kävi selvästi ilmi, että riskinarviointilomakkeen täyttäminen yhdessä viranomaisen tai muun toimijan kanssa oli ollut uhrille itselleen havainnollistava kokemus siitä, miten pahassa väkivallan kierteessä uhri elää. Moni haastatelluista kertoi, että oli jo jonkin aikaa tajunnut, ettei oma elämä ole normaalia. Hän oli kuitenkin niin turtunut siihen, ettei jaksanut välittää. Kun sitten oman tilanteen todellinen vakavuus paljastui riskinarvioinnin yhteydessä joko useina kyllä-vastauksina tai ammattilaisen antamana arviona, haastateltu ymmärsi, että tilanteelle on tehtävä jotain. Riskinarviointilomake ja sen täyttäminen ovat jo sinällään interventio ja tilanne voi näin ollen myös lisätä uhrin omaa motivaatiota ryhtyä muuttamaan elämäntilannettaan. Tällöin uhri saattaa ottaa myös tarjottua apua helpommin vastaan.

Uhrien palaute osoitti, että asiakkaat tarvitsevat täsmällisempää tietoa siitä, mitä MARAK:ssa tapahtuu ja yhteydenpidon viranomaisten ja asiakkaan välillä pitäisi olla aktiivisempaa prosessin eri vaiheissa.

7.2 Riskinarvioinnin lomakkeen soveltuvuus Suomeen

Riskinarviointilomake osoittautui tehokkaaksi väkivallan kartoittamisen välineeksi. Lomake on työväline, jonka avulla voidaan kartoittaa väkivaltaa ja sen kysymykset ohjaavat työntekijää huomioimaan asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisemmin, jolloin kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta paranee.

Lomaketta pidettiin sopivan pituisena ja siinä olevia kysymyksiä olennaisina väkivallan vakavuuden selvittämiseksi. Kokeilun aikana täytettyjen riskinarviointilomakkeiden lukumäärä oli pieni, joten sen perusteella ei voida tehdä analyysistä riskitekijöiden keskinäisistä suhteista. Mikään lomakkeella oleva kysymys ei kokeilussa kuitenkaan osoittautunut turhaksi. Selkeimmin korkeaa riskiin näyttävät olevan yhteydessä väkivaltatilanteeseen liittyvät tekijät (väkivallan uusiutumisen ja siitä aiheutuvien vammojen pelko, väkivallan muuttuminen vakavammaksi, uhrin tekijään kohdistama pelko sekä tekijän kontrolloiva käyttäytyminen uhria kohtaa) sekä väkivallan tekijän piirteet, kuten aggressiivisuus ja epäsosiaalisuus (alkoholin ja päihteiden käyttö, rikosrekisteri, uhkaileva käyttäytyminen). Samat tekijät on todettu kansainvälisissä tutkimuksissa suurta riskiä ennakoiviksi (esim. Howarth ym. 2009). Näiden tekijöiden korostuminen voi selittyä paitsi itse väkivalta ilmiöllä, myös sillä, mihin seikkoihin ammatillisen arvioinnin tekijä kiinnittää huomiota ja milloin hänen huolensa asiakkaan tilanteesta herää (Robinson & Howarth 2012).

Ohjaaminen työryhmään tapahtuu kolmen kriteerin perusteella, joista yksi on riskinarvioinnin lomakkeella saatu pistemäärä (14). Suomessa on noudatettu samaa kriteeristöä kuin Englannissa, vaikka Suomessa poliisille ilmoitetaan vähemmän tapauksia kuin Englannissa. Työntekijöiden vastauksista ei ilmennyt, olisiko yhtä arviointikriteeriä eli kyllä-vastausten määrää pitänyt muuttaa. Käsittelyyn ohjautuneiden tapausten perusteella vaikuttaa siltä, että vaikka vastausten määrä on vain yksi kriteeri, se on kuitenkin yleisimmin käytetty arviointikriteeri. Kun kynnys lomakkeen käyttämiseen näyttää muutoinkin olevan melko korkea, voitaisiin sitä madaltaa jatkossa niin, että vakavaa väkivallan indikoimiseksi riittäisi pienempi määrä kyllä-vastauksia. Myös toiminnan juurruttamiseksi olisi hyvä lähettää kokouksiin aluksi tapauksia lievemmillä kriteerillä, jotta toiminta pääsee kunnolla käyntiin ja siitä syntyy rutiini.

7.3 Moniammatillinen työskentely

Moniammatillista työskentelyä arvioitaessa voidaan tarkastella erikseen yhteistyötä edistäviä ja estäviä tekijöitä. Toimiva moniammatillinen yhteistyö edellyttää selkeää rakennetta, ohjausta, yhteisiä tavoitteita ja käytäntöjä sekä yhteisymmärrystä (Ewalds 2012; Martin 2007). MARAK -toimintamallissa yhteistyölle on selkeä rakenne; työryhmille on nimetty puheenjohtajat ja ryhmän jäsenet, on sovittu kuinka usein ryhmä kokoontuu ja kuka kutsuu ryhmän koolle sekä miten asioita kokouksissa käsitellään. Työryhmän yhteiseksi tavoitteeksi on määritelty parisuhdeväkivallan uhrin turvallisuuden parantaminen ja väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen. Työskentelyn tuotoksena kokonaiskuva uhrin tilanteesta parantui, eli useamman toimijan tieto ja näkemys antoi laajemman ymmärryksen asiakkaan tilanteesta. Työskentely myös lisäsi työryhmään osallistuvien tietoa ja tuntemusta toistensa työstä ja näiden edellytysten tuloksena päästiin työskentelyn tavoitteeseen, eli uhrin turvallisuus parantui.

Toiminnan sujuvuuden kannalta on tärkeää, että työryhmän koostumus on kiinteä ja sillä on nimetty puheenjohtaja, sihteeri ja jäsenet. Henkilöstön vaihtuessa jatkuvasti työskentely ei muodostu kiinteäksi. Puheenjohtajan rooli on tärkeä; MARAK -toiminnan tehokas toteuttaminen edellyttää, että puheenjohtaja on riittävän sitoutunut omaan rooliinsa ja toisaalta ymmärtää MARAK-toiminnan sisällön ja merkityksen. Puheenjohtajan ja sihteerin lisäksi merkitystä työryhmän toimintaan oli sillä, minkälaiset toimijat ryhmään oli otettu mukaan. Työskentelyn kannalta vähimmäisvaatimuksena voidaan pitää sitä, että työryhmässä on edustettuina ainakin poliisi, sosiaali- ja terveydenhuolto, turvakoti sekä uhrille tukipalveluja tarjoavat järjestöt. Sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä tärkeitä tahoja ovat lastensuojelu, aikuissosiaalityö, sosiaalipäivystys, mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä perusterveydenhuolto. Terveystenhuollon päivystyksen mukaantuloa tulisi harkita, sillä siellä yleensä tavoitetaan akuutit väkivaltilanteet.

Työryhmätyöskentelyyn ja ylipäätään MARAK-toimintaan käytettyä työaikaa ei voida pitää liian vaativana työntekijöiden haastattelujen ja kokouksissa tehtyjen havaintojen perusteella (ks. taulukko 5). Kokouksiin käytetty aika oli verrattain lyhyt ottaen huomioon, että niihin käytettiin noin pari tuntia aikaa keskimäärin kerran kuukaudessa. Myös aika, joka käytettiin kokouksiin valmistautumiseen, oli kohtuullinen. Tässä yhteydessä on painotettava, että kokouksiin valmistautuminen etukäteen on tärkeää ja säästää myös muiden kokoukseen osallistujien työaikaa. Asiakkaan asioiden eteenpäin viemiseksi on tärkeää, että kokoukseen tulijat ovat etukäteen tarkistaneet, työskennelläänkö asiakkaan kanssa jo ja missä vaiheessa työskentely etenee, jotta tieto on käytettävissä sovittaessa uhrin turvallisuutta edistävästä toimenpiteistä.

Puheenjohtajilla ja sihteeireillä aikaa kului muita enemmän, mutta haastattelujen perusteella sitä ei ole koettu ongelmaksi. MARAK -toiminta on osoittanut, että moniammatillista yhteistyötä pystytään syventämään kohtuullisen pienellä ajallisella panostuksella ja että väkivallan uhrien turvallisuustilanteeseen voidaan todella puuttua virkatyönä tehtävillä toimenpiteillä. Huomattavaa on lisäksi se, että MARAK -toiminta on alusta pitäen otettu osaksi kaikkien toimijoiden päivittäistyötä ilman erillistä rahoitusta tai lisäresursseja. MARAK -toimintamalli vaikuttaisi näin ollen olevan melko tehokas ja helposti jo olemassa oleviin rakenteisiin juurrutettavissa oleva malli, jolla voidaan samaan aikaan sekä kehittää moniammatillista yhteistyötä että parantaa väkivallan uhrien mahdollisuutta irtaantua väkivallasta.

Toimenpiteiden ja niiden toteuttamisen seuranta on tärkeä vaihe MARAK -työskentelyssä, jotta työryhmän työskentely etenee sille määrättyyn tavoitteeseen - uhrin turvallisuuden parantamiseen - ja jäsenten motivaatio työskentelyyn säilyy. Suositeltavaa on, että kaikille ilmoitetaan yhteisesti sovitut toimenpiteet ja niistä vastuussa olevat toimijat esimerkiksi siten kuin Päijät-Hämeessä tehtiin. Toimenpiteet ja niistä vastuussa olevat tahot sekä toimenpiteiden toteutumisen seuranta-aikataulu on hyvä kirjata kirjalliseen muotoon, jotta toimenpiteiden toteutumista voidaan riittävän tehokkaasti valvoa. Näin tapaukset voidaan myös tehokkaammin tuoda uudelleen MARAK -käsittelyyn. Tämä osaltaan lisää toimijoiden motivaatiota työskennellä sovittujen toimenpiteiden toteuttamiseksi.

Toimivan yhteistyön esteinä näyttäisi kokemusten mukaan olevan, että riskinarviointilomakkeen käyttö ei muodostunut rutiiniksi kokeilun aikana, eikä levinnyt kaikkien toimijoiden keskuuteen. Organisaation perustehtävä vaikuttaa paljon siihen, minkälaisen merkityksen ja mitä muotoja yhteistyö toiminnassa saa. Nietolan (2011, 111–113) mukaan työyhteisössä, missä lähisuhdeväkivaltailmiö on

etäällä perustehtävästä, myös yhteistyö väkivallan uhrin auttamiseksi on etäällä omasta työstä. Työyhteisöissä, joissa väkivalta nähdään yhtenä ilmiönä muiden samanlaisten ilmiöiden joukossa, on yhteistyö enemmän velvoite ja tunnusomaisinta on asiakkaan eteenpäin lähettäminen. Siellä, missä väkivaltailmiö nähdään keskeisenä osana omaa työtä tai on työn fokuksessa, siellä myös yhteistyö nähdään hyödylliseksi, lisäarvoa tuovaksi ja jopa välttämättömäksi. Poliisin ja turvakodin työssä lähisuhdeväkivalta on osa keskeistä työtehtävää, työn ydintä, mikä näkyy myös näiden toimijoiden voimakkaana sitoutumisena ja aktiivisina toimijoina MARAK -työskentelyssä. Terveystieteidenhuollossa, päihde- ja mielenterveystyössä perustyyntönä on potilaan tai asiakkaan terveydenhoito tai mielenterveys- ja päihdeongelma ja lähisuhdeväkivalta näyttäytyy yhtenä asiakkaan elämänhallintaa vaikeuttavana ongelmana muiden joukossa eikä mielletä väkivallan vaikutusta asiakkuussuhteen synnylle tai asiakkuuden uusiutumiselle. Riskinarviointilomakkeen täyttö tai tapausten ohjaaminen kokouksiin eivät kuitenkaan ole ainoita kriteereitä moniammatilliseen työskentelyyn osallistumiseen, vaan tärkeää on myös se, miten näiden toiminnalla voidaan vaikuttaa uhrin turvallisuuden parantamiseen. Perusterveydenhuollon, päihde- ja mielen-terveyspalveluiden läsnäolo moniammatillisessa työskentelyssä on tärkeää juuri siksi, miten he voivat tunnistaessaan väkivallan olemassaolon auttaa ja tukea väkivallan uhria.

Jotta väkivaltatyö saadaan juurtumaan myös niille aloille, missä se ei ole toiminnan ydinaluetta, on tärkeää saada hallinnonalan tai toimipaikan johto ja esimiestaso ymmärtämään parisuhdeväkivaltaan puuttumisen tärkeys myös omaa työkuormaa keventäväksi. Johdon tulee sitouttaa ja antaa valtuudet yhteistyölle, tukea yhteistyöprosessia sekä antaa tarvittavat resurssit toiminnan toteuttamiselle. (Danermark 2005, 18–23.)

Nietolan (2011,25) mukaan aktiivinen yhteistyö on vakaata ja yhteisistä toimintatavoista on vahva konsensus. Kehittyvä yhteistyö ei vielä ole juurtunut eri työkalualueisiin ja on siksi altis konflikteille. Potentiaalinen yhteistyö on vasta iduillaan ja yhteistyöhön toimintamalliin suhtaudutaan varauksellisesti. MARAK -toimintaa kokeilupaikkakunnilla voidaan kuvata enemmän kehittyväksi tai potentiaaliseksi yhteistyöksi kuin aktiiviseksi. Toiminnan juurruttamiseksi tarvitaan pidempiaikaista työskentelyä, vuoden työskentelyllä päästään vasta luomaan rakenteita ja aloittamaan työ.

Vaikka puolella työntekijöistä oli pitkä kokemus väkivaltatyöstä, koulutuksen lisäämistä väkivaltatyöstä koettiin tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi. Työntekijöiden haastatteluissa ei kysytty mitä koulutusta tai tietoa heillä on väkivaltatyöstä, vaan selvitettiin ainoastaan heidän kokemuksia lähisuhdeväkivallan parissa työskentelystä. Hankkeen aikana todettiin, että MARAK -toiminnan juurruttaminen osaksi eri toimijoiden perustoimintaa edellyttää vähintään pienimuotoista koulutusta väkivaltailmiöstä ja sen kohtaamisesta sekä perusteellisempaa koulutusta MARAK:n työvälineistä, menettelytavoista ja toimintamalleista. Koulutusta tulee järjestää paikkakuntakohtaisesti kullekin työryhmälle erikseen toiminnan alussa ja toiminnan aikana. Työryhmälle yhteisesti annettava koulutus antaa mahdollisuuden luoda yhteinen tietoperusta toimijoille, oppia tuntemaan toisensa paremmin sekä oppia yhteinen kieli, jolla väkivallasta tai sen uhreista puhutaan. Tämä kaikki edesauttaa yhdessä työskentelyä ja yhteistyötä. Koulutustilaisuudet toiminnan alkamisen jälkeen antavat mahdollisuuden tarkastella, ovatko kaikki toimijat omaksuneet käytettävät työvälineet ja -menetelmät. Lisäksi koulutukset osaltaan aktivoivat muun muassa riskinarviointilomakkeen käyttämistä väkivallan kartoittamisen välineenä.

7.4 Lainsäädännölliset edellytykset moniammatilliselle työskentelylle

Ohjaus MARAK -työskentelyyn tapahtui uhrin suostumuksella. Lisäksi uhrilta tarvittiin lupa kaikkien kokoukseen osallistuvien tahojen osalta näillä olevien tietojen luovuttamiseen turvallisuuden parantamiseksi. Lupa käsitti vain uhrin tiedot, ei tekijän tietoja. Tämä koettiin jossain tapauksissa työskentelyn rajoitukseksi. Asiakkaan suostumuksen pyytäminen tietojen luovuttamiseen ei sinällään ollut työskentelyn este, mutta työskentelylle olisi paremmat edellytykset, mikäli tietojen luovuttamisesta moniammatilliselle työryhmälle olisi selkeät lainsäädännölliset puitteet.

Viranomaisten ja muiden tahojen tehtävät ja niihin liittyvä oikeus käsitellä henkilötietoja perustuu kutakin tahoa koskevaan erityislainsäädäntöön. Henkilöä koskevien tietojen käsittelyssä väkivallan uhrin asemaa suojaa luottamuksellisuus, joka ilmenee lainsäädännössä salassapitovelvollisuutta koske-

vina säännöksinä. Perustuslain 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Säännöksen mukaan lähtökohtana on viranomaisen asiakirjan julkisuus. Salassapidon peruste tulee ilmetä laista.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:ssä on määritelty salassa pidettävät asiakirjat. Sellaisia ovat mm.;

- asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta sekä tämän saamasta etuudesta tai tukitoimesta taikka sosiaalihuollon palvelusta,
- asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön terveydentilasta tai hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta ja asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista,
- asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Salassapitovelvollisuus jakaantuu asiakirjasalaisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen. Salassapitovelvollisuuteen kuuluu myös tietojen hyväksikäyttökielto. Väkivallan vastaiseen työhön osallistuvien ammattihenkilöiden tietojen salassapitoa ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä sisältyy poliisia koskevaan lainsäädäntöön, sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöön sekä yleislainsäädäntöön.

Väkivallan vastainen työ perustuu eri hallinnonalojen ammattihenkilöiden työhön, jossa sovelletaan yleislakien lisäksi kunkin hallinnonalan erityislainsäädäntöä. Eri ammattihenkilöitä koskevat tietojen salassapitoperusteet määräytyvät eri perustein. Käytännössä ongelmana on ollut epätietoisuus velvollisuudesta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ja oikeudesta saada niitä, joka voi ilmetä viranomaisten yhteistyössä tiedonvaihdosta pidättäytymisenä. Lähtökohta on, että kukin ammattikunta tuntee omat säännöksensä ja toimii niiden mukaisesti, mutta ilmeisesti tietämättömyys toista ammattikuntaa koskevista säännöksistä ja myös se, että aina ei ole velvollisuutta tai oikeutta antaa salassa pidettäviä tietoja aiheuttaa ongelmallisia tilanteita. Tämä luo toimijoissa epävarmuutta, jonka johdosta mieluummin pidättäydytään tiedonvaihdosta, vaikka normiperusta olisikin olemassa. Nämä seikat hankaloittavat ja hidastavat uhria koskevaa päätöksentekoa ja tukitoimien järjestämistä. Myös salassa pidettävien tietojen ilman asianomaisen henkilön suostumusta tapahtuvaa luovuttamista koskeva säännösten täsmentäminen on tarpeen.

MARAK -toiminnassa nousi esiin esimerkiksi kysymys siitä, voidaanko työryhmäkokouksessa ilmaista lastensuojelun hallussa olevia tietoja, jos tietojen luovuttamiseen ei ole molempien huoltajien suostumusta, mutta jotka tiedot kuitenkin selkeästi vaikuttavat käsiteltävänä olevan uhrin turvallisuuteen. Nykyisellään lainsäädäntö ei anna mahdollisuutta luovuttaa näitä tietoja ilman molempien huoltajien suostumusta, mutta voidaan kysyä, olisiko tarpeen säätää tämänkaltaisten poikkeustilanteiden varalta toisin.

MARAK-hanke vahvistaa käsitystä siitä, että olisi tarpeen laatia laki moniammatillisesta yhteistoiminnasta vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi on säädetty laki PTR (poliisi-, tulli- ja rajavartiolaitoksen) -viranomaisten yhteistoiminnasta (687/2009) tai oppilashuollon toiminnasta perusopetuslaissa (628/1998). Tavoitteena on, että nykyistä yksityiskohtaisimmilla säännöksillä nopeutettaisiin tuen järjestämistä uhrille riittävän varhain. Tarkoituksena on myös, että uhrin eri tahoilta saama tuki muodostaisi suunnitelmallisen kokonaisuuden ja tilannearviointi ja sitä seuraavat toimenpiteet perustuvat tosiasialliseen tietoon.

Lailla moniammatillisesta yhteistyöstä voitaisiin säätää muun muassa uusista yhteistyömuodoista esimerkiksi haavoittuvassa asemassa olevien (väkivallan uhrin, naiset ja lapset, vähemmistöryhmät) aseman parantamiseksi, mutta lailla ei muutettaisi eri viranomaisten vastuualueita eikä toimivaltuuksia. Lain tasolla olisi tarve säätää viranomaisten keskinäisestä tietojen vaihtamisesta, tallentamisesta ja käsittelemisestä sekä siitä, minkälaisia yhteisiä tietokantoja viranomaisilla voisi olla.

Moniammatillista yhteistyötä koskevan lain tarkoituksena olisi selkeyttää haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kanssa toimivien oikeutta yhteistyön järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen saamiseen ja velvollisuutta tietojen luovuttamiseen. Lähtökohtana olisi aina yhteistyö haavoittuvassa

asemassa olevan henkilön kanssa. Tällä selkeytettäisiin haavoittuvassa asemassa olevan itsemääräämis-oikeutta hänen asioita käsiteltäessä. Säännöksessä säädettäisiin myös salassa pidettävien, haavoittuvassa asemassa olevan henkilön turvallisuuden asianmukaiseksi järjestämiseksi välttämättömien tietojen pyytämisestä muulta taholta henkilön yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella. Lakiin esitetään lisättäväksi säännös, jossa säädetään moniammatillista yhteistyötä tekevien oikeudesta saada muilta toimijoilta (esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta) uhrin turvallisuustilanteen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja salassapitoa koskevien säännösten estämättä.

7.5 Tukihenkilötoiminta ja sen kehittäminen

Työntekijöiden arvion mukaan suurimmat MARAK -toiminnassa esiintyneet ongelmat johtuivat siitä, että uhrin eivät suostuneet työskentelyyn (yli 60 %) tai he eivät sitoutuneet sovittuihin toimenpiteisiin. Vaikka taustalla on usein monia syitä, yhteistyö asiakkaan kanssa näyttää olevan haaste MARAK -toiminnan kehittämisessä ja uhrin tasavertaista asemaa yhteistyössä on kaikin tavoin syytä parantaa. Moniammatillisen yhteistyön haasteena on, että ihminen on yhteistyön ”kohde” eli objekti ja jota samanaikaisesti pitäisi kohdella subjektina, jolla on omia ajatuksia ja tunteita (Josefsson 2007, 13). Eri ammattilaisten voimien ja tietojen yhdistäminen antaa ammattilaisille enemmän valtaa asiakkaaseen nähden. Jos ammattilaiset uskovat tekevänsä oikeita ratkaisuja mutta ne eivät toimi, niin epäonnistuminen voidaan säilyttää asiakkaan harteille. (Nietola 2011, 40). Uhrin turvallisuuden parantamiseksi tehdyt toimenpiteet toteutuvat paremmin, jos ne tehdään yhteistyössä hänen kanssaan.

Koska uhri ei ole läsnä kokouksissa, on erityisen tärkeää saada hänen äänensä kuuluville MARAC -toiminnassa. Cardiffin MARAC -mallissa niin kutsuttu IDVA eli tukihenkilö on edustamassa uhria kokouksissa ja tuo uhrin äänen kuuluviin. (Robinson & Tregidga 2007). Tukihenkilö on tekijä, jonka tarkoituksena on paitsi tukea uhria myös toimia uhrin puolestapuhujana. Pilotin havaintojen perusteella voidaan todeta, että tukihenkilön määrääminen oli toimenpide, jonka tehtävä oli tukea uhria turvallisuussuunnitelman toteutuksessa. Koska tukihenkilö usein nimettiin vasta kokouksessa, hän ei voinut toimia uhrin puolestapuhujana kokouksissa. Tämä epäkohta on syytä jatkossa korjata nimeämällä tukihenkilö heti siinä yhteydessä, kun asiakkaan kanssa sovitaan asian viemisestä MARAK -kokoukseen. Tukihenkilön valinnassa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että tukihenkilönä toimii uhria edustava taho, eikä esimerkiksi uhrin läheinen³. Uhrien haastattelujen mukaan on myös tärkeää, että tukihenkilö on ammattilainen eikä vapaaehtoistyöntekijä. MARAK -toiminnassa uhrin ovat korkean riskin väkivallan alla eläviä ihmisiä, joten tukihenkilöltä vaaditaan erityistä osaamista ja tietämystä uhrin tukemisesta. Jotkut uhreista arvioivat, että heille tarjottu tukihenkilö ei osannut riittävän hyvin tarjota sellaista tukea, jota he olisivat kaivanneet. Tukihenkilön on oltava aktiivisesti yhteydessä uhuriin ja selvittää uhrin näkemystä, siitä mikä häntä parhaiten auttaisi ja lisäisi hänen turvallisuutta.

7.6 Uhrin turvallisuuden parantaminen

Monilla uhreilla oli historiassaan toistuvaa väkivaltaa ja useita kontakteja sekä rikosilmoituksia saman tekijän tekemästä parisuhdeväkivallasta poliisille. MARAK - menetelmä vaikuttaa kokeilun tulosten perusteella tehokkaalta keinolta vähentää poliisin tietoon tulevaa parisuhdeväkivaltaa. Runsaassa 80 prosentissa tapauksista toistuva väkivallan kierre saatiin katkaistua, eikä heiltä tullut enää uusia rikosilmoituksia poliisille väkivallasta MARAK -käsittelyn jälkeen.

Kaikki eivät ilmoita kokemastaan väkivallasta poliisille ja on myös mahdollista, että jotkut uhrin eivät viranomaisten puuttumisen jälkeen halua olla yhteydessä heihin uudelleen, vaan häpeävät sitä, jos väkivalta uusiutuu. Siksi haastattelimme uhreja puhelimitse ja kysyimme, olivatko he kokeneet väkivaltaa edelleen puolen vuoden sisällä MARAK -kokouksesta. Tavoitimme vain runsaan kolmas osan MARAK:ssa olleista uhreista, joten tuloksia voi pitää viitteellisinä.

² Tätä on korostettu myös CAADAn MARAC-toiminnassa, jossa kaikki tukihenkilöt ovat tehtävään erityisesti koulutuksen saaneita henkilöitä. Näin esim. Wills 25.11.2011.

Haastatteluiden perusteella kävi ilmi, että väkivalta jatkui usein tilanteissa, joissa uhrilla ja tekijällä oli yhteisiä lapsia, joiden vuoksi uhrin oli pakko pitää yhteyttä tekijään, vaikka he eivät sitä halunneet. Tämä korostaa sitä, että silloin kun uhrilla on yhteisiä lapsia väkivallan tekijän kanssa, viranomaisten on tärkeää jatkaa turvallisuutta lisäävien palveluiden tarjoamista ja väkivalta pitää ottaa huomioon lasten asioista päätettäessä, vaikka puoliset asuisivat erillään.

On myös tärkeää muistaa, että vaikka varsinainen fyysinen väkivalta oli loppunut, monet kokivat edelleen pelkoa tekijää kohtaan ja pelkäsivät, että jotkin konkreettiset tapahtumat esim. oikeusprosessi laukaisevat väkivallan uudelleen. Sen lisäksi väkivallan tekijä jatkoi edelleen häirintää erilaisissa muodoissaan. Viranomaisten ja tukihenkilön henkinen tuki uhrille on tärkeää sen vuoksi, että uhria vahvistetaan henkisestä pysymään päätöksessään ja luodaan uskoa, että hän selviää ilman kyseistä parisuhdetta eikä ole vastuussa siitä, mitä väkivallan tekijä tekee itselleen (esim. itsemurhauhkaukset).

7.7 Väkivallan tekijän huomioiminen

Projektiryhmän kokouksissa ja työntekijöiltä kyselyssä tulleessa palautteessa koettiin puutteeksi se, että MARAK:ssa ei voida työskennellä tekijän kanssa. Lupa työskentelyyn ja tietojen luovuttamiseen koskee vain uhria. MARAK on uhrin turvallisuuden parantamiseksi kehitetty malli ja tämä tavoite tulee säilyttää.

MARAK:n rinnalle voidaan rakentaa työskentelyä tekijän kanssa. Poikkihallinnollisessa naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmassa (STM 2010) on kirjattu toimenpide, jonka mukaan ”kehitetään valtakunnallisesti koordinoituja yhteistyömalleja, joiden avulla poliisi välittää epäillyille tietoa ohjelmista ja ohjaa esimerkiksi ”Espoon mallin” - mukaisesti parisuhdeväkivallan tekijöitä väkivallan katkaisuohteluihin.”

Suomessa väkivallan tekijät hakeutuvat katkaisuohteluihin viranomaisten (kuten poliisi), palveluntarjoajien (esim. turvakoti), puolison kehotuksesta tai omasta aloitteesta, mutta joissakin maissa katkaisuohtelut ovat osa rikosseuraamusjärjestelmää. ”Espoon mallissa” Lyömätön Linja tekee tiivistä yhteistyötä poliisin kanssa ja poliisi ohjaa yhteistyömallissa kirjattujen ohjeiden mukaisesti heille esille tulleissa parisuhdeväkivaltatapauksissa miesten yhteystietoja Lyömättömään Linjaan. (Lemercier ym. 2012, 47–50). MARAK:n rinnalle voitaisiin jatkossa kehittää tällaista mallia, missä poliisi ohjaa tekijän palveluun. Tutkimusten mukaan väkivallan tekijöiden kanssa työskentelystä on saatu parhaat tutkimustulokset silloin, kun työtä tehdään yhteistyössä poliisien ja naisten palveluiden kanssa (esim. Saunders 2008).

8 Suositukset jatkotoimenpiteistä ja MARAK:n valtakunnallistamisen edellytykset

Minna Piispa, Mia Tuominen ja Helena Ewalds

- 1. Järjestetään riittävästi paikkakuntakohtaista koulutusta.**

Koulutuksen tulee sisältää tietoa lähisuhde- ja perheväkivallasta ilmiönä, väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta, MARAK -menetelmästä ja prosessista sekä moniammatillisesta työskentelystä.

Koulutusta tulee tarjota MARAK -työryhmille sekä laajasti sosiaali- ja terveydenhuollon että poliisin työntekijöille.
- 2. Toimintaa ohjataan ja resursoidaan valtakunnallisesti.**

Valtakunnan tasolla toimintaa ohjaa ohjausryhmä ja projektikoordinaattori. Projektikoordinaattori seuraa valtakunnallisten tavoitteiden toteutumista ja ohjaa paikallista työskentelyä. Työskentelyssä käytetään valtakunnallisesti laadittuja työvälineitä (riskinarviointilomake, ohjeistus, suostumuslomake, seurantataulukko, toimenpidetaulukko, MARAK- salassapitosopimus ja yhteistiedot -lomake)
- 3. Toiminnalle luodaan selkeä rakenne paikallistasolla.**

Paikallistasolla toimintaa ohjaa johtoryhmä, jossa on johtotason edustajat sosiaali- ja terveystalveluista sekä poliisista. Johtoryhmä päättää paikallisesti hallinnonalojen osallistumisesta toimintaan, MARAK -työryhmän kokoonpanosta sekä paikallistason koulutustilaisuuksien järjestämisestä ja työntekijöiden mahdollisuudesta osallistua koulutukseen. Johtoryhmä tukee paikallisen työryhmän työtä. Johtoryhmänä voi toimia joku olemassa oleva työryhmä tai sen alaryhmä.

MARAK - työryhmä kootaan paikkakuntakohtaisesti olemassa olevista väkivaltatyötä tekevästä viranomaisista tai palveluista. Jäsenet/varajäsenet nimetään työryhmään. Työryhmälle nimetään puheenjohtaja ja sihteeri.
- 4. Otetaan käyttöön systemaattinen väkivaltakokemusten kartoitusväline sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.**

Systemaattinen väkivaltakokemusten kartoitus mahdollistaa riskinarviointilomakkeen laajeman käytön ja siten saattaa useamman väkivaltaa kokeneen avun piiriin.
- 5. Parannetaan MARAK -prosessin seurantaa.**

Kehitetään toimenpiteiden seurantaa sekä tiedonvälitystä prosessin eri vaiheista uhrille.
- 6. Luodaan tukihenkilötoiminta.**

Tukihenkilötoimintaa tarjoavat paikkakunnilla olemassa olevat järjestöt. Tukihenkilöt koulutetaan MARAK -prosessiin ja heillä on riittävä osaaminen väkivallan uhrien kanssa työskentelystä. Tukihenkilötoiminta on koordinoitua ja heille järjestetään säännöllinen työnohjaus.
- 7. Kehitetään lainsäädäntöä moniammatilliseen työskentelyyn.**

Lain tasolla olisi tarve säätää viranomaisten keskinäisestä tietojen vaihtamisesta, tallentamisesta ja käsittelemisestä sekä siitä, minkälaisia yhteisiä tietokantoja viranomaisilla voisi olla. Säännöksissä tulisi ilmaista, mitä tietoja tulee luovuttaa uhrin turvallisuuden parantamiseksi.
- 8. Kehitetään rinnalle toimintamalli, miten väkivallan tekijä samanaikaisesti väkivallan katkaisuohjelmien piiriin.**

Lähteet:

Barran, Diana (20.3.2011). A multi agency approach to high risk domestic abuse. Kick-Off-Meeting on the project "Capacity Building in Risk Assessment and Safety Management to Project High Risk Victims". Vienna 21st-23rd of March 2011.

Campbell, J. C. Helping Women Understand Their Risk in Situations of Intimate Partner Violence. *Journal of Interpersonal Violence*. 2004. Vol. 19 (12). 1464-1477.

Ewalds, Helena (2012). Miten työskennellään yhdessä? Teoksessa: Hannus, Riitta & Mehtola, Sirkku & Natunen, Luru & Ojuri, Auli (toim.) Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Danermark Berth (2009). Samverkan – ett teoretiskt perspektiv. Teoksessa Landberg Åsa (red.) Boken om barnahus – samverkan med barn i centrum. Stockholm: Gothia förlag.

Dutton DG, Kropp PR. A review of domestic violence risk instruments. *Trauma and Abuse, a Review Journal* 2000;2(171-2):181.

Hansson, J. & Ovretveit, J. & Askestam, M. & Gustavsson, C. & Brommels, M. (2010) Coordination in networks for improving mental health service. *International Journal of Integrated Care* – Vol. 10, 25 August 2010. (online) <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2948678/pdf/ijic2010-2010052.pdf> Luettu 09.5.2012

Hautanen, Teija (2010). Väkivalta ja huoltoriidat. Acta Universitatis Tampere 1544. Tampere: Tampere University Press

Heiskanen, Markku (2006). Katsaus muihin lähteisiin. Teoksessa: Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 ja Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittikan instituutti HEUNI. Publication series No. 51. Helsinki, 11-18.

Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina (2010). Tuhansien iskujen maa. Miesten kokemaa väkivaltaa Suomessa. Julkaisusarja No. 66. Verkkajulkaisu. Helsinki: Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI).

Helenius, Juha (22.11.2011). Suullinen tieto.

Howarth, Emma & Stimpson, Louise & Barran, Diana & Robinson, Amanda (2009). Safety in Numbers. A Multi-site Evaluation of Independent Domestic Violence Advisor Services. London: The Henry Smith Charity.

Independent Domestic Violence Advisor (IDVA) - toolkit for MARAC. CAADA 2010.

Josefsson, Berith (2007). Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Myndigheten för Skolutveckling, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen. Västerås.

Kropp, P. Randall & Hart, Stephen D.: The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and Validity in Adult Male Offenders, s. 102-103. Julkaistu *Law & Human Behaviour*, Vol 24, No 1, 2000.

Martin, Patricia Yancey (2007). Coordinated community services for victims of violence. Teoksessa: O'Toole, Laura L., Jessica R. Schiffman, and Margie L. Kiter Edwards (Eds). *Gender Violence: Interdisciplinary Perspectives*, 2/e. New York: New York University Press.

Notko, Marianne, Holma, Juha, Husso, Marita, Virkki, Tuija, Laitila Aarno, Merikanto, Juha & Mäntysaari, Mikko (2011). Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen erikoissairaanhoidossa. *Duodecim* 2011; 127(15): 1599-606.

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 17.6.2011.

Nietola, Vuokko: Väkivalta asiantuntijayhteistyönä. Lisensiaatin tutkimus. Turun yliopisto. Sosiaalityö- ja sosiaalityön erikoistutkimuskeskus. Yhteisö- ja sosiaalityön erikoisala. Kevät 2011.

Lemercier, Jenni & Hyvärinen, Salla & Hautamäki, Jari ym. (2012).

Kotouttaminen ja monikulttuurinen väkivallan ehkäisytyö Espoossa (s. 26-58). Teoksessa Nyqvist, Leo & Hyvärinen, Salla (toim.). *Dusti - Luottamusta Miehen Linjalla. Maahanmuuttajamiehet ja ennaltaehkäisevä väkivaltatyö*. Vantaa: Nykypaino Oy.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä

Ojuri, Auli (2004). Väkivalta naisen elämän varjona – Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Acta Universitatis Lapponiensis 77.

Perez Trujillo, Monica & Ross, Stuart: Police Response to Domestic Violence: Making Decisions about Risk and Risk Management. *Journal Interpersonal Violence* 2008;23. Julkaistu alunperin 5. Helmikuuta 2008.

Piispa, Minna (2008). Väkivallan muodot heteroseksuaalisessa parisuhteessa. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Lapin yliopisto.

Poliisihallituksen päätös 2020/2010/4151, 3.2.2011.

Richards, L. & Baker, A. Findings from the multi-agency domestic violence murder reviews in London. London: Metropolitan Police, 2003.

Robinson, Amanda (2003). The Cardiff Women's Safety Unit: A Multi-Agency Approach to Domestic Violence. Final Evaluation Report. s.l. : Cardiff University: School of Social Sciences. (Available online at <http://www.cardiff.ac.uk/socsi/contactsand-people/academicstaff/Q-S/dr-amanda-robinson-publication.html>), 2003.

Robinson, Amanda (2004). Domestic Violence MARACs for very high-risk victims in Cardiff, Wales: A process and outcome evaluation. School of Social Sciences. Cardiff University

Robinson, Amanda L. (2006). Reducing Repeat Victimisation Among High-Risk Victims of Domestic Violence. *Violence Against Women*, 2006:8:761 - 788.

Robinson, Amanda & Howarth, Emma (2012). Judging Risk: Key Determinants in British Domestic violence Cases. *Journal of Interpersonal violence* 2012(18) 1 - 30.

Robinson, Amanda & Tregidga, Jasmin (2005). Domestic Violence MARACs for very high-risk victims in Cardiff, Wales: views from the victims. School of Social Sciences. Cardiff University.

Robinson, Amanda & Tregidga, Jasmin (2007). The Perceptions of High-Risk Victims of Domestic Violence to a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. *Violence Against Women*, Nov 2007: 13:1130 – 1148.

Ronkainen S. Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 2008:73:388-401.

Salmi, Venla & Lehti, Martti & Siren, Reino & Kivivuori, Janne (2009). Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 12/2009.

Saunders, Daniel G. (2008). Group Interventions for Men Who Batter: A Summary of Program Descriptions and Research. *Violence and Victims*, Volume 23, Number 2, 2008

Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpano (2009). Väkiraportti 1/2009. Sisäinen turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 15/2009.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. Dnro 729/06/2010 30.09.2010.

Turvallinen elämä jokaiselle (2008). Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Valtioneuvoston yleisistunto 8.5.2008. Sisäinen turvallisuus. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008.

Väkivallan vähentäminen Suomessa (2009). Lausuntoja ja selvityksiä 2009:3. Oikeusministeriö.

Wills, Anthony (24.11.2011). Changing the culture around domestic violence: the right response by the right people. Väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen ja osapuolten auttaminen ja tukeminen – seminaari 24.11.2011. Eduskunnan Pikku Parlamentti.

Liite 1. Ohjausryhmän jäsenet

Helena Ewalds, kehittäispäällikkö (pj. 2009-2010), Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos
Minna Piispa, kehittäispäällikkö (pj. 2011), Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Antti Simanainen, poliisitarkastaja, sisäasiainministeriön poliisiosasto (2010-2011, syksyyn 2010 asti
Tommi Reen ja rikosylikonstaapeli Mia Tuominen.)
Heidi Kankainen, poliisitarkastaja, sisäasiainministeriön poliisiosasto (1.10.2011-)
Vesa Tikkala, poliisitarkastaja, Poliisihallitus (jäseneksi 1.1.2010)
Heidi Manns-Haatanen, hallitussihteeri, sosiaali- ja terveysministeriö
Jukka-Pekka Takala, pääsihteeri, rikosentorjuntaneuvosto
Mia Tuominen, projektikoordinaattori, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (15.9.2010 lähtien).

Liite 2.

MARAK (Moniammatillinen riskinarviointikokous) –opas

Sisällys

Mikä on MARAK-opas?.....	51
Mitä MARAK on?.....	51
Mitkä ovat MARAK:in tavoitteet?	51
MARAK- PROSESSI.....	52
Step by step -opas	53
Ohje riskinarviointilomaketta varten.....	62
Kysymyskohtainen ohjekirjanen.....	66
Yleisiä ohjeita lomakkeen täyttämisestä.....	76
Väkivallan vakavuuden arviointi.	77

Mikä on MARAK-opas?

MARAK – opas on suunniteltu selventämään MARAK:in toimintaa menetelmänä. Se on tarkoitettu myös työryhmäedustajan apuvälineeksi työskentelyyn. Tavoitteena on, että oppaasta löytää tarvittavat tiedot ja työkalut, jotta voit tukea uhria hänen turvallisuustilanteen parantamiseksi.

Mitä MARAK on?

MARAK on moniammatillinen riskinarviointimenetelmä, jolla puututaan parisuhdeväkivaltaan ja väkivallan uusiutumiseen. Menetelmässä on kaksi vaihetta. Ensin tunnistetaan väkivallan uhri ja arvioidaan riski joutua uudelleen väkivallan kohteeksi täyttämällä hänen kanssaan riskinarviointilomake. Mikäli täytetyn lomakkeen perusteella on todennäköistä, että uhri on vaarassa joutua uudelleen väkivallan uhriksi, hänen tapauksensa käsitellään moniammatillisessa työryhmässä, jossa on edustajia eri virastoista ja eri hallinnonaloilta. Kokouksissa toimijat jakavat tietonsa uhrista toisilleen ja laativat tietojen perusteella turvasuunnitelman. Turvasuunnitelma sisältää toimenpiteet, joilla uhrin turvallisuutta voidaan lisätä tai joilla väkivaltaa voidaan vähentää. Moniammatillisen työskentelyn tarkoituksena on saada kokonaisvaltaisempi käsitys väkivallan tilanteesta ja siitä, miten uhrin sekä mahdollisten lasten turvallisuutta voidaan parantaa.

Mitkä ovat MARAK:in tavoitteet?

MARAK:in tavoitteena on aikuisten väkivallan uhrien turvallisuuden parantaminen ja verkostoituminen muiden toimijoiden kanssa, jotka työskentelevät lasten ja väkivallan tekijöiden parissa. Toiminta perustuu tietojenvaihtoon ja toiminnan huolelliseen suunnitteluun. Toiminnassa tärkeänä osana on niin sanottu tukihenkilötoiminta, joka tarkoittaa, että uhrille järjestetään tukihenkilö, joka tukee uhria turvallisuussuunnitelman toimenpiteiden toteuttamisessa sekä välittää tietoa uhrilta MARAK -työryhmälle ja toisinpäin. Tukihenkilöiden tulee olla tehtävään koulutettuja henkilöitä. Tavoitteena on siis:

- Tunnistaa parisuhdeväkivallan uhrit, jotka ovat korkeassa riskissä joutua uudelleen väkivallan uhreiksi
- Vakavan väkivallan uusiutumisen ehkäiseminen parisuhteissa
- Parisuhdeväkivallan erityispiirteiden kartoittaminen; vähentää parisuhdeväkivallan seurauksia

Oppaasta löydät:

- MARAK – prosessin kaavion, josta selviää eri vaiheet ja niiden merkitys toiminnalle
- Yksityiskohtaisen kuvauksen prosessin kustakin vaiheesta, jotta kukin toimija paremmin ymmärtää oman roolinsa MARAK:ssa ja osaa toimia tehokkaasti muiden toimijoiden kanssa uhrin turvallisuuden parantamiseksi
- Tärkeimmät työkalut MARAK-toimintaan: riskinarviointilomakkeen, suostumuslomakkeen sekä ohjeet ja taustamateriaalit riskinarviointilomakkeen täyttämistä varten

Muuta:

MARAK-riskinarviointilomake, suostumuslomake sekä ohje löytyvät sähköisesti osoitteesta: www.thl.fi/vakivalta

MARAK -PROSESSI

VAIHE 1

TUNNISTA

- Käytä oman organisaatiosi mukaisia keinoja tunnistaa parisuhdeväkivalta ja sen uhri
- Kun asiakas on kokenut parisuhdeväkivaltaa, kerro riskinarvioinnista ja MARAKista ja kysy häneltä, voitteko täyttää lomakkeen

VAIHE 2

RISKINARVIOINTI

- Kun olet tunnistanut väkivallan uhrin, täytä riskienarviointilomake uhrin kanssa, jotta saat selville, onko hän ns. korkean riskin uhri
- Pyydä asiakkaalta suostumus tietojen luovutukseen ja tutkimukseen (aina, vaikka riskiraja ei täyty)
- Tee tarvittavat, välittömät toimenpiteet uhrin, lasten ja epäillyn osalta

VAIHE 3

LÄHETE MARAKIIN

- Jos tapaus riskienarvioinnin perusteella on ns. korkean riskin tapaus, lähetä täytetty riskienarviointilomake, suostumuslomake ja henkilötunnus oman MARAK-ryhmäsi sihteerille; ilmoita tästä esimiehellesi / toimijan MARAK-edustajalle
- Lähetä täytetty lomake sihteerille siinäkin tapauksessa, että tapaus ei mene työryhmän käsiteltäväksi
- Tarvittavat tukipalvelut uhrille

VAIHE 4

TIETOJEN KERUU

- Sihteerä lähettää MARAK-listan työryhmän jäsenille 8 päivää ennen kokousta
- Sihteerä poistaa lomakkeista henkilötunnukset ja antaa tilalle tunnistenumeron. Sihteerä täyttää erilliselle listalle kaikista lomakkeista henkilötunnukset ja niitä vastaavat tunnistenumerot tutkimusta varten
- Jokainen organisaatio selvittää omat tietonsa jokaisesta listalla olevasta tapauksesta

VAIHE 5

MARAK JA TIETOJENVAIHTO

- Kukin MARAK-edustaja esittelee omat tietonsa kustakin tapauksesta tapaus kerrallaan
- Muut edustajat täydentävät esitykseen omat tietonsa
- Tukipalveluja tarjoavat järjestöt sopivat keskenään, kuka ottaa vastuulleen uhrin tukemisen
- Uhrin tukihenkilö voi tarvittaessa täydentää tietoja uhrin puolesta

VAIHE 6

TOIMENPIDESUUNNITTELU

- Kukin edustaja esittää toimenpiteet, joilla turvallisuutta voidaan lisätä ja kirjaa itselleen ne toimenpiteet, jotka ovat hänen vastuullaan
- Jos mahdollista, sovitaan toimenpiteiden toteuttamisesta yhdessä muiden toimijoiden kanssa

VAIHE 7

SEURANTA

- Sihteerä kirjaa sovitut toimenpiteet ja seuraa niiden toteutumista (tunnistenumerolla, ei henkilötunnuksella)
- Ilmoita toimenpiteistä työtovereillesi / esimiehellesi
- Uhrin haastatellut taho ottaa uhuriin yhteyttä ja kertoo kokouksessa sovitut asiat. Mikäli haastattelijalla on poliisi, yhteyden ottaa poliisin sosiaalityöntekijä.
- Huolehdi, että toimenpiteet toteutetaan sovitussa ajassa
- Kun toimenpiteet on toteutettu, sihteerä ilmoittaa siitä koordinaattorille
- Yhteistyö tukihenkilön kanssa
- Koordinaattori kerää sihteeriltä lomakkeet erikseen sovittavalla tavalla

VAIHE 8

JÄLKISEURANTA

- Jos asiakas ilmoittaa uudesta väkivallan teosta, vie asia uudelleen MARAK-ryhmäsi käsiteltäväksi

STEP BY STEP -OPAS

VAIHE 1

TUNNISTA

- Käytä oman organisaatiosi mukaisia keinoja tunnistaa parisuhdeväkivalta ja sen uhri
- Kun asiakas on kokenut parisuhdeväkivaltaa, kerro riskinarvioinnista ja MARAKista ja kysy häneltä, voitteko täyttää lomakkeen

Käytä apunasi oman organisaatiosi keinoja tunnistaa parisuhdeväkivaltaa tai THL:n sivuilta löytyviä apuvälineitä (http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon_tueksi) Auta myös työyhteisösi muita jäseniä tunnistamaan väkivaltaa ja sen uhreja. Voit käyttää tätä materiaalia apunasi.

VAIHE 2

RISKINARVIOINTI

- Kun olet tunnistanut väkivallan uhrin, täytä riskienarviointilomake uhrin kanssa, jotta saat selville, onko hän ns. korkean riskin uhri
- Pyydä asiakkaalta suostumus tietojen luovutukseen ja tutkimukseen (aina, vaikka riskiraja ei täyty)
- Tee tarvittavat, välittömät toimenpiteet uhrin, lasten ja epäillyn osalta

Kun olet tunnistanut parisuhdeväkivallan uhrin, sinun täytyy selvittää, onko hän ns. korkean riskin uhri. Sen selvittämiseksi, sinun tulisi:

- a. Käyttää riskienarviointilomaketta ja siihen liittyviä ohjeita. Riskienarviointilomakkeen lisäohjeet sisältävät neuvoja, miten luokitella eri väkivaltatekoja ja – muotoja ja auttavat sinua tekemään oman ammatillisen arviosi riskistä.
- b. Saattaa olla, että et koe lomakkeen täyttämistä luontevaksi omassa virastossasi. Tällöin suosittelemme, että voit pyytää apua riskienarviointilomakkeen täyttämiseksi ja riskin arvioimiseksi esimerkiksi oman organisaatiosi MARAK-edustajalta.
- c. Selvitä tukihenkilötoiminnan periaatteet itsellesi ja tarjoa uhrille tukihenkilöpalvelua jo riskienarviointivaiheessa.

Riskinarvioinnin lomake on puheeksi ottamisen väline ja sen avulla voit keskustella asiakkaan kanssa väkivallasta. Yhteisen riskienarviointivälineen käyttämisellä ja yhteisillä tunnistamisen kriteereillä on selkeitä etuja, kun harkitaan tapauksen lähettämistä MARAK-työryhmän käsittelyyn.

VAIHE 3

LÄHETE MARAKIIN

- Jos tapaus riskienarvioinnin perusteella on ns. korkean riskin tapaus, lähetä täytetty riskienarviointilomake, suostumuslomake ja henkilötunnus oman MARAK-ryhmäsi sihteerille; ilmoita tästä esimiehellesi / toimijan MARAK-edustajalle
- Lähetä täytetty lomake sihteerille siinäkin tapauksessa, että tapaus ei mene työryhmän käsiteltäväksi
- Tarvittavat tukipalvelut uhrille

Kun olet täyttänyt riskienarviointilomakkeen ja todennut uhrin olevan korkeassa riskissä joutua väkivallan uhriksi, sinun tulee lähettää tieto tapauksesta paikalliselle koordinaattorillesi. On tärkeää, että muistat pyytää uhrilta hänen suostumuksensa asian viemiseksi MARAK-työryhmään.

Jos kriteerit ohjaamisesta eivät täyty, tarjoa tarvittavat muut tukitoimenpiteet asiakkaalle. Pyydä tässäkin tapauksessa uhrilta suostumus menettelyyn.

VAIHE 4**TIETOJEN KERUU**

- Sihteeri lähettää MARAK-listan työryhmän jäsenille 8 päivää ennen kokousta
- Sihteeri poistaa lomakkeista henkilötunnukset ja antaa tilalle tunnistenumeron. Sihteeri täyttää erilliselle listalle kaikista lomakkeista henkilötunnukset ja niitä vastaavat tunnistenumerot tutkimusta varten
- Jokainen organisaatio selvittää omat tietonsa jokaisesta listalla olevasta tapauksesta

Kun ryhmän sihteeri lähettää tiedot kustakin tapauksesta, sinun tehtävänä on etsiä oman virastosi tiedostoista kaikki olennaiset tiedot uhrista ja mahdollisista lapsista (edellyttäen, että lapsia koskevien tietojen käsittelyyn on uhrin lupa). Kerää ne tiedot, joilla voi olla merkitystä tapauksen käsittelyssä työryhmässä. Pyydä työtoveriltasi apua tietojen keräämisessä, mikäli asiakas ei ole sinulle tuttu. Tärkeää on, että tiedot kerätään ennen kokousta, jotta kutakin tapausta voidaan käsitellä perusteellisesti työryhmän kokouksen aikana ja jotta kokouksessa voidaan sopia riittävistä turvallisuutta lisäävistä toimenpiteistä.

VAIHE 5**MARAK JA TIETOJENVAIHTO**

- Kukin MARAK-edustaja esittelee omat tietonsa kustakin tapauksesta tapaus kerrallaan
- Muut edustajat täydentävät esitykseen omat tietonsa
- Tukipalveluja tarjoavat järjestöt sopivat keskenään, kuka ottaa vastuulleen uhrin tukemisen
- Uhrin tukihenkilö voi tarvittaessa täydentää tietoja uhrin puolesta

Työryhmän kokous on vain yksi askel paljon pidemmässä prosessissa. MARAK:ssa kaikkien vaiheiden noudattaminen on edellytys sille, että menetelmää voidaan käyttää tehokkaasti. Kokouksessa sinulta edellytetään, että:

- a. Pystyt kertomaan edellisissä kokouksissa sovituista toimenpiteistä, jotka ovat jääneet toteutumatta.
- b. Esittelet tapauksen, jonka olet tuonut kokoukseen, ts. tapauksen, josta olet ilmoittanut työryhmän sihteerille.
- c. Kerrot tietosi muista tapauksista muille työryhmän jäsenille.
- d. Osallistut sovittaviin toimenpiteisiin mahdollisuuksien mukaan.

Kun kerrot tietojasi muille, on muille toimijoille helpompaa, jos korostat niitä kohtia, jotka mielestäsi ovat tärkeimmät uhat turvallisuusriskin kasvamiselle. Eri toimijat painottavat toiminnassaan eri asioita, joten on tärkeää, että jos jokin turvallisuutta vaarantava seikka jää kokouksessa muilta toimijoilta huomaamatta, nostat sen esille. Vain näin voidaan taata uhrin turvallisuus mahdollisimman hyvin.

VAIHE 6**TOIMENPIDESUUNNITTELU**

- Kukin edustaja esittää toimenpiteet, joilla turvallisuutta voidaan lisätä ja kirjaa itselleen ne toimenpiteet, jotka ovat hänen vastuullaan
- Jos mahdollista, sovitaan toimenpiteiden toteuttamisesta yhdessä muiden toimijoiden kanssa

Kuten tietojenkeruussakin, myös toimenpiteiden suunnittelussa on tärkeää olla realistinen. Toimenpiteiden suunnitteluprosessin vaiheiden tulee olla osa kaikkien toimijoiden työtä huolimatta siitä, kuuluuko parisuhdeväkivallan ehkäisy heidän jokapäiväisiin työtehtäviin. Tärkeimmät vaiheet ovat:

- a. Kuuntele huolellisesti muiden tuomia tietoja, ja mieti, mihin riskeihin sinä voisit tietojen perusteella puuttua. Osa toimenpiteistä voi olla sellaisia, joita sinun virastosi voi toteuttaa yksin, mutta osa toimenpiteistä voi olla sellaisia, jotka virastosi voi toteuttaa yhteistyössä toisen toimijan kanssa. Sopikaa yhteistyöstä.
- b. Tärkeää olisi, että tunnistaisit ja löytäisit itse sellaiset toimenpiteet, joihin virastosi voi osallistua. Itse tiedät parhaiten, mihin toimiin virastosi voi sitoutua viraston resurssien puitteissa.
- c. Toimenpiteiden suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon uhrin omat toiveet siitä, miten hän toivoo turvallisuuttaan parannettavan. Toimenpiteiden toteuttamisessa on erittäin tärkeää, että uhrille järjestetään tukihenkilö. On hyvä miettiä, miten tukihenkilötoiminnalla voidaan edesauttaa turvasuunnitelman toimenpiteiden toteutumista.

d. Saattaa olla, että et ehkä pysty kovin aktiivisesti osallistumaan toimiin, joilla uhrin turvallisuutta parannetaan, mutta saatat pystyä osallistumaan toimiin, joilla parannetaan lasten turvallisuutta tai autetaan väkivallan tekijää. Tärkeää on tehdä tiivistä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa.

e. Merkitse käsitellyt tapaukset itsellesi jollain tavalla, jotta voit tarvittaessa palata tapauksen tietoihin. Tapaus saattaa tulla uudelleen käsiteltäväksi, mikäli uhri joutuu toistamiseen väkivallan kohteeksi.

VAIHE 7

SEURANTA

- Sihteeri kirjaa sovitut toimenpiteet ja seuraa niiden toteutumista (tunnistenumera, ei henkilötunnus)
- Ilmoita toimenpiteistä työtovereillesi / esimiehellesi
- Uhrin haastatellut taho ottaa uhuriin yhteyttä ja kertoo kokouksessa sovitut asiat. Mikäli haastattelija on poliisi, yhteyden ottaa poliisin sosiaalityöntekijä.
- Huolehdi, että toimenpiteet toteutetaan sovitussa ajassa
- Kun toimenpiteet on toteutettu, sihteeri ilmoittaa siitä koordinaattorille
- Yhteistyö tukihenkilön kanssa
- Koordinaattori kerää sihteeriltä lomakkeet erikseen sovittavalla tavalla

Kokouksen jälkeen on tärkeää ryhtyä toteuttamaan sovittuja toimenpiteitä sovitussa aikataulussa, mahdollisimman pian. Kokouksessa tulisi sopia toimenpiteiden vastuutahojen lisäksi se, millä aikataululla ne toteutetaan. Näin toteutumista on helpompi seurata. Muista myös kertoa työtovereillesi, jotka auttoivat sinua tiedonkeruussa, mitä toimenpiteitä on sovittu. Uhrin turvallisuus on tärkeä osa MARAK-menetelmää, joten muistathan pyytää uhrilta luvan, jos aiot käsitellä häntä koskevia tietoja muiden kuin oman virastosi henkilöiden tai MARAK:iin osallistuvien tahojen kanssa.

Sinun tulee kertoa paikalliselle koordinaattorillesi, kun sovitut toimenpiteet virastosi osalta on toteutettu tai jos havaitset, että jotakin toimenpidettä on mahdotonta toteuttaa.

Tehtävänäsi on auttaa kollegoitasi toimenpiteiden toteuttamisessa ja pitää heidät tietoisina sovituista toimenpiteistä sekä tiedoista, joita olet saanut kokouksessa ja joilla on merkitystä virastosi toiminnassa autettaessa uhria.

VAIHE 8

JÄLKISEURANTA

- Jos asiakas ilmoittaa uudesta väkivallan teosta, vie asia uudelleen MARAK-ryhmäsi käsiteltäväksi

LIITTEET:

1. MARAK-riskinarviointilomake (sisältää lyhyen ohjeen)
2. Kysymyskohtainen ohjekirjanen
3. Suostumuslomake malli

MARAK-RISKINARVIOINNIN TARKISTUSLISTA

Tarkistuslistan tavoite:

- Auttaa väkivallan uhrien kanssa työskenteleviä viranomaisia ja ammattilaisia tunnistamaan kohonnut väkivallan uusiutumisen riski parisuhdeväkivallassa, häirinnän ja vainoamisen yhteydessä sekä kunniaan liittyvässä väkivallassa.
- Auttaa ratkaisemaan, mitkä tapaukset ohjataan MARAK:iin (Moniammatilliseen riskinarvioinnin työkokoukseen) ja mitä muuta tukea uhri tarvitsee. Täytetty lomake tuottaa tietoa, jota voidaan tulevaisuudessa käyttää tapauksen käsittelyssä.
- Tarjota yhteinen työväline MARAK:iin kuuluville ja auttaa yhteisen käsityksen muodostamisessa parisuhdeväkivaltaan, häirintään ja vainoamiseen sekä kunniaan perustuvaan väkivaltaan liittyvistä riskeistä.
- Auttaa virastoja ja ammattilaisia tekemään perustelemissa olevia päätöksiä, jotka pohjautuvat laajasta tutkimuksesta saatuihin evidenssiin (mm. henkirikokset ja ”läheltä piti” -tapaukset, joiden opetuksiin useimmat tunnustetut riskinarviointimallit nojaavat).

Miten lomaketta käytetään:

Ennen kuin täytät lomakkeen ensimmäistä kertaa, suosittelemme, että luet ohjeet läpi. Lomakkeen täytöstä ja eniten esitetyistä kysymyksistä löytyy lisätietoja osoitteista: www.thl.fi/vakivalta ja www.caada.org.uk/marac.html.

Väkivallan riski on dynaaminen ja voi muuttua hyvin nopeasti. On hyvä käytäntö tehdä muistilistan mukainen tarkistus aina sen jälkeen, kun väkivaltaa on esiintynyt uudelleen.

Suosittelut MARAK:iin ohjaamisen kriteerit:

1. Ammatillinen arvio: jos ammattilainen on vakavasti huolissaan uhrin tilanteesta, hänen tulisi siirtää asia MARAK- käsittelyyn. Käytännössä tapauksen piirteet voivat herättää vakavaa huolta, vaikka uhri ei olisikaan kyennyt tuomaan esiin joitakin tietoja, jotka osoittavat häneen kohdistuvan riskin vakavaksi. Tämä voi liittyä voimakkaaseen pelkoon, kulttuurisiin esteisiin, oleskelulupakysymyksiin tai kielivaikkeuksiin etenkin kunniaan liittyvässä väkivallassa. Tämä arvio perustuisi ammattilaisen kokemukseen ja/tai uhrin käsitykseen riskistä, vaikka alla olevat kohdat 2 ja/tai 3 eivät täytyisikään.
2. ”Näkyvä kohonnut riski”: tarkistuslistalle merkittyjen rastien määrä. Jos olet merkinnyt rastilla 14 tai enemmän ”kyllä” laatikkoa, perusteet asian käsittelyyn MARAK:ssa täyttyvät.
3. Mahdollisen väkivallan eskaloituminen: perheväkivallasta johtuvien poliisin kotihälytystehtävien määrä viimeisten 12 kuukauden aikana. Tätä kriteeriä voidaan käyttää tunnistamaan tapaukset, jotka eivät tule esiin riskin tarkistuslistan avulla, mutta joissa väkivalta näyttää muuttuvan vakavammaksi ja joissa olisi aiheellista arvioida tilannetta tarkemmin jakamalla tietoa moniammatillisessa työryhmässä. Yleinen käytäntö on viedä tapaus MARAK:iin silloin, kun kotihälytyksiä on ollut viimeisten 12 kuukauden aikana kolme tai useampia. Käytäntö voi vaihdella paikallisen tilanteen, hälytysten määrien ja poliisin voimavarojen mukaan

Kiinnittäkää erityistä huomiota lääkärin ammatilliseen harkintaan kaikissa tapauksissa. Tarkistuslistan tulokset eivät ole ehdottomia kriteerejä riskinarvioinnissa. Niiden pitäisi toimia arvioinnin apuvälineenä ja rakenteena sekä toimia ylläkkeenä jatkokysymyksille ja riskin analysoinnille ja hallinnalle joko yhteistyössä moniammatillisen työryhmän kanssa tai ilman.

Vastuu paikallisten riskinarvioinnin raja-arvojen määrittämisestä kuuluu paikalliselle moniammatilliselle työryhmälle

Mitä tämä lomake ei ole:

Tämä lomake antaa arvokasta tietoa väkivallan riskille altistuvista lapsista, mutta se ei ole täydellinen riskinarvioinnin väline lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Lasten läsnäolo lisää väkivallan riskiä parisuhteessa ja lapsipuolet ovat erityinen riskitekijä. Jos riski kohdistuu lapseen, sinun pitää harkita, millaisiin toimenpiteisiin tulisi ryhtyä lasten tilanteen arvioimiseksi.

Riskinarvioinnin lomake poliisin ja muiden uhrien kanssa työskentelevien käyttöön MARAK-tapausten tunnistamiseksi parisuhdeväkivallassa ja "kulttuuriin perustuvassa" väkivallassa

Uhrin nimi:
Tunnistenumero:

Päivä:

Riskin arviointilista poliisin ja moniammatillisen työryhmän käyttöön

- Selitä asiakkaalle, että nämä kysymykset esitetään asiakkaan oman turvallisuuden vuoksi ja hänen suojelemisekseen.
- Merkitse x:lla, kun kysytty asia täyttyy. Käytä lomakkeen lopussa olevaa kommenttitilaa, mikäli haluat täydentää antamiasi vastauksia.
- Lomakkeeseen merkittyjen tietojen oletetaan yleensä olevan peräisin uhrilta. Jos tieto on peräisin jostain muualta, merkitse lähde oikean puolimaiseen sarakkeeseen.

	Kyllä	Ei	Ei tietoa	Kommentteja
1. Onko käsiteltävästä väkivaltatapauksesta aiheutunut vammoja? (Mitä vammoja? Onko ensimmäinen kerta, kun tuli vammoja?)	☐	☐	☐	
2. Oletko erittäin peloissasi? Kommentti:	☐	☐	☐	
3. Mitä pelkää? Pelkäätkö uusia vammoja tai väkivaltaa? (Kerro, mitä luulet (väkivallan tekijän/tekijöiden nimi...) tekevän ja kenelle, mukaan lukien lapset) Kommentti:	☐	☐	☐	
4. Tunnetko olevasi eristyksissä perheestä/ystävistä, esim. yrittääkö (väkivallan tekijän/tekijöiden nimi ...) estää sinua tapaamasta ystäviäsi/perhettäsi/lääkärinä tai muita? Kommentti:	☐	☐	☐	
5. Oletko masentunut tai onko sinulla itsetuhoisia ajatuksia?	☐	☐	☐	
6. Oletko eronnut tai yrittänyt muuttaa erilleen (väkivallan tekijästä/tekijöistä) viimeisen vuoden aikana?	☐	☐	☐	

	Kyllä	Ei	Ei tietoa	Kommentteja
7. Onko teillä kiistaa yhteydenpidosta lapsiin?	☐	☐	☐	
8. Lähettääkö (...) jatkuvasti tekstiviestejä tai soittaa sinulle, ottaa yhteyttä sinuun tai seuraa, vainoaa tai ahdistelee sinua? (Kerro tarkemmin mitä ja uskotko, että hän tekee näin pelotellakseen tahallaan? Mieti, missä yhteyksissä ja millaista käyttäytyminen on.)	☐	☐	☐	
9. Oletko raskaana tai oletko saanut lapsen lähiaikoina (viimeisten 18 kuukauden aikana)?	☐	☐	☐	
10. Tapahtuuko pahoinpitelyä useammin kuin aikaisemmin?	☐	☐	☐	
11. Onko väkivalta pahentumassa?	☐	☐	☐	
12. Yrittääkö (...) kontrolloida kaikkea mitä teet ja/tai onko hän erittäin mustasukkainen? (Ihmissuhteista, ketä tapaavat, "kytätäänkö" sinua kotona ja määrääkö hän esimerkiksi mitä vaatteita sinun tulee pukea. Ota huomioon kunniaan liittyvä väkivalta ja täsmennä käyttäytyminen.)	☐	☐	☐	
13. Onko (...) koskaan käyttänyt asetta tai muita esineitä vahingoittaakseen sinua?	☐	☐	☐	
14. Onko (...) koskaan uhannut tappaa sinut tai jonkun muun (niin että uskot sen olevan totta)?	☐ Sinut ☐ Lapset ☐ Jonkun muun	☐	☐	
15. Onko (...)koskaan yrittänyt kuristaa/tukahduttaa tai hukuttaa sinut?	☐	☐	☐	
16. Sanooko tai tekeekö (...) sellaisia seksuaalisväritteisiä asioita, jotka tuntuvat sinusta pahoilta tai jotka satuttavat sinua tai jotain toista fyysisesti? (Jos jotain muuta henkilöä, ketä?)	☐	☐	☐	
17. Onko kukaan toinen henkilö uhkaillut sinua tai pelkäätkö jotain toista henkilöä? (Jos kyllä, tarkenna kuka ja miksi? Ota huomioon laajennettu perhepiiri, jos kyse kunniaan liittyvästä väkivallasta.)	☐	☐	☐	

	Kyllä	Ei	Ei tietoa	Kommentteja
18. Tiedätkö, onko (...) satuttanut ketään toista? (Tarkenna ketä, mukaan lukien lapset, sisarukset tai vanhemmat sukulaiset. Pidä mielessäsi kunniaan liittyvä väkivalta.)	Lapsia ☐ Muita perheen jäseniä ☐ Ex-puolisoa ☐ Muita, ketä: ☐	☐	☐	
19. Onko (...) koskaan kohdistanut väkivaltaa eläimiin tai perheen lemmikkieläimeen?	☐	☐	☐	
20. Onko taloudellisia seikkoja, joita pitäisi ottaa huomioon? Esimerkiksi, oletko taloudellisesti riippuvainen (...), oletko sinä tai onko hän menettänyt äskettäin työpaikan tai onko muita taloudellisia ongelmia?	☐	☐	☐	
21. Onko (tekijän nimi...) ollut viimeisen vuoden aikana lääkkeiden, huumeiden, alkoholin tai mielenterveyden kanssa ongelmia, jotka haittaavat normaalia elämää? (Jos kyllä, tarkenna mitä?)	Huumeet/lääk keet ☐ Alkoholi ☐ Mielenterveys ☐	☐	☐	
22. Onko (...) koskaan uhannut tehdä tai yrittänyt itsemurhaa?	☐	☐	☐	
23. Onko (...) koskaan rikkonut lähestymiskieltoa, matkustuskieltoa, valvotun koevapauden ehtoja tai lasten tapaamisesta määrättyä sopimusta? (Voi olla tarpeen arvioida myös, miten nämä ovat toteutuneet pahoinpitelijän ex-kumppanin suhteen.)	Lähestymis- kielto ☐ Matkustus- kielto ☐ Valvottu koevapaus ☐ Lasten tapaamis- sopimus ☐ Muita ☐	☐	☐	
24. Tiedätkö, onko (...) ollut koskaan ongelmia poliisin kanssa tai onko hänellä rikoshistoriaa? (Jos kyllä, kerro tarkemmin).	Parisuhde- väkivalta ☐ Seksuaalinen väkivalta ☐ muu väkivalta ☐ Muu ☐	☐	☐	
Kyllä vastaukset yhteensä				

Tunnistenumero: Ammattilaisen harkittavaksi: Onko muuta asiaan liittyvää tietoa (uhrilta saatua tai ammatillista), joka voi lisätä väkivallan riskiä?   Mieti uhrin tilannetta, esimerkiksi fyysisen toimintakyvyn, päihteiden väärinkäytön, mielenterveyden, kulttuuristen tai kielellisten kieli esteiden ja "kunniaan" perustuvien käytäntöjen ja vähättelyn kannalta.   Ovatko he valmiita sitoutumaan apuun tai palveluun? Kuvaile: Pohdi pahoinpitelijän ammattia / harrastuksia – mahdollistavatko ne aseisiin käsiksi pääsyn? Kuvaile:
Mitkä ovat uhrin ensisijaisimmat tarpeet hänen turvallisuutensa parantamiseksi?
Onko perusteltua viedä tämä tapaus MARAK:iin? Kyllä ☐ / Ei ☐   Oletko toimittanut lomakkeen MARAK- yhteyshenkilölle? Kyllä ☐ / Ei ☐   Uskotko, että perheen lapsiin kohdistuu riskiä? Kyllä ☐ / Ei ☐   Onko tehty lastensuojeluilmoitus? (LsL 25§) Kyllä ☐ / Ei ☐
Allekirjoitus: Päivämäärä: Paikkakunta: Nimi ja ammattinimike: Virasto sekä osasto:
Työntekijän merkintöjä:

OHJE RISKINARVIOINTILOMAKETTA VARTEN

- Riskinarviointilomakkeen tarkoitus on auttaa väkivallan uhrien kanssa työskenteleviä viranomaisia ja ammattilaisia tunnistamaan kohonnut väkivallan uusiutumisen riski parisuhdeväkivallassa, häirinnän ja vainoamisen yhteydessä sekä kunniaan liittyvässä väkivallassa
- Auttaa ratkaisemaan, mitkä tapaukset ohjataan MARAK:iin (moniammatilliseen riskinarvioinnin työkokoukseen) ja mitä muuta tukea uhri tarvitsee. Täytetty lomake tuottaa tietoa, jota voidaan tulevaisuudessa käyttää tapauksen käsittelyssä ja päätettäessä niistä toimista, joilla riskiä voidaan vähentää
- Tarjota yhteinen työväline MARAK:iin kuuluville ja auttaa yhteisen käsityksen muodostamisessa parisuhdeväkivaltaan, häirintään ja vainoamiseen sekä kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyvistä riskeistä
- Auttaa virastoja ja ammattilaisia tekemään perusteltavissa olevia päätöksiä, jotka pohjautuvat laajasta tutkimuksesta saatuihin evidenssiin (mm. henkirikokset ja ”läheltä piti” -tapaukset, joiden opetuksiin useimmat tunnustetut riskinarviointimallit nojaavat)
- Tämä lomake antaa arvokasta tietoa väkivallan riskille altistuvista lapsista, mutta se ei ole täydellinen riskinarvioinnin välinen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta
- Jos olet huolissasi tapaukseen liittyvistä lapsista, varmista, että olet huolehtinut lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista samalla kun lähetät tapauksen MARAK -ryhmään

Ennen kuin alat täyttää lomaketta:

- Selvitä, miten paljon aikaa sinulla ja asiakkaalla on käytettävissä lomakkeen täyttämiseen
- Huolehdi, että asiakas voi puhua turvallisessa ympäristössä
- Selvitä asiakkaan yhteystiedot, joihin viranomaiset voivat tarvittaessa turvallisesti ottaa yhteyttä
- Selvitä epäillyn ja lasten olinpaikat
- Selvitä asiakkaalle, miksi lomake täytetään ja miten se liittyy MARAK:iin
- Riskinarviointilomakkeen yhteydessä on hyvä selvittää asiakkaalle oman toimialasi luottamussellisuus- ja tietosuojakäytännöt
- Selvennä myös, miten asiakkaan tietoja käsitellään MARAK:ssa
- Ennen, kuin täytät lomakkeen ensimmäistä kertaa, suosittelemme, että luet ohjeet läpi. Lomakkeen täytöstä ja eniten esitetyistä kysymyksiä löytyy lisätietoja osoitteesta: [www.caada.org.uk / marac.html](http://www.caada.org.uk/marac.html)

Kun täytät lomaketta:

- Selvitä riittävän ajoissa, ketä uhri pelkää - puoliso, ex-puoliso, perheenjäsen, joku muu?
- Ota huomioon seksuaaliset vähemmistöryhmät: käytä tarvittaessa neutraaleja ilmaisuja, esimerkiksi kumppani / ex-kumppani

Lomakkeen tulosten kertominen uhrille:

- Uhri saattaa hämmentyä, jos hänelle ilmoitetaan, että hän on suuressa väkivallan riskissä. On tärkeää, että kerrot omat johtopäätöksesi niin, että ne perustuvat asiakkaan vastauksiin ja omaan ammattimaiseen näkemykseen. Noudata oman organisaatiosi ohjetta tapauksen lähettämisessä MARAK:iin ja muista huolehtia tarvittaessa yhteydenpidosta lastensuojeluun.
- Se, ettei ole korkean väkivallan riskin vaarassa, voi myös tuntua uhrista häpeälliseltä ja vähätellyltä. Selitä, että lomakkeen kysymysten tarkoitus on kartoittaa niitä tekijöitä, joilla voidaan tunnistaa vakava väkivallan teko, ja että jos uhri tulevaisuudessa kokee niitä, hänen tulisi ottaa yhteyttä viranomaisiin

- Muista, että lomakkeen tulokset eivät ole ehdoton päätelmä riskistä. Ne toimivat viitekehystenä ammattimaiselle arviollesi tilanteesta ja niiden tulisi johdattaa jatkotoimenpiteisiin joko MARAK:ssa tai muulla tavoin
- Kiinnittäkää erityistä huomiota lääkärin ammatilliseen harkintaan kaikissa tapauksissa
- Väkivallan riski on dynaaminen ja voi muuttua hyvin nopeasti. On hyvä käytäntö tehdä muistilistan mukainen tarkistus aina sen jälkeen, kun väkivaltaa on esiintynyt uudelleen
- Jokainen paikallinen MARAK määrittelee omat, alueelliset kynnyksensä
- Suositellut MARAK:iin ohjaamisen kriteerit:

1. Ammatillinen arvio: jos ammattilainen on vakavasti huolissaan uhrin tilanteesta, hänen tulisi siirtää asia MARAK- käsittelyyn. Käytännössä tapauksen piirteet voivat herättää vakavaa huolta, vaikka uhri ei olisikaan kyennyt tuomaan esiin joitakin tietoja, jotka osoittavat häneen kohdistuvan riskin vakavaksi. Tämä voi liittyä voimakkaaseen pelkoon, kulttuurisiin esteisiin, oleskelulupakysymyksiin tai kielivaikkeuksiin etenkin kunniaan liittyvässä väkivallassa. Tämä arvio perustuisi ammattilaisen kokemukseen ja/tai uhrin käsitykseen riskistä, vaikka alla olevat kohdat 2 ja/tai 3 eivät täytyisikään.
 2. Näkyvä kohonnut riski: tarkistuslistalle merkittyjen rastien määrä. Jos olet merkinnyt rastilla 14 tai enemmän ”kyllä” laatikkoa, perusteet asian käsittelyyn MARAK:ssa täyttyvät.
 3. Mahdollisen väkivallan eskaloituminen: perheväkivallasta johtuvien poliisin kotihälytystehtävien määrä viimeisten 12 kuukauden aikana. Tätä kriteeriä voidaan käyttää tunnistamaan tapaukset, jotka eivät tule esiin riskin tarkistuslistan avulla, mutta joissa väkivalta näyttää muuttuvan vakavammaksi ja joissa olisi aiheellista arvioida tilannetta tarkemmin jakamalla tietoa moniammatillisessa työryhmässä. Yleinen käytäntö on viedä tapaus MARAK:iin silloin, kun kotihälytyksiä on ollut viimeisten 12 kuukauden aikana kolme tai useampia. Käytäntö voi vaihdella paikallisen tilanteen, hälytysten määrien ja poliisin voimavarojen mukaan
- Kiinnitä erityistä huomiota lääkärin ammatilliseen harkintaan kaikissa tapauksissa. Tarkistuslistan tulokset eivät ole ehdottomia kriteerejä riskinarvioinnissa. Niiden pitäisi toimia arvioinnin apuvälineenä ja rakenteena sekä toimia yllykkeenä jatkokysymyksille ja riskin analysoinnille ja hallinnalle joko yhteistyössä moniammatillisen työryhmän kanssa tai ilman.
 - Huolehdi, että voit tarvittaessa ohjata uhrin tarvittavien palveluiden piiriin. Varaa itsellesi tiedot näistä tahoista, seuraavista voi olla hyötyä:

www.vaestoliitto.fi
www.turvakoti.net
www.ensijaturvakotienliitto.fi
www.rikosuhripaivystys.fi
www.rikunet.fi
www.tukinainen.fi
www.naistenlinja.fi
www.lastenjanuortennetti.fi
www.poliisi.fi
www.monikanaiset.fi
www.amoral.mll.fi
www.tukinet.fi
www.lyomatonlinja.fi
www.lyomatonlinja.fi/miehenlinja.htm
www.miessakit.fi
www.neuvolakeskus.fi

FYYSINEN VÄKIVALTA:

Kysymykset 1, 10, 11, 13, 15, 18, 19 & 23

- Fyysistä väkivaltaa ilmenee monissa eri muodoissa; töniminen, lyönnit, aseiden käyttö, tukehduttaminen tai kuristaminen
- Kiinnitä huomiota:
 - paheneeko väkivalta
 - tapahtuuko sitä aikaisempaa useammin
 - teot muuttuvat vakavimmiksi
- Pyydä asiakasta kirjaamaan ylös viimeisen vuoden tapahtumat; hyödyllistä on myös pyytää häntä pitämään päiväkirjaa, johon merkitään tapahtumat ja vammat
- Yritä saada kokonaiskuva teoista; käsillä oleva teko ei välttämättä ole pahin
- Väkivalta voi kohdistua muihinkin taloudessa asuviin, esim. lapsiin tai lemmikkieläimiin
- Jos teko on tuore, ohjaa asiakas poliisin luokse ja tarvittaessa hoidattamaan vammat terveydenhuollossa

SEKSUAALINEN VÄKIVALTA:

Kysymys 16

- Seksuaalinen väkivalta voi sisältää uhkaamista, pelottelua tai pakottamista seksiin, tahallista kivun tuottamista seksin aikana tai aseiden käyttöä
- Tarvittaessa ohjaa asiakas poliisin luo ja sairaanhoitoon

PAKOTTAMINEN, UHKAILU JA PELOTTELU:

Kysymykset 2, 3, 6, 8, 14, 17, 18, 19, 23 & 24

- Tärkeää on ymmärtää ja todeta, mitä uhri pelkää: ketä pelkää ja kenen puolesta (itsensä, lapsen, tms.)
- Kunniaan liittyvässä väkivallassa on otettava huomioon, että uhrin kanssa voi asua useampikin (myös naispuolisia henkilöitä) henkilö, joita hän pelkää
- Kyttäminen ja häirintä saavat enemmän merkitystä, jos epäilty uhkaa vahingoittaa itseään, uhria tai muita (esimerkiksi: ”Jos minä en saa sinua, ei saa kukaan muukaan...”)
- Tulevaisuudessa ongelmia aiheuttava käyttäytyminen voi sisältää pakkomielteisiä soittoja, tekstiviestejä tai sähköposteja, kutsumattomia vierailuita uhrin kotiin tai työpaikalle, epämääräistä maleksimista uhrin kodin tai työpaikan lähetyvillä, omaisuuden rikkomista tai tuhoamista, jne.
- Neuvo asiakasta pitämään kirjaa tällaisista tapahtumista; missä, milloin, ketä oli paikalla, miltä hänestä tuntui
- Kiinnitä huomiota, jos uhri kertoo erosta tai aikeistaan erota epäilystä; onko uhria uhkailtu lähtemisen seurauksilla, onko häntä jahdattu eron jälkeen
- Epäilty saattaa vahingoittaa lemmikkieläimiä tai huonekaluja kontrolloidakseen ja pelotellakseen uhria
- Aikaisemmat lähestymiskiellon rikkomiset tai sovittujen lasten tapaamisten rikkominen saattaa olla merkki uhasta
- Riski vahingoittaa uhria on korkeampi, jos epäillyllä on aikaisempaa rikoshistoriaa, vaikeivät aikaisemmat teot olisikaan kohdistuneet uhuriin; kunniaan liittyvissä väkivallan teoissa epäillyllä ei kuitenkaan usein ole aikaisempaa historiaa

TALOUDELLINEN VÄKIVALTA

Kysymys 20

- Usein parisuhdeväkivallan uhrit kertovat, että heidän puolisonsa / ex-puolisonsa kontrolloi heidän rahankäyttöään. Saattaa olla, että uhri on riippuvainen puolisonsa tuloista tai että heillä ei ole mahdollisuutta käyttää puolisonsa rahoja omiin käyttötarkoituksiinsa. Uhrista tilanne on saattanut pahentua sen jälkeen, jos epäilty on jäänyt työttömäksi.
- Saattaa olla tarpeen selvittää, onko sosiaaliviranomaisilla mahdollisuutta auttaa uhria toimeentuloa koskevissa kysymyksissä

HENKINEN VÄKIVALTA JA ERISTÄMINEN

Kysymykset 4, 5, 12, 21 & 22

- Voi esiintyä joko yksin tai muiden väkivallan muotojen kanssa samaan aikaan
- Johtaa usein siihen, että uhrit syyttävät itseään ja vähättelevät tilanteen vakavuutta
- Uhria saatetaan estää tapaamasta ystäviään tai perhettään tai estää häntä luomasta sosiaalisia verkostoja; myös pääsy perheen rahoihin saatetaan estää
- Erityisesti kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy uhrien mukaan äärimmäisiä eristämisen tasoja sekä voimakasta valvontaa
- Uhri saattaa kokea, ettei hänellä ole muuta vaihtoehtoa kuin jatkaa elämäänsä vallitsevassa tilanteessa epäillyn kanssa. Uhri saattaa myös pelätä suhteesta lähtemistä. Uhri voi olla masentunut ja jopa itsetuhoisin.
- Riski on suuri myös, jos epäillyllä on mielenterveysongelmia ja jos hän käyttää päihteitä. Uhri saattaa hävetä näiden tietojen paljastumista viranomaisille ja hänestä saattaa tuntua, etteivät viranomaiset ymmärrä häntä tai tuomitsevat hänet, jolloin uhri saattaa eristäytyä. Jos perheessä on lapsia, uhri saattaa pelätä, että viranomaiset ottavat lapset pois. Näihin liittyviä riskejä kysytään kysymyksissä 21 & 22.

LAPSET JA RASKAUS

Kysymykset 7, 9 & 18

- Jos perheessä on lapsia, se lisää äidin riskiä joutua parisuhdeväkivallan uhriksi. Väkivalta voi myös kohdistua suoraan lapseen.
- Fyysistä väkivaltaa voi esiintyä ensimmäisen kerran tai väkivalta voi pahentua raskauden tai lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana. Näissä elämänvaiheissa on yleensä mukana paljon terveysviranomaisia, joiden tulisi tiedostaa edellä mainitut riskit
- Epäilty voi myös käyttää lapsia pääsynä uhrin lähelle; väkivallan teot saattavat tapahtua lasten tapaamisten aikaan tai niihin voi liittyä paljon pelon tai ahdistuksen tunteita, jotka vaikuttavat lapseen
- Tarvittaessa tulee ottaa yhteyttä lastensuojeluun

KYSYMYSKOHTAINEN OHJEKIRJANEN

Johdanto

Tämän ohjeen tarkoitus on auttaa riskinarviointilomakkeen täyttämisessä. Jäljempänä olevien apukysymysten on tarkoitus auttaa siinä, miten riskinarviointilomakkeen kysymyksiä tulisi kysyä. Tarkoitus on myös auttaa tekemään lisäkysymyksiä riskin kartoittamiseksi.

Kuinka käyttää tarkistuslistaa:

- On erittäin tärkeää, että kaikki kysymykset riskinarviointilomakkeelta kysytään.
- Tutustu riskinarviointilomakkeeseen ennen kuin täytät sitä ensimmäistä kertaa.
- Mieti etukäteen turvallisuutta lisääviä toimenpiteitä, joita voit tarjota uhrille.
- Lomakkeen kohta ”en tiedä” on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun uhri ei todella tiedä vastausta. Sitä ei tulisi käyttää vastausvaihtoehtona silloin, kun ”ei” – vastaus johtaisi tarkoituksellisesti alhaisempaan riskitasoon.

Milloin käyttää riskinarviointilomaketta?

- Lomake tulee täyttää jokaisen väkivaltaa kohdanneen uhrin kanssa, jotta voit tunnistaa, kuinka korkea riski uhrilla on joutua uudelleen väkivallan uhriksi, ja jotta voit tarjota hänelle oikeanlaisia palveluita.
- Pyri täyttämään lomake heti, kun ensimmäisen kerran tapaat uhrin, niin, että viimeisimmästä väkivallanteosta on mahdollisimman lyhyt aika.
- Lomakkeen kysymyksissä nykyinen tai tämänhetkinen viittaa aikajänteeseen, jolla tarkoitetaan edeltäviä viikkoja tai korkeintaan kuukautta ennen väkivallantekoa.
- Kenen kanssa lomake tulisi täyttää?
- Lomake tulee täyttää jokaisen aikuisen kohdalla, joka on joutunut väkivallan tai ns. kunniaperusteisen väkivallan uhriksi.
- Älä pyydä muilta perheenjäseniltä tietoja ilman uhrin suostumusta, sillä se saattaa asettaa muut perheenjäsenet väkivallalle alttiiksi.

Lopputuloksesta:

- Lomakkeella olevat riskitekijät liittyvät epäillyn väkivallantekijän käyttäytymiseen ja olosuhteisiin sekä uhrin olosuhteisiin.
- Useimmat riskitekijöistä viittaavat riskiin joutua muun muassa pahoinpitelyn uhriksi, mutta jotkut riskitekijät kartoittavat riskiä joutua henkirikoksen uhriksi. Jotkut tekijöistä kartoittavat lisäksi kunniaperusteista väkivaltaa, joka on aina otettava vakavasti.

Riskinarviointilomakkeen täyttäminen uhrin kanssa:

- Selitä aina uhrille tietojen salassapitoa koskevat ja tietojenvaihtoa koskevat säännökset sekä MARAK:n toimintatavat uhrille ennen lomakkeen täyttämistä. Näin lisää toiminnan läpinäkyvyyttä ja lisää uhrin luottamusta menettelyyn. Muista pyytää asiakkaalta suostumus tietojen luovuttamiseen ja vaihtamiseen ja varmistaa, että hän on ymmärtänyt, mitä suostumus tarkoittaa.

Ennen lomakkeen täyttämistä, selvitä uhrilta;

- että teillä on riittävästi aikaa täyttää riskinarviointilomake
- uhrin yhteystiedot, josta hänet tavoittaa
- onko epäilty väkivallantekijä vielä mukana uhrin elämässä

Kysymyskohtaisia apukysymyksiä lomakkeella olevien asioiden selvittämiseksi:

1. Onko käsiteltävästä väkivaltatapauksesta aiheutunut vammoja? (Mitä vammoja? Onko ensimmäinen kerta, kun tuli vammoja?)

Huomautus: On tärkeää ymmärtää vammojen vakavuus, jotta voit ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.

- Milloin tapaus sattui?
- Mitä vammoja siitä aiheutui?
- Voitko verrata niitä aiempiin vammoihin? Nimeä vaikeimmat saaneesi vammat sekä pahin tapaus.
- Tarvitseeko uhri välitöntä sairaanhoitoa?
- Onko tapauksesta ilmoitettu poliisille?

2. Oletko erittäin peloissasi?

Huomautus: On tärkeää pyrkiä ymmärtämään uhrin suhde epäiltyyn väkivallantekijään.

3. Mitä pelkää? Pelkäätkö uusia vammoja tai väkivaltaa? (Kerro, mitä luulet (väkivallan tekijän/tekijöiden nimi) tekevän ja kenelle, mukaan lukien lapset)

- Ketä uhri pelkää? On tärkeää, että tunnistat tekijän. Huomaa, että laajennetun perheen väkivaltatapauksessa voi olla enemmän kuin yksi kodissa asuva tekijä, joka kuuluu laajennettuun perheeseen ja yhteisöön. On myös hyödyllistä tietää, missä he asuvat tehtäessä riskinhallinta- tai turvallisuus-suunnitelmaa.
- Kenen puolesta hän pelkää (esim. itsensä/lapsiensa/sisarustensa /kumppaniensa/ vanhempiansa)?
- Mitä hän ajattelevat tekijän voivan tehdä? Mitä hän uskoo tekijän pystyvän tekemään? Tämä voi tarkoittaa fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai heidän itsensä/lastensa /sisarustensa/kumppaniensa/vanhempiansa murhaa. Tähän voi liittyä pelko joutumisesta pakotetusti kihloihin tai naimisiin tai siepatuksi toiseen maahan. Tässä on tärkeä huomata, johtuvatko pelot tekijän/hänen liittolaistensa harjoittamasta jatkuvasta vainoamisesta tai häirinnästä, sillä siihen voi liittyä henkirikoksen uhka. Kirjaa nämä pelot huolellisesti.
- LGBT- asiakkaat voivat pelätä, että tekijä kertoo heidän sukupuoli-identiteettinsä tai seksuaalisen suuntautumisestaan heidän ystävilleen, perheilleen tai kollegoilleen.

4. Tunnetko olevasi eristyksissä perheestä/ystävistä, esim. yrittääkö (...) estää sinua tapaamasta ystäviäsi/perhettäsi/lääkäreitä tai muita?

Huomautus: Tekijät yrittävät usein eristää uhrin normaalista ystävien, perheen, jne. tukiverkosta. Turvallisuussuunnitteluun kuuluu selvittää eristämisen laajuus sekä se, onko 'turvallisia' tapoja ottaa yhteyttä uhuriin.

Esimerkkejä eristämisestä:

- Taloudellinen riippuvuus tekijästä, sosiaalinen ja maantieteellinen ero ystävästä
- Ei tukiverkostoa.
- Tekijä pitää uhrin viranomaisten tuen ulkopuolella uhkailemalla esimerkiksi sillä, että nämä ottavat lapset pois tai, että kukaan ei usko häntä, koska hän on hullu.
- Uhkaako tekijä kertoa sinun seksuaalisen orientaatioosi /sukupuoli-identiteettisi ystävilleksi /perheellesi /työ-kavereillesi?

5. Oletko masentunut tai onko sinulla itsetuhoisia ajatuksia?

Huomautus: Kuka tahansa itsemurha-ajatuksia esittävä asiakas pitää ottaa vakavasti. Työskenneltäessä itsemurhaa harkitsevien asiakkaiden kanssa täytyy pystyä arvioimaan heidän aikeensa vakavuus, sillä jotkut uhrin eivät näe väkivallalle loppua muuten kuin lopettamalla elämänsä. Itsemurha-ajatukset eivät ole harvinaista kun henkilö on stressaantunut, masentunut, tai kokenut ison trauman. Niistä tulee vakavia, kun ne muuttuvat ajatuksista suunnitelmiksi (aikomuksiksi) toteuttaa teko. Alla on esimerkkejä tärkeistä tiedoista, joita kannattaa kerätä, mikäli uhri on masentunut tai hän harkitsee itsemurhaa:

- Onko hän aiemmin yrittänyt itsemurhaa?
- Onko hänellä unihäiriöitä?
- Kuinka varmalta uhrin itsemurhasuunnitelmat vaikuttavat?
- Onko uhrilla tukiverkostoa?
- Onko hänellä alkoholiongelmia tai huumeiden käyttöä?
- Onko hän käyttänyt mielenterveyspalveluja tai ollut psykiatrisessa sairaalassa?
- Onko uhri haluton käyttämään tarjolla olevaa apua ja tukiverkostoja?

6. Oletko eronnut tai yrittänyt muuttaa erilleen (...) viimeisen vuoden aikana?

Huomautus: Yritykset lopettaa suhde ovat vahvasti yhteydessä kumppaniin kohdistuviin henkirikoksiin. Siksi onkin tärkeää tehdä työtä sen eteen, että uhri voi lähteä mahdollisimman turvallisesti. Sinun tulisi punnita asiakkaasi kanssa lähtemisen vaihtoehtoja riippumatta siitä, onko kyseessä hätätilanne vai osa pitkäaikaista suunnitelmaa.

Jos asiakas on eronnut tekijästä:

- Milloin se tapahtui?
- Onko asiakas parhaillaan lähdössä tai suunnittelee hän lähtöä?
- Uhkaileeko tekijä tekevänsä jotakin, jos asiakas lähtee? Sanooko tekijä esimerkiksi asioita kuten 'jos sinä joskus jättäisit minut'?
- Pelottaako tämä asiakasta? Estetäänkö asiakkaan lähtö perheen painostuksesta tai perheen häpäisyyn uhan vuoksi?
- Estetäänkö asiakkaan lähtö uhkaamalla, että hänet "poistetaan" perheestä/työpaikalta jne.?
- Estääkö asiakkaan lähtemisen se, että hän on riippuvainen tekijästä, koska tämä toimii hänen omaishoitajanaan tms. roolissa.

Joissakin tapauksissa sinua voivat lähestyä erilaiset henkilöt (perhe/ystävät jne.), jotka yrittävät saada tietoa uhrin olinpaikasta. On aina tärkeää säilyttää salassapito-velvollisuus sekä varmistaa uhrilta kenen kanssa on turvallista puhua, jotta hän ei joutuisi suurempaan vaaraan.

7. Onko teillä kiistaa yhteydenpidosta lapsiin?

Huomautus: Eron jälkeen häirintä ja seurailu ovat yleisiä. Tekijät voivat käyttää yhteydenpitoa lapseen syynä pitää yhteyttä ex-kumppaniinsa. Uhrin ja lasten turvallisuutta mietittäessä on siis tärkeää keskustella eron jälkeisestä yhteydenpidosta lapsiin ja perheen arjesta, jotta saataisiin selville, milloin uhrin ja heidän lapsensa voivat olla vaarassa. Kannattaa ottaa selvää:

- Kuinka monta lasta heillä on ja ovatko he tästä vai aiemmasta suhteesta?
- Onko tekijä lapsen huoltaja?
- Onko lasten tapaamisesta olemassa vahvistettua sopimusta (sosiaaliviranomaisen vahvistama tai tuomio-istuimen päätös) tai vanhempien keskinäistä sopimusta?

- Missä lapset ovat päivähoitossa/ koulussa/missä viettävät aikaa koulun jälkeen? Tietääkö tekijä tämän?
- Uhkaako tekijä kaapata tai aiheuttaa vahinkoa lapsille?
- Uhkaako tekijä tehdä lastensuojeluilmoituksen tai uhkaako hän sillä, että lapset otetaan pois asiakkaan huollosta?
- Uhkaako tekijä lähettää lapset ulkomaille tai uhkaako ottaa huoltajuuden kulttuurin/uskonnon nojalla?
- Uhkaako käyttää asiakkaan seksuaalista suuntautumista keinona vaatia lapsia oikeudessa/lastensuojelussa itselleen?

Huolehdi, että tiedot sisällytetään turvallisuussuunnitelmaan ja että tiedot välittyvät niille viranomaisille, jotka hoitavat tapausta: lasten huolto, asuminen ja tapaaminen (sosiaali-viranomainen), rikosasiat ja lähestymiskielto (poliisi).

8. Lähettääkö (...) jatkuvasti tekstiviestejä tai soittaa sinulle, ottaa yhteyttä sinuun tai seuraa, vainoaa tai ahdistelee sinua? (Kerro tarkemmin mitä ja uskotko, että hän tekee näin pelotellakseen tahallaan? Mieti, missä yhteyksissä ja millaista käyttäytyminen on.)

Huomautus: Kysy uhrilta tekijän käytöksestä (muistaen sen, että tekijöitä voi olla enemmän kuin yksi). Jos uhri on sitä mieltä että häntä vainotaan, pyydä häntä selvästi kuvailemaan miten. Toistaako tekijä jotakin tekoaan?

Seuraavat asiat voivat olla riskitekijöitä:

- Uhrin jäljittäminen eroprosessin aikana ja sen jälkeen.
- Omaisuuden rikkominen tai tuhoaminen.
- Työpaikan /kodin/koulun lähellä käyttäminen.
- Uhrin seuraaminen tai maleksiminen hänen / asunnon lähellä.
- Uhrin ja/tai jonkun muun uhkailu tappamisella tai seksuaalisella väkivallalla, itsemurhalla uhkailu, esim. 'jos en voi saada sinua, ei kukaan muukaan voi'.
- Jatkuvasti ja pakkomielleisesti soittaminen/tekstiviestien lähettäminen/sähköpostin lähettäminen.
- Kirjeiden / lappujen / esineiden / "lahjojen" lähettäminen.
- Muiden henkilöiden käyttäminen apuna vainoamisessa.
- Väkivaltainen käytös muita henkilöitä kohtaan.
- Yhteydenotot tiettyjen vuosipäivien tai merkkipäivien aikaan.

Perheen lapset voivat joutua osallisiksi asiakkaasi ahdisteluun ja seuraamisen. Tekijä voi lapsilta saada tietoa tai tavaraa joka voi aiheuttaa asiakkaallesi turvallisuusriskin, kuten:

- Avaimet kiinteistöön.
- Uudet osoitteet töihin, kouluun tai kotiin.

9. Oletko raskaana tai oletko saanut lapsen lähiaikoina (viimeisten 18 kuukauden aikana)?

Huomautus: Jos vastaus on kyllä, tarkenna onko hän raskaana vai juuri synnyttänyt.

- Mikä on raskauden arvioitu laskettu aika?
- Tietääkö tekijä raskaudesta? Onko lapsi hänen?
- Onko tekijä kohdistanut väkivaltaa asiakkaan vatsan alueelle?
- Onko asiakas käynyt neuvolassa? Tiedetäänkö neuvolassa tai tietävätkö muut mukana olevat ammattilaiset raskaudesta ja perheväkivallasta?
- Miten asiakas suhtautuu raskauteen? Oliko raskaus suunniteltu?

Asiakas saattaa olla epävarma, haluaako hän raskauden jatkuvan. Sinun tulisi olla valmis puhumaan tästä asiakkaan kanssa ja opastaa asiakas terveydenhuollon palveluihin, jotta kaikki mahdollisuudet voidaan käydä läpi. Jotkut asiakkaat voivat sanoa, että raskaus suojelee heitä fyysiseltä väkivallalta, koska tämä on ainoa aikaa, jolloin kumppani ei ole fyysisesti pahoinpidellyt heitä. Turvallisuuksiin nitelma tulee tehdä synnytykseen ja sen jälkeiseen aikaan asti.

Lasten läsnäolo lisää perheväkivallan riskiä naisilla. Erityisesti uusperheiden lasten läsnäolo lisää riskiä sekä lasten että naisen osalta. Jos lapsia on mukana tilanteessa, kysy tarkentavia kysymyksiä lasten tilanteesta. Tee lastensuojeluilmoitus. Ota huomioon turvallisuus!

- Millainen suhde pahoinpitelijällä on ei-biologiseen lapseen?
- Onko tekijä käyttäytynyt herjaavasti ei-biologisia lapsia kohtaan?

Pienet lapset ovat erittäin haavoittuvaisia perheväkivaltatilanteissa ja huomiota pitää kiinnittää heidän kohtaamilleen riskeille, kuten äidinkin kohtaamille riskeille. Väkivalta raskaana olevaa naista kohtaan on myös syntymättömän lapsen pahoinpitelyä. Laki ennakollisesta lastensuojeluilmoituksesta (LsL 25 §) velvoittaa tekemään ilmoituksen.

10. Tapahtuuko pahoinpitelyä useammin kuin aikaisemmin? ja 11. Onko väkivalta pahentumassa?

Huomautus: Aikaisempi parisuhdeväkivalta on tekijä, joka eniten indikoi väkivallan jatkuvuutta.

- Milloin viimeisin tapaus sattui?
- Kuinka monta tapausta on ollut viimeisen 12 kuukauden aikana? Tapahtuuko niitä koko ajan useammin?
- Onko tämän viimeinen tapaus pahempi kuin sitä edellinen? Millä tavalla?

Näitä tietoja voidaan tarvita turvasuunnitelman luomiseksi. Voit ehdottaa asiakkaalle päiväkirjan tai kalenterin pitämistä tapahtumista, jotta tiedot väkivallan yleisyyden ja vakavuuden kasvusta tallentuvat.

12. Yrittääkö (...) kontrolloida kaikkea mitä teet ja/tai onko hän erittäin mustasukkainen? (Ihmissuhteista, ketä tapaavat, ”kytätäänkö” sinua kotona ja määrääkö hän esimerkiksi mitä vaatteita sinun tulee pukea. Ota huomioon kunniaan liittyvä väkivalta ja erittele käyttäytyminen.)

Huomautus: Pakottava kontrolli ja mustasukkainen valvonta ovat tärkeitä riskin ilmaisimia. Osa tähän kysymykseen liittyvästä tiedosta voi olla samaa kuin aiemman eristäytymiseen liittyvän kysymyksen.

Jos tekijä on kontrolloiva, mitä hän tekee? Esimerkkejä kontrolloivasta asenteesta voivat olla:

- Pakottaminen kertomaan ajankäytöstä ja paikoista, joissa on ollut.
- Eristäminen ystävistä ja perheestä.
- Puheluiden/sähköpostin/netin käytön tarkistamiset ja valvonta
- Syytökset uskottomuudesta.
- Lääkkeiden ottamisen estäminen.
- Poikkeavan hallitseva käyttäytyminen
- Kotoa poistumisen estäminen.
- Uhkailu lasten poisviemisellä jos uhri kertoo tapahtuneesta.
- Äärimmäistä mustasukkaisuutta, esim. ”jos minä en saa sinua, niin ei saa kukaan muukaan”.
- Uhrin uskonnon käyttö kontrollin välineenä.
- Pyytävätkö tekijät muita (esimerkiksi muita perheenjäseniä tai ystäviä) tekemään tätä heidän puolestaan?

Huomioi, että kunniaan liittyvän väkivallan uhrilla ei välttämättä ole 'tavallista' valinnanvapautta. Häntä voidaan "kytätä" kotona tai hänen voi olla mahdotonta lähteä kotiosoitteestaan muuten paitsi saattajan kanssa tai lapsia voidaan käyttää kontrolloimaan uhrin käyttäytymistä. Tietyissä yhteisöissä voi olla tiettyjä käyttäytymistapoja joita ei hyväksytä, ja jotka voivat laukaista uhkaavan tilanteen tai jopa henkirikoksen.

- Ovatko he olleet väkivaltaisista toisia kohtaan, esimerkiksi uusia kumppaneita/ex-kumppaneita, muita perheenjäseniä ja työtovereita?
- Huomaa kuinka tekijä voi käyttää jonkun seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä kontrolloidakseen tai pahoinpidelläkseen häntä, esim. sanomalla että hän ansaitsee pahoinpitelyn koska hän on LGB tai T, tai että kukaan ei auta tai usko häntä. Tai uhkaamalla paljastaa hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä hänen ystävilleen, perheelleen tai työtovereilleen. Tekijä voi myös kyseenalaistaa uhrin sukupuoli-identiteetin tai seksuaalisen suuntautumisen ja saada hänet tuntemaan syyllisyyttä ja häpeää.

Jos ammattilaisena joudut kontaktiin tekijän kanssa, huomaa, että hän voi yrittää kontrolloida myös sinua. Yhteydenpidossa uhrin kanssa täytyy ottaa huomioon tekijän kontrolloiva käyttäytyminen ja etsiä turvallisia tapoja yhteydenpidolle. ·

13. Onko (...) koskaan käyttänyt asetta tai muita esineitä vahingoittaakseen sinua?

Huomautus:

- Onko tässä viimeisimmässä tapahtumassa ollut mukana mitään aseita?
- Onko kotona aseita? Miten niitä säilytetään? Onko niihin koskaan viitattu uhkausmielessä? Ovatko aseet laillisia?
- Onko tekijällä mahdollista päästä käsiksi aseisiin ystäviensä/tuttaviensa/töidensä kautta?
- Onko tekijällä koulutusta, kiinnostusta, kokemusta aseiden käytöstä? (esim. harrastus, sota, rikos)
- Ovatko aseet huolenaihe asiakkaalle tai kyselyn tekijälle?

Voi olla hyödyllistä kertoa esimerkkejä esineistä, joita voidaan käyttää aseina, jotta asiakkaat voivat yhdistää kysymyksen omaan tilanteeseensa. Kysymys käsittää aseiden, kuten veitsien tai ampuma-aseiden lisäksi myös muut kodin esineet, joita voidaan käyttää aseina, kuten:

- Pyyhetangot
- Tuhkakupit
- Lasten lelut
- Perheen lemmikit

Tämä tieto on hyödyllistä niin uhuriin kohdistuvien riskien kuin myös tekijän kotona käyviin ammattilaisiin kohdistuvien riskien kartoittamisessa. Sinun täytyy uhrin luvalla ilmoittaa aseista poliisille sekä muille ammattilaisille, jotka käyvät kodissa (ns. varotiedot). Jos tapaus ohjataan MARAK:iin, sinun pitää kehottaa muita viranomaisia kirjaamaan tieto omaan järjestelmäänsä sekä muihin sellaisiin järjestelmiin, joiden edustajat käyvät kodissa.

14. Onko (...) koskaan uhannut tappaa sinua tai ketään muuta (niin että uskot sen olevan totta)?

Huomautus:

- Mitä uhkauksia tekijä käyttää? Millä tavalla hän on uhannut tappaa asiakkaan tai muita?
- Kuka on uhannut tappaa asiakkaan? Uhka voi tulla monelta perheenjäseneltä, laajennetusta perhepiiristä tai yhteisöstä kunniakulttuureissa.

- Ketä muita hän on uhannut tappaa, (esim. lapsia, kumppaneita, lemmikkejä, jne.)?
- Kenelle muille hän on kertonut, että aikoo tappaa asiakkaan tai muita? Joskus tällaisia uhkauksia tehdään kolmansille osapuolille kuten poliisille tai ehdonalaisvalvojille.

On tärkeää olla vähättelemättä uhrin esiintuomaa uhkaa. Jotkut uhrit voivat itse vähätellä tapon uhkaa, mutta niissä tilanteissa tarvitaan ammatillista arviota, kuten kysymyksessä kaksi. On tärkeää keskustella uhan kertomisesta poliisille ja samalla realisoida, mitä poliisi voi tehdä. Tule selvittää, mitä todisteita tarvitaan laittoman uhkauksen todistamiseksi.

15. Onko (...) koskaan yrittänyt kuristaa/tukahduttaa tai hukuttaa sinut?

Huomautus:

- Milloin hän yritti kuristaa/tukahduttaa/hukuttaa sinut?
- Mitä hän teki? (Käyttikö hän apuvälineitä kuten kengännauhoja tai käyttikö hän käsiään?)
- Miten usein hän tekee tätä?
- Menetitkö/oletko koskaan menettänyt tajuntasi?

Kaikki tällaiset yritykset tulisi ottaa hyvin vakavasti.

16. Sanooko tai tekeekö (...) sellaisia seksuaalisväritteisiä asioita, jotka tuntuvat sinusta pahoilta tai jotka satuttavat sinua tai jotain toista fyysisesti? (Jos jotain muuta henkilöä, ketä?)

Huomautus: Tämä voi vaikuttaa vaikealta kysymykseltä kysyä uhrilta, erityisesti jos tämä on teidän ensimmäinen keskustelunne. Kysymyksen voisi kysyä vaikka seuraavanlaisella tavalla:

- Useat asiakkaani ovat kertoneet, että heidän kumppaninsa/ex-kumppaninsa on sanonut tai tehnyt sellaisia seksuaalisia asioita, joista heille on tullut huono olo tai että heitä on fyysisesti satutettu. Onko sinulle koskaan käynyt näin?

On tärkeää olla tietoinen siitä, että raiskaus, seksuaalinen hyväksikäyttö ja pelottelu eivät välttämättä uhrin mielestä ole niitä. Siten on tärkeää, että sinä ammattilaisena pystyt puhumaan asiakkaallesi heidän kokemansa seksuaalisen hyväksikäytön laajuudesta, esimerkiksi:

- Pelottelu ja painostus seksuaaliseen kanssakäymiseen, sisältäen aseiden käytön.
- Seksuaalisten loukkausten käyttö.
- Ei-toivottu seksuaalinen koskettelu, sisältäen esineiden käytön.
- Kivun tuottaminen seksin aikana.
- Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö.
- Lasten ja/tai asiakkaan alistaminen pornografiselle materiaalille.
- Ehkäisyn tai turvaseksin käytön kieltä.
- Uhrin hyväksikäyttö ottamalla kuvia ja videoita; uhkaus paljastaa materiaali ystäville/perheelle/kollegoille.
- Uhrin pakottaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen muiden kanssa tai pakottaminen prostituutioon.

Kun olet tunnistanut millaista seksuaalinen hyväksikäyttö on, on hyödyllistä tietää:

- Milloin tämä tapahtui? Kuinka usein sitä tapahtuu?
- Mitä hän teki?
- Puhuitko siitä kenellekään, ilmoititko siitä poliisille tai haitko lääkärin apua?
- Onko hän tehnyt tätä muille, esimerkiksi lapsille tai aiemmalle partnerille?
- Huolestuttaako asiakasta sukupuolitaudin riski tai teoista johtuva raskaus?

Jos väkivallan teko on tapahtunut lähiaikoina, ohjaa uhri avun piiriin: lääkäri, poliisi, kriisiapu ja esim. Raiskauskriisikeskus Tukinaisen palvelut.

17. Onko kukaan toinen henkilö uhkaillut sinua tai pelkäätkö jotain toista henkilöä? (Jos kyllä, tarkenna kuka / ketä ja miksi? Ota huomioon laajennettu perhepiiri, jos kyse kunniaan liittyvästä väkivallasta.)

Asiakasta on voinut uhkailla myös joku muu ja/tai hän voi pelätä paljon enemmän kuin odotat. Hän voi viitata tapauksiin, jotka voivat olla erittäin hyväksyttäviä yhdessä kulttuurissa, mutta ei heidän omassaan. Esimerkkejä tästä yhteydessä kunniaan liittyvään väkivaltaan voivat olla:

- Tupakanpolto julkisella paikalla.
- Sopimaton meikki tai puku.
- Koulusta pinnaaminen.
- Suhde, jota perhe/yhteisö ei ole hyväksynyt.
- Uskonnon tai uskonnollisten oppien hylkääminen.
- Järjestetyn avioliiton torjuminen.
- Ennen avioliittoa syntynyt ristiriitatilanne, esiaviollinen tai avioliiton aikainen suhde toiseen.
- Perheväkivallan ilmiantaminen.
- Karkaaminen.
- Seksuaalinen käytös: puhuminen, suuteleminen, läheisyys julkisella paikalla.
- Avioliiton ulkopuolinen raskaus.
- Kieltäytyminen osallistumasta maahanmuuttajan taloudelliseen tukemiseen.
- Yritykset erota tai hankkia avioero.
- Seksuaalinen suuntautuminen (homous, lesbous, biseksuaalisuus tai transseksuaalisuus).

Jos tämä on mielestäsi riski, sinun pitää selvittää, jos sukulaiset, naissukulaiset mukaan lukien, voisivat juonitella, auttaa, yllyttää tai osallistua pahoinpitelyyn tai henkirikokseen. Nuorempia sukulaisia voidaan valita siksi, ettei vanhempia perheenjäseniä pidätettäisi ja koska ajatellaan, että nuoremmat rikossentekijät voivat saada lyhyemmän tuomion. Joskus käytetään palkkamurhaajia (palkkionmetsästäjiä). Arvioi, ovatko uhrin kumppani, lapset, liittolaiset tai heidän sisaruksensa myös vaarassa.

Ammattilaisten tulisi arvioida seuraavat tekijät suhteessa riskin luonteeseen sekä siihen, mitä toimenpiteitä he voivat tehdä osana turvallisuussuunnitelmaa:

- Suhteen jatkuminen tai tekijän ja uhrin välinen yhteydenpito voi lisätä altistumista tulevalle pahoinpitelylle sekä toimia esteenä avun hakemiselle.
- Muut sisarukset ovat altistuneet samanlaisille ongelmille.
- Vahva laajennettu perheverkosto.
- Perhe voi haluta löytää uhrin ja painostaa häntä.
- Perhe voi haluta erottaa/siepata uhrin, sisältäen uhrin viemisen ulkomaille.
- Uhka uudelle kumppanille /ex-kumppanille.
- Tekijän aiempi väkivaltainen käytös perheessä tai muu väkivaltainen käytös.

18. Tiedätkö, onko (...) satuttanut ketään toista? (Tarkenna ketä, mukaan lukien lapset, sisarukset tai vanhemmat sukulaiset. Pidä mielessäsi kunniaan liittyvä väkivalta.)

Huomautus: Väkivallantekijä ei välttämättä erottele, kehen hän väkivaltaa kohdistaa. Tutkimusten mukaan tekijän jatkuva väkivaltaisuus pysyy tämän elämässä, mutta väkivalta saattaa kohdistua eri ihmisiin eri elämänvaiheissa; sisaruksiin, koulutovereihin, seurustelukumppaneihin, tuntemattomiin ja / tai työtovereihin.

- Onko tekijä ollut väkivaltainen lapsuuden perheessään? Koulussa? Tuntemattomia kohtaan? Aikaisemmissa seurustelu / parisuhteissaan?
- Jos uhreina on ollut lapsia, miten ja milloin heitä vahingoitettiin?
- Näiden uhrien nykyiset olinpaikat.
- Näiden lasten syntymäajat (tunnistamista varten).
- Saamasi tieto auttaa sinua löytämään oikeat tukivirastot perheelle, esimerkiksi tarvittavat lasten ja nuorten palvelut.

19. Onko (...) koskaan kohdistanut väkivaltaa eläimiin tai perheen lemmikkieläimeen?

Huomautus: Perheissä, joissa esiintyy perheväkivaltaa ja hyväksikäyttöä, kontrolloiva/ väkivaltainen perheenjäsen käyttää usein eläinten pahoinpitelyä tai sen uhkaa keinona pitää muut kurissa tai hiljaa. Väkivalta voi kohdistua niin omaan kumppaniin, lapsiin (sekä fyysistä että seksuaalista) tai vanhempiin. Tämä voi olla tärkeä tekijä siinä, suostuuko uhri lähtemään turvakotiin /hätämajoitukseen, sillä niihin ei usein oteta eläimiä. Siksi vaihtoehtoja voidaan joutua etsimään koko perheen auttamiseksi. On myös olemassa organisaatioita, jotka tarjoavat eläintenpitopalveluita, joista voi olla hyötyä uhrille, kunnes he pääsevät eläimet hyväksyvään turvapaikkaan.

20. Onko taloudellisia seikkoja, joita pitäisi ottaa huomioon? Esimerkiksi, oletko taloudellisesti riippuvainen (...), oletko sinä tai onko hän menettänyt äskettäin työpaikan tai onko muita taloudellisia ongelmia?

Huomautus: Tämän seikan tutkiminen viittaa myös eristäytymisen tasoon ja tekijän kontrolliin uhrista.

Lisäkysymyksiä taloudellisen tilanteen kontrollista ja ongelmista:

- Onko uhrilla mitään omia tuloja / avustuksia? Ne uhrin, joilla ei ole tuloja, voivat olla taloudellisesti täysin riippuvaisia kumppanistaan.
- Nostavatko he avustuksia yhteisesti. Tekijät eivät välttämättä anna sellaisten uhrien joilla on alhainen tulotaso, tai ei tuloja ollenkaan, hakea avustuksia itse.
- Rajoittaako/panttaako/kieltääkö tekijä pääsyn yhteisiin /perheen varoihin?
- Onko asiakas pakotettu ottamaan lainoja/uudelleen kiinnittämään omaisuutta ja onko asiakas vastuussa takaisinmaksusta ja laiminlyönneistä? Tarkista kenen nimet ovat lainapapereissa.

Turvallisuusasioita mietittäessä kaikkien ammattilaisten tulee ottaa huomioon raha-asiat. Virastojen välillä voidaan joutua neuvottelemaan sosiaalietuuksista ja toimeentulo-avustuksista jotta uhri saisi käyttöönsä varoja majoitusta ja sinne matkustamista, varten. Joissain tapauksissa asiakkaasi voi tarvita neuvontaa etuuksista ja/tai velanhoidosta.

21. Onko (...) ollut viimeisen vuoden aikana lääkkeiden, huumeiden, alkoholin tai mielenterveyden kanssa ongelmia, jotka haittaavat normaalia elämää? (Jos kyllä, tarkenna mitä?)

Huomautus: Tähän sisältyvät viimeisen vuoden aikaiset huumeiden, alkoholin tai lääkkeiden kanssa koetut vakavat ongelmat, jotka ovat johtaneet fyysisiin, psyykkisiin tai sosiaalisiin ongelmiin. Siihen liittyy myös kehonrakennus-hormonien väärinkäyttö. Myös tekijän masennus on riskitekijä.

Uhri voi olla hyvin tietoinen siitä, kuinka alkoholi ja huumeet vaikuttavat tekijään ja voi myös selittää riippuvuudella tekijän pahoinpitelyä. Uhri voi olla vastahakoinen kertomaan poliisille tai muille viranomaisille pahoinpitelystä, koska pelkää, että he saavat tietää tekijän huumekontakteista tai käytöstä. Tätä kysymystä pitää kysyä varovasti ja huomiota on kiinnitettävä erityisesti siihen, mitä huolia uhrilla

on tähän asiaan liittyen. Uhri ja tekijä voivat myös yhdessä käyttää samoja tai samantapaisia aineita ja siksi he voivat käyttää samoja palveluita ja toimittajia tai käydä samoissa paikoissa.

Sinun voi ehkä myös olla hyödyllistä tarkistaa seuraavat:

- Kuinka usein näiden aineiden väärinkäyttöä tapahtuu?
- Onko hän riippuvainen niistä?
- Ovatko lääkkeet reseptilääkkeitä vai laittomia?
- Tarkentavia kysymyksiä liittyen psyykkisiin ongelmiin
- Onko tekijällä diagnosoitu mitään psyykkisiä sairauksia?
- Onko ongelmiin saatu mitään apua? (tämä voi olla myös terapian muodossa, reseptilääkkeillä, jne.)
- Onko tekijän psyykkisessä terveydessä ollut lähiaikoina muutoksia?
- Mitkä muut tekijät voivat laukaista väkivaltaisen käytöksen?

22. Onko (...) koskaan uhannut tai yrittänyt tehdä itsemurhaa?

Huomautus: Voi olla myös hyödyllistä kysyä vahingoittaako tekijä myös itseään, sillä itsemurhayritykset, itsensä vahingoittaminen tai aikaisemmat itsemurhan ajatukset ovat kaikki todisteita itsemurha käyttäytymisestä. Samat asiat viittaavat henkirikoksiin. Siis jos tekijä uhkaa itsemurhalla, pitäisi olla valppaana myös kohonneen henkirikoksen riskin vuoksi.

Murha-itsemurha tapahtuu, kun tekijä murhaa perheensä ja sitten itsensä. Masennus ja itsemurhaan viittaavat oireet voivat olla riskitekijöitä. Useimmissa tällaisissa tapauksissa tekijällä on tarve kontrolloida suhdetta. Julistukset kuten 'jos minä en saa häntä, ei saa kukaan muukaan' ovat toistuvia parisuh-teessa tapahtuneissa henkirikoksissa ja tappaja useimmiten aikoo surmata myös itsensä.

Uhri voi kertoa pelkäävänsä että tekijä tappaa itsensä, lapsensa ja uhrin. Jos asiassa on välittömiä huolia, sinun tulisi keskustella asiasta poliisiin ja lastensuojeluviranomaisten kanssa ja tuoda asia esille MARAK:ssa.

23. Onko (...) koskaan rikkonut lähestymiskieltoa, matkustuskieltoa, valvotun koevapauden ehtoja tai lasten tapaamisesta määrättyä sopimusta? (Voi olla tarpeen arvioida myös, miten nämä ovat toteutuneet pahoinpitelijän ex-kumppanin suhteen.)

Huomautus: Rikos- tai siviilimääräysten aiemmat rikkomukset voivat olla merkinä korkeasta väkivallan riskistä. Sinun tulisi arvioida, miten tuomioistuimen määräykset liittyen lasten asioihin tai lähestymiskieltoon ovat toteutuneet.

Uhri voi olla tietoinen tai tietämätön tekijän rikkomuksista tämän aikaisemmassa suhteessa. Sinä voit ammattilaisena tietää asioista ja sinun tulee käyttää tietoa uhrin turvallisuutta lisäävästi.

Uhreilla, joilla on kokemusta oikeuden määräysten rikkomisista menneisyydessä, voi olla huonoja kokemuksia viranomaisten toiminnasta. He eivät välttämättä halua toistaa samoja kokemuksia. Haastattelua tekevän työntekijän rooli on yrittää tarjota positiivinen kokemus asiakkaallesi näistä aikaisemmista kokemuksista huolimatta. Tämä alkaa siitä, että kerrot heille realistisesti, miten paikallinen poliisi/oikeus/asianajajat toimivat samanlaisissa tilanteissa. Jos aiempia rikkomuksia löytyy, on tärkeää, että tiedät näiden rikkomusten yksityiskohdat, sillä ne ovat tärkeää tietoa poliisille/asianajajille ja lopulta kaikkien tulevien siviili- tai rikosoikeustoimien kannalta.

24. Tiedätkö, onko (...) ollut koskaan ongelmia poliisin kanssa tai onko hänellä rikoshistoriaa? (Jos kyllä, kerro tarkemmin).

Huomautus: Kuten kysymyksessä 23, uhri ei välttämättä tiedä tai halua kertoa tekijän rikollisesta taustasta koston pelossa (itseään tai perhettään kohtaan) tai jos pelkää, että hänestä tehdään osasyylinen. Tätä pitäisi tutkia huolellisesti, jotta tiedät mitä esteitä raporttoimisessa poliisille tai muille viranomaisille voi olla. Lisäkysymyksiä voisivat olla seuraavat:

- Onko tekijä saanut tuomiota perheväkivallasta? Tämän kumppanin kanssa? Toisen kumppanin kanssa?
- Muuta väkivaltaa?
- Onko muita tuomioita tai rikosrekisterimerkintöjä

Uhri ei välttämättä tiedä tekijän aikaisemmasta rikollisesta toiminnasta, joten saatat joutua pyytämään näitä tietoja poliisilta. Tiedot aikaisemmasta rikoshistoriasta saattavat auttaa selvittämään, minkälaisia väkivallan riskejä on mahdollisesti tulossa. Jos olet jo saanut poliisilta tietoja aikaisemmasta rikoshistoriasta, ole varovainen, mitä kerrot uhrille. Tietojen kertomisesta kannattaa keskustella poliisin kanssa, ennen kuin kerrot niitä uhrille.

Aikaisemmat väkivaltarikokset lisäävät parisuhdeväkivallan riskiä, vaikka ne eivät olisikaan kohdistuneet kumppaneihin tai perheenjäseniin.

Yleisiä ohjeita lomakkeen täyttämisestä

Tulosten kertominen uhrille

On tärkeää kertoa riskinarvioinnin tuloksista uhrille hienovaraisesti. Tieto, että uhri saattaa olla korkean riskin tai jopa henkirikoksen vaarassa, voi olla järkyttävää kuulla. On tärkeää, että kerrot arvioitasi uhrille käyttämällä uhrin antamia vastauksia ja omaa ammatillista arviotasi. Muista selittää uhrille, miten asiassa edetään ja mitkä ovat MARAK – menettelyn vaiheet.

Esimerkki tulosten kertomisesta:

“Olet kertonut minulle monista asioista, jotka kokemukseni ja käytettävissäni olevien tietojen perusteella auttavat minua arvioimaan tilannettasi. Sen perusteella pidän todennäköisenä, että olet korkeassa riskissä joutua uudelleen väkivallan uhriksi. Kerroit minulle asioista X, Y ja Z, jotka tukevat käsitystäni. Kuten kerroin sinulle keskustelumme alussa, haluaisin luoda sinulle turvallisuussuunnitelman. Sitä varten haluaisin viedä tapauksesi MARAK-työryhmän käsiteltäväksi (selitä MARAKin toiminta).”

Yhtä lailla on tärkeää kertoa uhrille, että hän ei ole korkeassa riskissä joutua väkivallan uhriksi. Tärkeää on, ettei uhri koe, että hänen tilannettaan vähätellään. Tarjoa uhrille tukihenkilöä tai muita käytettävissä olevia palveluita, joilla hänen tilannettaan voidaan parantaa. Selitä, että lomakkeen kysymyksillä kartoitetaan henkirikoksen ja muiden vakavien väkivaltarikosten esiintyvyyttä ja että jos hän vastaisuudessa joutuu väkivallan uhriksi, hänen tulisi olla uudelleen yhteydessä viranomaisiin.

VÄKIVALLAN VAKAVUUDEN ARVIOINTI

Tämän taulukon tarkoitus on auttaa kartoittamaan riskinarviointilomakkeessa kysyttyjen väkivallan muotojen vakavuutta. Jokainen tapaus on erilainen ja on tärkeää, että luotat omaan ammatilliseen arvioosi, mutta näiden mittareiden avulla voit arvioida väkivallan vakavuutta suuntaa-antavasti.

Fyysinen väkivalta		
<i>Tavanomainen</i>	<i>Keskinkertainen</i>	<i>Korkea</i>
Läimäyttely, töniminen; ei vammoja	Läimäyttely, töniminen; pysyvämpää kipua, mustelmia tai pinnallisia haavoja	Huomattavia mustelmia, syviä haavoja, kipua, vakavia ruhjevammoja, palovammoja, murtuneita luita, tappamisen yrityksiä tai sillä uhkailua, kuristamista, tajuttomuutta, päävammoja, hukuttamista, pysyviä tai sisäisiä vammoja, aseenkäytön uhkaa, keskenmeno
Seksuaalinen väkivalta		
<i>Tavanomainen</i>	<i>Keskinkertainen</i>	<i>Korkea</i>
Seksuaaliset loukkaukset	Painostaminen seksiin, ei-toivottu koskettelu, ei-väkivaltaiset teot, joiden takia uhri ei koe seksiä miellyttäväksi	Pakon tai uhkaamisen käyttö, raiskaaminen, tahallisen kivun aiheuttaminen seksin aikana, käyttää aseita seksissä, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, pakottaminen prostituutioon, sukupuolitautilien tahallinen levittäminen
Pakottaminen, uhkailu ja pelottelu		
<i>Tavanomainen</i>	<i>Keskinkertainen</i>	<i>Korkea</i>
Satunnaiset häiritsevät puhelut, tekstiviestit tai sähköpostit	Toistuvat puhelut, viestit tai sähköpostit	Jatkuvat / pakonomaiset puhelut, viestit tai sähköpostit; ei-toivotut käynnit / maleksiminen kotona, työpaikalla, omaisuuden tuhoaminen, uhrin painostaminen eron jälkeen, vainoaminen, itsemurhalla tai tappamisella uhkaileminen, seksuaalisella väkivallalla uhkailu, vainoavan käytöksen kohdistaminen ulkopuolisiin
Henkinen väkivalta tai eristäminen		
<i>Tavanomainen</i>	<i>Keskinkertainen</i>	<i>Korkea</i>
vaatii uhrin selittämään ajankäyttöään, estää tätä tapaamasta joitakin ystäviään / perheenjäseniään	Lisääntynyt kontrollointi uhrin ajankäytöstä, merkittävää eristämistä perheestä tai ystävistä, puheluiden tai viestien seuranta, järjetön epäileminen uskottomuudesta, jatkuva kritiikki uhrin roolista puolisona / vaimona / äitinä.	Kontrolloi kaikkea uhrin tekemistä, on erittäin mustasukkainen, lukitsee uhrin tilaan tai estää tätä liikkumasta, uhkaa lasten viemisellä, itsemurha / murhalla / perheenjäsenten tappamisella uhkailu, kunniaväkivalta, uhkaa paljastaa seksuaalisia tai uskonnollisia yksityiskohtia uhrista julkisten kanavien kautta, estää uhrin ottamasta lääkkeitä tai estää tätä pääsemästä hoitoon

Itäkeskuksen moniammatillinen työryhmä
MARAK-moniammatillinen riskinarvioinnin kokous

SUOSTUMUSLOMAKE

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Itäkeskuksen moniammatillinen työryhmä toteuttavat yhdessä kokeilua riskinarvioinnin menetelmistä. MARAK (moniammatillinen riskinarvioinnin) - kokouksen tavoitteena on arvioida parisuhdeväkivallan uusiutumisen riskiä ja parantaa väkivaltaa kokeneen turvallisuutta. Tapaukset ohjataan MARAK-kokoukseen kyselylomakkeella tehdyn arvioinnin pohjalta silloin, kun lomakkeella tehdyn arvion perusteella arvioidaan, että väkivallan uusiutumisen riski on korkea ja asiakkaan turvallisuuden parantamiseksi tarvitaan moniammatillisen työryhmän tukea. Kokouksissa arvioidaan asiakkaan tilannetta ja laaditaan suunnitelma hänen tilanteensa parantamiseksi sekä suunnitellaan ja sovitaan toimenpiteet, joihin ryhdytään. Mukana olevat tahot tallettavat tiedot tarpeellisin osin omiin asiakastietoihinsa. Asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaisen kartoituksen vuoksi on tärkeää, että kokoukseen osallistuvat tahot voivat kertoa siellä heidän tiedossaan olevaa käytökelpoista tietoa asiakkaan turvallisuuden parantamiseksi laadittavan suunnitelmaa varten. Suostumuksen antajalle kerrotaan kokouksessa sovituista jatkotoimista. Tietojen luovuttaminen edellyttää asiakkaan kirjallista suostumusta ja tietoja käsitellään luottamuksellisesti työryhmässä.

Suostun siihen, että kokouksessa läsnä olevat alla mainitut kunnan viralliset tahot ja järjestöt voivat luovuttaa minua ja huoltajuuttani koskevia riskinarviointityössä tarpeellisia asiakastietoja käytettäväksi MARAK-työryhmän riskinarviointityössä.

	Kyllä	Ei
Itäkeskuksen poliisipiiri		
Pääkaupungin turvakoti		
Monika-Naiset liitto ry		
Terveystieteiden tutkimuskeskus		
Helsingin perheneuvola		
Rikosseuraamuslaitos		
Itäinen perhekeskus		
Helsingin sosiaalipäivystys		
Rikosuhripäivystys		
Helsingin sosiaalivirasto, päihdepalvelut		
Helsingin sosiaalivirasto, aikuispalvelut		
Helsingin terveysvirasto		

Suostumuksen antaminen on vapaaehtoista. Tiedän, että voin peruuttaa tämän suostumuksen milloin tahansa ilmoittamalla siitä lomakkeen täyttäneelle taholle.

Henkilötunnus

Paikka

Päiväys

Suostumuksen antajan allekirjoitus

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Nimen selvennys

Nimen selvennys

SUOSTUMUSLOMAKE

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos arvioi moniammatillisen riskinarvioinninmenetelmän vaikuttavuutta. Suostun siihen, että lomakkeella antamiani tietoja voidaan käyttää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella tehtävässä tutkimuksessa.

Näihin tietoihin yhdistetään rikosilmoitustietoja poliisin tietojärjestelmästä. Kaikki yksittäisen vastaajan tunnistamiseen mahdollistavat tiedot hävitetään tutkimuksen päätyttyä 31.12.2012. Tutkimuksen tulokset julkaistaan siten, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa. Tutkija ei saa luovuttaa tietoja edelleen tai käyttää niitä muihin tarkoituksiin. Tutkimusaineisto tunnistamattomassa muodossa arkistoidaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pääarkistoon. Lisätietoja tutkimuksesta antaa kehittämispäällikkö Minna Piispa, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, puh. 020 610 7989.

Suostun siihen, että tietojani saa käyttää tutkimuskäyttöön.

Kyllä/Ei

Suostun, että yhteystietoni annetaan tutkijoille mahdollista haastattelua varten, missä kysytään kokemuksistani moniammatillisen riskinarvointityöryhmän työskentelystä.

Kyllä/Ei

Suostumuksen antaminen on vapaaehtoista. Tiedän, että voin peruuttaa tämän suostumuksen milloin tahansa ilmoittamalla asiasta Terveyden ja hyvinvoinnin laitokseen.

Henkilötunnus

Paikka

Päiväys

Suostumuksen antajan allekirjoitus

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Nimen selvennys

Nimen selvennys

Liite 3. Työntekijöiden kysely.

Haastattelulomake työryhmätoimijoille (MARAK)

Marak-toiminnan kehittämisessä on tärkeää saada palautetta työryhmätyöskentelyyn osallistuneilta työntekijöiltä. Toivon, että voit vastata kysymyksiin mahdollisimman avoimesti, mutta jos et johonkin kysymykseen halua vastata, voit ilmoittaa siitäkin.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä raportoinnissa yksittäisen vastaajan vastauksia voida yhdistää vastaajaan.

Kiitos osallistumisestasi!

1. Paikkakunta

2. Virasto

3. Virastossa työskentelyaika

- ☐ 2 vuotta tai sitä vähemmän
- ☐ 3-4 vuotta
- ☐ 5-9 vuotta
- ☐ 10 vuotta tai enemmän
- ☐ en osaa sanoa

4. Tehtäväsi virastossa

- ☐ Asiakastyötä tekevä
- ☐ Keskitason johto
- ☐ Viraston esimies
- ☐ Jokin muu, mikä?

5. Kokemus (vuosina) lähisuhdeväkivallan parissa työskentelystä

- ☐ 3-4 vuotta
- ☐ 5-9 vuotta
- ☐ 10 vuotta tai enemmän
- ☐ En osaa sanoa

6. Kuinka monessa Marak-kokouksessa olet ollut?

- ☐ 1-4 kertaa
- ☐ 5-9 kertaa
- ☐ 10 kertaa tai enemmän
- ☐ En osaa sanoa

7. Oletko täyttänyt kertaakaan riskienarviointilomaketta?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

8. Oletko itse tuonut yhtään tapausta Marakiin?

- ☐ Kyllä (jos niin, kuinka monta kertaa? vastaus numerona)
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

9. Sovittiinko kokouksessa sellaisia toimenpiteitä, jotka paransivat uhrin turvallisuutta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

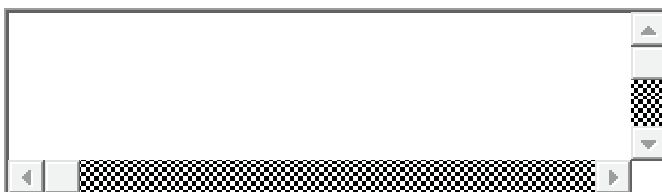
10. Mikäli vastasit edelliseen kohtaan kyllä, kerro tässä kohtaa mitä nämä toimenpiteet olivat?

11. Onko tiedossasi yhtään sellaista Marakissa sovittua toimenpidettä, joka olisi vaarantanut uhrin turvallisuutta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

12. Mikäli vastasit edelliseen kohtaan kyllä, kerro tässä kohtaa, mitä nämä toimenpiteet olivat?

13. Onko Marak muuttanut työskentelytapaasi?

Yhteydenpito on helpompaa

☐ ☐ ☐

Tietämys toisten toimijoiden tehtävistä on parantunut

☐ ☐ ☐

Löydän helpommin avainhenkilöt eri virastoista

☐ ☐ ☐

Muuta, mitä?

☐ ☐ ☐

14. Haluatko lisätä edelliseen kohtaan, miten Marak on muuttanut työtapaasi?

15. Kuinka paljon kuukaudessa keskimäärin käytit aikaa Marak-työskentelyyn?

- ☐ 1-4 tuntia
- ☐ 5-9 tuntia
- ☐ 10 tuntia tai enemmän
- ☐ En osaa sanoa

16. Mihin käytit eniten aikaa?

- ☐ Kokoukseen osallistuminen
- ☐ Asiakkaan tietojen tarkistaminen ennen kokousta
- ☐ Kokouksessa sovittujen toimenpiteiden toteuttaminen
- ☐ Yhteydenpito muihin viranomaisiin
- ☐ En osaa sanoa

17. Onko tiedossasi tapausta, jossa Marak-työskentelyllä ei ole pystytty parantamaan uhrin turvallisuutta?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

18. Mikäli vastasit edelliseen kohtaan kyllä, kerro tässä kohtaa, miksi ei ole?

19. Onko Marak-toiminnassa esiintynyt seuraavia ongelmia?

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Sovittuja toimenpiteitä ei toteutettu	☐	☐	☐
Kaikki osanottajat eivät halunneet luovuttaa uhria tai lapsia koskevia tietoja	☐	☐	☐
Kaikki osanottajat eivät olleet sitoutuneet toimintaan riittävästi	☐	☐	☐
Uhrit eivät suostuneet työskentelyyn	☐	☐	☐
Uhrit eivät sitoutuneet sovittuihin toimenpiteisiin	☐	☐	☐
Uhri ei ole antanut luovuttaa tietojaan kaikille toimijoille	☐	☐	☐
Oma esimies ei tukenut riittävästi työskentelyä	☐	☐	☐
Omassa organisaatiossa ei tiedetty riittävästi Marakista	☐	☐	☐
THL:n koordinaattori ei antanut riittävästi tukea	☐	☐	☐
Marak vei liikaa työaikaa	☐	☐	☐

20. Haluatko lisätä edelliseen kohtaan jotain?

21. Voitko kertoa esimerkin sellaisesta Marak:ssa sovitusta edustamasi viraston tekemästä toimenpiteestä, joka on vaikuttanut uhrin turvallisuuteen?

- ☐ Tukihenkilön määrääminen
- ☐ Uuden asunnon järjestäminen
- ☐ Lähestymiskiellon hakeminen
- ☐ Järjestetty uhrille keskustelu- tai vertaistukea
- ☐ Ohjattu turvakotiin
- ☐ Ohjattu tekemään rikosilmoitus
- ☐ Ohjattu päihde- tai mielenterveyspalveluihin
- ☐ Poliisin turvaamana haettu omaisuus väkivallan tekijän kanssa yhteisestä kodista
- ☐ Ohjattu sosiaalityön ja toimeentulon piiriin
- ☐ Autettu taloudellisten kysymysten kanssa
- ☐ Joku muu, mikä?

22. Ovatko seuraavat työvälineet olleet riittävän selkeitä ja helppokäyttöisiä

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Riskinarvioinnin lomake	☐	☐	☐
Ohjeet	☐	☐	☐
Suostumuslomake	☐	☐	☐
Toimenpiteiden seurantalomakkeet	☐	☐	☐

23. Mitä Marak-toiminnassa voitaisiin kehittää?

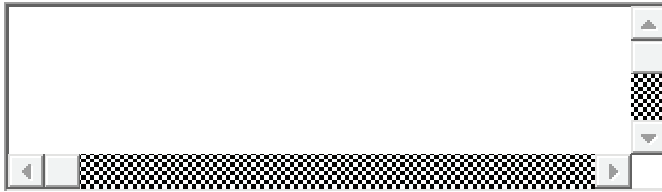
	Samaa mieltä	Nykyinen tilanne on hyvä	Eri mieltä	En osaa sanoa
Työryhmän kokoonpanoa tulisi laajentaa	☐	☐	☐	☐
Kokouksia pitäisi pitää tiheämmin	☐	☐	☐	☐
Kokoukselle pitäisi varata enemmän aikaa	☐	☐	☐	☐
Riskienarviointilomakkeella olevaa kynnystä työryhmään ohjaamiseksi tulisi madaltaa	☐	☐	☐	☐
Valtakunnallista ohjausta tulisi olla enemmän	☐	☐	☐	☐
Koulutusta pitäisi olla enemmän	☐	☐	☐	☐
Ohjeet toiminnan toteuttamiseksi pitäisi olla selkeämmät	☐	☐	☐	☐

24. Haluatko lisätä edelliseen kohtaan jotain?

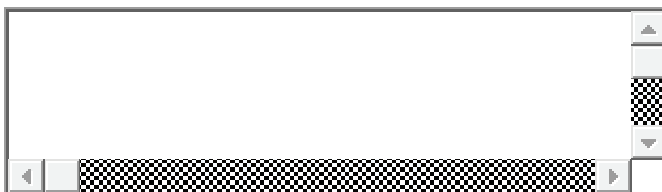
25. Mitä resursseja Marak-toiminnan ylläpitämiseksi tarvittaisiin?

Kullekin paikkakunnalle oma koordinoija	☐	☐	☐
Valtakunnallinen koordinoija	☐	☐	☐
Paikallinen johtoryhmä	☐	☐	☐
Toiminnalle oma erillisrahoitus	☐	☐	☐

26. Haluatko lisätä edelliseen kohtaan jotain?

A rectangular text input field with a thin grey border. On the right side, there is a vertical scrollbar with a checkered pattern. At the bottom, there is a horizontal scrollbar, also with a checkered pattern, and small navigation arrows on either side.

27. Muita kommentteja tai ajatuksia Marakista?

A rectangular text input field with a thin grey border. On the right side, there is a vertical scrollbar with a checkered pattern. At the bottom, there is a horizontal scrollbar, also with a checkered pattern, and small navigation arrows on either side.